

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

**ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДРОЗДІЛІВ ПРЕВЕНЦІЇ ЩОДО
ЗАПОБІГАННЯ ПОРУШЕННЯМ ВИБОРЧОГО
ЗАКОНОДАВСТВА**

Навчально-практичний посібник

**Дніпро
2021**

Колектив авторів:

Фоменко А.Є. – ректор Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент, полковник поліції, Заслужений юрист України;

Наливайко Л.Р. – проректор Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України;

Бахчев К.В. – декан факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, полковник поліції;

Бочковий О.В. – завідувач навчально-наукової лабораторії з дослідження проблем превентивної діяльності факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, майор поліції;

Мороз С.П. – начальник управління превентивної діяльності ГУНП у Дніпропетровській області, підполковник поліції;

Боняк В.О. – завідувач кафедри теорії та історії держави та права факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;

Саєнко М.І. – старший науковий співробітник навчально-наукової лабораторії з дослідження проблем превентивної діяльності факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;

Дрок І.С. – науковий співробітник навчально-наукової лабораторії з дослідження проблем превентивної діяльності факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент, майор поліції;

Самбор М.А. – начальник сектора моніторингу Прилуцького відділу поліції Головного управління Національної поліції в Чернігівській області, кандидат юридичних наук, член-кореспондент Національної академії наук вищої освіти України.

Рецензенти:

Богоніс В.Р. – заступник начальника Головного управління Національної поліції в Дніпропетровській області, капітан поліції;

Логвиненко Б.О. – професор кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, майор поліції.

*Рекомендовано до друку науково-методичною радою
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
від 18 листопада 2021 року (протокол № 3)*

Д 50 Діяльність підрозділів превенції щодо запобігання порушенням виборчого законодавства: навч.-практ. посібник / А.Є. Фоменко, Л.Р. Наливайко, К.В. Бахчев, О.В. Бочковий та ін. Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. Дніпро, 2021. 164 с.

ISBN 978-617-8032-58-6

Навчально-практичний посібник містить аналіз діяльності підрозділів Національної поліції щодо виявлених порушень виборчого законодавства та практичні рекомендації щодо підвищення ефективності даного напрямку діяльності підрозділів поліції.

Призначений для курсантів, студентів і науковців юридичного спрямування, а також працівників підрозділів превентивної діяльності, патрульної поліції.

ISBN 978-617-8032-58-6

© Автори, 2021
© ДДУВС, 2021

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	4
ПЕРЕДМОВА.....	5
РОЗДІЛ 1. ЗАСАДИ ВИБОРЧОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ.....	7
РОЗДІЛ 2. ПЛАНУВАННЯ ПІДРОЗДІЛАМИ ПРЕВЕНЦІЇ ЗАХОДІВ ЗАПОБІГАННЯ ПРАВОПОРУШЕННЯМ ВИБОРЧОГО ЗАКОНОДАВСТВА.....	34
РОЗДІЛ 3. ІНФОРМАЦІЙНА РОБОТА ПІДРОЗДІЛІВ ПРЕВЕНЦІЇ, СПРЯМОВАНА НА НЕДОПУЩЕННЯ ПОРУШЕНЬ ВИБОРЧОГО ЗАКОНОДАВСТВА.....	50
РОЗДІЛ 4. ЗАХОДИ, СПРЯМОВАНІ НА ЗАПОБІГАННЯ ПРАВОПОРУШЕННЯМ ВИБОРЧОГО ЗАКОНОДАВСТВА, ЩО ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ ДІЛЬНИЧНИМИ ОФІЦЕРАМИ ПОЛІЦІЇ	99
РОЗДІЛ 5. ЗАХОДИ, СПРЯМОВАНІ НА ЗАПОБІГАННЯ ПРАВОПОРУШЕННЯМ ВИБОРЧОГО ЗАКОНОДАВСТВА, ЩО ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ СЕКТОРІВ (ГРУП) РЕАГУВАННЯ ПАТРУЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ.....	115
ДОДАТКИ.....	125
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	154
ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ.....	161

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

- ГРПП** – група реагування патрульної поліції
ГУНП – Головне управління Національної поліції
ЄРДР – Єдиний реєстр досудових розслідувань
ІПНП – Інформаційний портал Національної поліції
КК України – Кримінальний кодекс України
КПК України – Кримінальний процесуальний кодекс України
КУпАП – Кодекс України про адміністративні правопорушення
МВС України – Міністерство внутрішніх справ України
СРПП – сектор реагування патрульної поліції
СЦ – ситуаційний центр
ст.– стаття

ПЕРЕДМОВА

Ми живемо у період активного реформування суспільно-політичного життя України, коли особливої актуальності набувають проблеми реалізації принципів демократії. У правовому відношенні це, насамперед, виражається у формуванні нових підходів до правового регулювання виборчого процесу як одного з основних проявів демократичності суспільства.

Та формальне декларування виборчого процесу без відповідного забезпечення його законності має зворотній вплив, ставлячи під сумнів результати голосування. Досвід проведення виборів в Україні свідчить, що вони характеризуються низкою типових порушень та маніпуляцій громадською думкою, порушуючи при цьому виборчі права громадян.

Особливістю українського виборчого процесу є те, що суспільство, за тривале радянське минуле відсторонене від фактичної влади та державотворення, ментально не готове до усвідомлення важливості своєї участі в управлінні державою, шляхом безпосередньої демократії, що дозволяє зловживати та маніпулювати громадською думкою зацікавленими особами. До того ж, порушення виборчого законодавства, що наявні безпосередньо під час виборів є наслідками недостатньої профілактичної та просвітницької роботи серед населення, переростаючи у вчинення правопорушень та ставлячи під загрозу результати народного волевиявлення.

Разом із тим, виявлені під час виборчого процесу факти порушення законодавства мали чотири основних негативних аспекти, що не дозволяли їх виключити чи звести до мінімуму: 1) більшість порушень не сприймаються населенням як неприпустимі, адже самі виборці беруть у них участь; 2) через недостатню поінформованість населення не усвідомлює своєї важливості у виборчому процесі, а отже й

не ставиться до порушень виборчого законодавства з достатнім рівнем нетерпимості; 3) виявлені факти порушень законодавства під час виборчого процесу є наслідками недостатньої превентивної діяльності у цьому напрямі, а тому протидія порушенням під час виборів не сприятиме попередженню їх у майбутньому; 4) широке застосування політичних технологій, як під час передвиборчої агітації, так і під час самого виборчого процесу.

Вказане вище демонструє системність проблеми, а тому й її вирішення має відбуватись системно, реагуючи, перш за все, на причину проблеми, а не на саму проблему. Саме на це націлені пропоновані науково-практичні рекомендації, основним завданням яких є попередження порушень виборчого законодавства шляхом превентивної діяльності органів Національної поліції.

Зазначені фактори, а також особлива увага до забезпечення законності виборчого процесу з боку міжнародної спільноти стали приводом включення до плану НДР навчально-наукової лабораторії з дослідження проблем превентивної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ проведення наукового дослідження на тему: «Діяльність підрозділів превенції щодо запобігання правопорушенням виборчого законодавства», результатом якого стали науково-практичні рекомендації для практичних підрозділів Національної поліції, на підставі яких підготовлено навчально-практичний посібник для здобувачів вищої освіти.

РОЗДІЛ 1

ЗАСАДИ ВИБОРЧОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ

Разом із правами людини й верховенством права одним з трьох стовпів конституційної спадщини, є демократія. Основний Закон держави ст. 1, визначає Україну як демократичну і правову державу. Демократію неможливо уявити без виборів із дотриманням певних засад, що саме й дають підстави вважати їх за демократичні, оскільки саме через участь у них громадяни долучаються до здійснення публічної влади. Відповідно реалізація забезпечення не тільки цього політичного права, але й інших конституційних прав громадян важливим та необхідним є звернення до засад виборчого процесу.

У правничій літературі за темою дослідження вживаються різні терміни, що до того ж знайшли свою об'єктивацію і в національному законодавстві. Це основоположні ідеї, начала, вихідні положення. На думку правників, саме вони виступають умовою існування всього державно-організованого соціального організму¹.

Трактування визначення засад виборчого процесу, як правило, ототожнюється із поняттям принципів виборчого права. Отже, принципи виборчого права розглядаються як засади, що визначають характер і напрями правового регулювання усього комплексу суспільних відносин, що укладатимуться у процесі виборів².

Деякі науковці стверджують, що принципи виборів – це засади, на основі яких здійснюються вибори і відповідно до

¹ Боняк В.О. Органи охорони правопорядку в сучасному вимірі: конституційно-правовий аспект : монографія. Дніпропетровськ : Дніпропетровський державний ун-т внутрішніх справ, Ліра. Дніпро. 2015. С. 105-106.

² Колодій А. М., Князев В. Г. Виборче законодавство: аналіз та перспективи розвитку. Бюлетень законодавства і юридичної практики України. 1998. № 2. С. 157; Тодика Ю. М., Клименко Г. Б. Основи конституційного права України: навчальний посібник. Харків. Фірма «Консум», 1998. С. 74.

змісту яких вибори можна вважати реальним волевиявленням народу, формою прямого народовладдя³.

У теорії права під принципами розуміють визначальні, вихідні положення, основні засади у будь-чому⁴, що принципи права є нормативними узагальненнями найвищого рівня, стиснутим, концентрованим вираженням змісту права, своєрідними згустками правової матерії, юридичними принципами у вигляді аксіом права. На рівні галузей права вони у вигляді правових засад закріплюються у кодифікованих нормативних актах⁵.

У теорії юридичного процесу принципи, що лежать в основі процесуальної діяльності, є фактично особливою сукупністю об'єктивних і суб'єктивних засад, керівних ідей і пізнаних закономірностей, направлених на досягнення оптимальних варіантів усякої процесуальної діяльності⁶.

І. Шкурат наводить таке визначення принципів виборчого процесу, що це лише вимоги, обов'язковість яких не є категоричною, а дотримання їх уможливає демократичність і справедливість політичних виборів⁷.

Отже, позиції науковців розділяються, і є протилежними одна одній. Відповідно одні схиляються до думки, що є принципи виборчого права і принципи виборчого процесу. Інші вважають, що принципи – це те саме, що й засади, тому виділяють основні засади виборів і засади виборчого процесу, а ще є такі, що стверджують, що є і принципи, і засади.

³ Конституція незалежної України: навчальний посібник / кол. авт. за ред. В. Ф. Погорілка, Ю. С. Шемшученка, В. О. Євдокимова. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Спілка юристів України, 2000. С. 178-179.

⁴ Михайленко А. Р. Основы государства и права. Київ: Феміна, 1994. С. 103-104.

⁵ Алексеев С. С. Право: азбука, теория, философия: Опыт комплексного исследования. Москва. "Статут", 1999. 712 с.

⁶ Теория юридического процесса / под общ. ред. проф. В. М. Горшенева. Харьков: Вища школа, 1985. 192 с.

⁷ Шкурат І. Конституційно-правові засади політичних виборів в Україні. Української Академії державного управління при Президентові України. Київ. Вид-во УАДУ, 1999. Вип. 1. С. 97-104.

Вважаємо, що для того, щоб знайти правильне вирішення цієї колізії, потрібно виходити з такого. Існує багато міжнародно-правових документів, ратифікованих Верховною Радою України, у яких зафіксовано загальновизнані основні принципи (засади) виборчого права. Так, наприклад, ч. 3 ст. 21 Загальної декларації прав людини 1948 року встановлює: «Воля народу повинна бути основою влади Уряду; ця воля повинна виявлятися у періодичних і нефальсифікованих виборах, що мають проводитись згідно з загальним і рівним виборчим правом шляхом таємного голосування або ж через інші рівнозначні форми, що забезпечують свободу голосування»⁸.

Міжнародний пакт про громадянські і політичні права ст. 25 (прийнятому 16 грудня 1966 року Генеральною Асамблеєю ООН) встановлює, що кожний громадянин без будь-якої дискримінації і без необґрунтованих обмежень повинен мати право і можливість голосувати і бути обраним на справжніх періодичних виборах, що проводяться на основі загального і рівного виборчого права під час таємного голосування і забезпечують свободу волевиявлення виборців⁹.

Протокол до Конвенції про захист прав і основних свобод людини ст. 2, із поправками, внесеними відповідно до положень Протоколу № 11 від 20 березня 1952 року, проголошує: «Високі Договірні Сторони зобов'язуються проводити вільні вибори з розумною періодичністю таємним голосуванням на умовах, які забезпечують народу вільне виявлення своєї думки під час вибору законодавчої влади»¹⁰. У червні 1990 р. був прийнятий Документ Копенгагенської наради Конференції щодо людського виміру НБСЄ, в якому говориться, що «воля народу, що

⁸ Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua>

⁹ Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua>.

¹⁰ Протокол до Конвенції про захист прав і основних свобод людини із поправками, внесеними відповідно до положень Протоколу № 11 від 20 березня 1952 року. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua>

висловлюється вільно і чесно в ході періодичних справжніх виборів, є основою влади і законності будь-якого уряду»¹¹.

Аналізовані міжнародно-правові стандарти носять загальний характер, вони універсальні і тому абсолютно й у всьому підходять для будь-якої демократичної держави, є важливою гарантією виборчих прав громадян у кожній країні, яка визнає себе частиною світового співтовариства. Своє закріплення вони одержали і в Розділі III «Вибори. Референдум» Конституції України, що робить їх обов'язковими для усіх видів виборів. А саме, ст. 71 Конституції України передбачає, що вибори до органів державної влади та органів місцевого самоврядування є вільними і відбуваються на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування. Виборцям гарантується вільне волевиявлення¹².

Зважаючи на практичну спрямованість пропонованих рекомендацій необхідно акцентувати, що через відсутність принципів відмінностей між поняттями «засади», «основи» та «принципи» доцільно в межах даної праці вживати їх як синоніми. Зазначений підхід визначає більш глибоке розуміння працівниками Національної поліції України засад виборчого процесу та слугує запобігання правопорушенням виборчого законодавства.

Отже, засади виборчого процесу – це законодавчо встановлений порядок конкретних основоположних ідей, незаперечних вимог, що характеризуються універсальністю, загальною цінністю, найвищою імперативністю та є підґрунтям для перебігу виборчого процесу.

Не маючи на меті надати детальну класифікацію засад виборчого процесу, вважаємо за необхідне відзначити, що вони поділяються на:

¹¹ Документ Копенгагенської наради Конференції щодо людського виміру НБСЕ від 29 червня 1990 року. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua>

¹² Конституція України від 28 червня 1996 року: URL: <http://zakon2.rada.gov.ua>.

- загальні (універсальні), що закріплені в Основному Законі держави; ними керуються всі громадяни та органи публічної влади;

- спеціальні, що закріплені у Виборчому кодексі України, лежать в основі та пронизують весь перебіг виборчого процесу.

Аналізуючи конституційні засади виборчого процесу, спочатку розкриємо поняття «загальні (універсальні) конституційно-правові засади». Із урахуванням тієї обставини, що відображає сучасний етап історичного розвитку Української держави, а саме – з формального погляду Україна у ст. 1 Конституції України визначена як правова держава (правова держава є організацією політичної влади, що заснована на верховенстві права, поділі державної влади, реальності прав, свобод, обов'язків та законних інтересів людини і громадянина, взаємній відповідальності особи і держави), розкриємо зміст принципів правової держави та екстраполюємо його на такий правовий феномен, як організація та проведення виборів у державі (виборчий процес)¹³.

1. Принцип верховенства права. Враховуючи доктринальні підходи до його розуміння, визначення однойменного поняття в правових актах, рішеннях Конституційного Суду України та Європейського суду з прав людини, його зміст у контексті перебігу виборчого процесу складають такі незаперечні вимоги:

– **пріоритетність, домінування та визначальна роль прав людини у діяльності органів публічної влади**, визначає **принцип верховенства права, який прямо закріплено в ст. 8 Конституції України**, у преамбулі Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та втілено в усіх статтях цього міжнародного акта, що його

¹³ Діяльність підрозділів превенції щодо запобігання порушенням виборчого законодавства: науково – практичні рекомендації / А.Є. Фоменко, Л.Р. Наливайко, К.В. Бахчев, О.В. Бочковий та ін. Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпро, 2020. с.9 -13

зобов'язались виконувати та дотримуватись держави-члени Ради Європи;

- поширюваність пріоритетності цього принципу на діяльність усіх державних органів України, включно й органів Національної поліції України;

- обсяг будь-якого правового розсуду посадових і службових осіб органів Національної поліції України та спосіб його здійснення мають бути з достатньою ясністю визначені законом;

- неприпустимість затримання особи на невизначений і непередбачуваний строк, якщо воно не ґрунтується на законі чи судовому рішенні;

- наявність громадської довіри до правоохоронних органів України як ефективних захисників справедливості;

- доступ людини до правоохоронних органів у разі порушення її конституційних прав і свобод у результаті вчинення відносно неї кримінального злочину чи адміністративного правопорушення;

- наявність прокурорського нагляду (за додержанням законів органами, що проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство, а також нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, під час застосування інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян) та судового контролю за діяльністю органів охорони правопорядку України;

- підпорядкованість судовому рішенню, безвиняткова обов'язковість його виконання всіма органами Національної поліції України, їх службовими та посадовими особами;

- забезпечення органами Національної поліції, у разі застосування ними вогнепальної зброї, швидкого й ефективного розслідування справи їхніми слідчими підрозділами, «аби підтримувати громадську довіру з

додержання ними верховенства права»¹⁴.

2. Принцип поділу державної влади отримав своє закріплення у **ст. 6 Конституції України**: «Державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Повноваження встановлені Конституцією і законами України відповідно до органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють в визначених межах».

Сучасна конституційна модель державного апарату України передбачає існування органів Національної поліції України в межах виконавчої гілки влади.

3. Принцип реальності прав, свобод, обов'язків людини і громадянина. Трактуються наступним чином, що права, свободи, обов'язки та законні інтереси людини й громадянина повинні бути не тільки декларовані у законодавчих актах, але й забезпечені, гарантовані всіма соціальними суб'єктами і насамперед державою¹⁵.

Включно і щодо виборчих прав громадян України, то у нашій державі реальність їх здійснення гарантована такими конституційними приписами:

- визнання людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки найвищою соціальною цінністю (ч. 1 ст. 3 Конституції України);

- утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (ч. 2 ст. 3 Конституції України);

- носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування (ст. 5 Основного Закону);

¹⁴ Діяльність підрозділів превенції щодо запобігання порушенням виборчого законодавства: науково – практичні рекомендації / А.Є. Фоменко, Л.Р. Наливайко, К.В. Бахчев, О.В. Бочковий та ін. Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпро, 2020. С. 9-13

¹⁵ Колодій А. М. Права людини і громадянина в Україні : навчальний посібник / А. М. Колодій, А. Ю. Олійник. Київ : Юрінком Інтер, 2003. С.136.

- гарантується народне волевиявлення через вибори, референдум та інші форми безпосередньої демократії (ст. 69 Конституції України);

- наділення правом голосу на виборах і референдумах **усіх громадян України**, які досягли на день їх проведення вісімнадцяти років та конституційним визнанням того, що не мають такого права голосу громадяни, яких **визнано судом недієздатними** (ст. 70 Основного Закону);

- закріплення на конституційному рівні загальних засад виборів до органів державної влади та органів місцевого самоврядування – вільність волевиявлення, загальне, рівне і пряме виборче право шляхом таємного голосування (ст. 71 Конституції України)

Принцип реальності виборчих прав, свобод, обов'язків та законних інтересів людини і громадянина в контексті функціонування органів Національної поліції України зводиться до законодавчо визначеної сукупності юридичних засобів: а) із профілактики правопорушень; б) із припинення правопорушень; в) відновлення порушених виборчих прав і свобод громадян та відшкодування завданої правопорушенням моральної та матеріальної шкоди; г) притягнення особи, винної у вчиненні правопорушення, до юридичної відповідальності¹⁶.

4. Принцип взаємної відповідальності особи та держави впливає зі змісту приписів Конституції України, закріплених у ч. 2 ст. 3 («Держава відповідає перед людиною за свою діяльність») та ст. 56 Основного Закону нашої держави: «Кожен має право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної

¹⁶ Діяльність підрозділів превенції щодо запобігання порушенням виборчого законодавства: науково – практичні рекомендації / А.Є. Фоменко, Л.Р. Наливайко, К.В. Бахчев, О.В. Бочковий та ін. Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпро, 2020. С. 9-13

влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень».

Національна поліція України як центральний орган виконавчої влади, що служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки та порядку, виконує законодавчо визначені завдання із забезпечення публічної безпеки і порядку; охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства та держави; протидії злочинності; надання в межах, визначених законом, послуг із допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги¹⁷.

Слід акцентувати, що принцип взаємної відповідальності особи та держави означає, що не лише громадянин зобов'язаний нести юридичну відповідальність за вчинене правопорушення (включно і пов'язане з порушенням виборчого законодавства), але й держава має відшкодовувати йому матеріальну та моральну шкоду, завдану незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю правоохоронних органів, їх посадових і службових осіб під час здійснення ними своїх повноважень. Щодо вказаних суб'єктів, юридична відповідальність виникає:

а) юридична відповідальність особи здійснюється в межах двосторонніх правоохоронних відносин, як правило, за рішенням національного судового органу;

б) юридична відповідальність держави здійснюється або ж за рішенням національного судового органу, або ж міжнародної правозахисної інституції (Європейського суду з прав людини) у разі порушення державою своїх конвенційних зобов'язань.

Безпосередньо виборчий процес та засади його організації й проведення виборів, виборчого процесу в цілому суб'єкт законотворчості виклав уже у ст. 1 Виборчого

¹⁷ Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

кодексу України, що набрав чинності з 1 січня 2020 року. Частина 2 статті 1 цього Кодексу до конституційних засад виборів як форми безпосередньої демократії відносить:

- вільність;
- загальність;
- рівність;
- пряме виборче право;
- таємність голосування¹⁸.

Засади та їх зміст законодавцем розкрито через принципи, що викладені у Розділі II «Основні принципи виборчого права».

Принципи виборчого процесу, законодавець у ч. 1 ст. 6 Кодексу надає визначення **виборчих прав громадян України**: це гарантовані Конституцією України та Виборчим кодексом права виборців на участь у виборах, що проводяться в Україні.

До основних виборчих прав громадян України суб'єкт законотворчості відніс: а) право голосу на виборах; б) право бути кандидатом на виборах (ч. 2 ст. 6 Кодексу)¹⁹.

Ст. ст. 7-19 Виборчого кодексу України присвячені власне принципам виборчого права. Першим серед них є принцип загального виборчого права.

I. Загальне виборче право означає, що:

- правом голосу на виборах наділені **всі громадяни України**, яким на день голосування виповнилося 18 років, за винятком тільки тих, які в судовому порядку визнані недієздатними; підставою реалізації виборцем свого права голосу на виборах є його включення до списку виборців на виборчій дільниці (ч. 4 ст. 7 Виборчого кодексу України);

- чинне законодавство **забороняє** будь-які прямі чи непрямі привілеї чи обмеження виборчих прав громадян України за ознаками раси, кольору шкіри, політичних,

¹⁸ Виборчий кодекс України: Кодекс від 19.12.2019 № 396-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 7, № 8, № 9. Ст. 48. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20>

¹⁹ Там само (у попередньому джерелі).

релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, інвалідності та стану здоров'я, за мовними або іншими ознаками;

– також немає жодних інших обмежень щодо участі громадян України у виборчому процесі, окрім тих, що визначені в Основному Законі держави і суспільства та Виборчому кодексі держави (ч. 8 ст. 7 Кодексу);

– виняткові обмеження встановлюються на місцевих виборах, де не мають права голосу військовослужбовці строкової служби, громадяни України, які проживають за кордоном, а також особи, визнані судом недієздатними, та громадяни України, які за вироком суду перебувають у місцях позбавлення волі – всі вони вважаються такими, що не належать до жодної з територіальних громад (ч. 7 ст. Виборчого кодексу України).

Декларованою нормою є ч. 5 ст. цього Кодексу, де принцип загального виборчого права також означає, що правом голосу на виборах:

1) депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим мають *виборці, що проживають на території Автономної Республіки Крим*;

2) депутатів сільської, селищної, міської ради, сільського, селищного, міського голови – *виборці, що належать до відповідної територіальної громади*;

3) депутатів сільської, селищної, міської ради об'єднаної територіальної громади та сільського, селищного, міського голови – *виборці, які належать до відповідної об'єднаної територіальної громади*;

4) депутатів районної ради мають *виборці, що проживають й належать до однієї з територіальних громад відповідного району*;

5) депутатів обласної ради – *виборці, котрі проживають на території області*;

6) депутатів районної у місті ради (у місті з районним поділом, де утворені районні у місті ради) мають *виборці, які*

належать до територіальної громади відповідного міста і проживають на території відповідного району в місті;

7) старости села, селища – виборці, які належать до відповідної об'єднаної територіальної громади і проживають на території відповідного села, селища, що входить до складу об'єднаної територіальної громади;

8) депутатів сільської, селищної, міської ради – виборці, які належать до територіальної громади, що приєдналася до об'єднаної територіальної громади в порядку, визначеному Законом України «Про добровільне об'єднання територіальних громад»²⁰.

Законодавець визначає, що як правило, **належність громадянина до відповідної територіальної громади** та проживання його на відповідній території **визначаються його виборчою адресою** (п. 6 ст. 7 Виборчого кодексу України)²¹.

Розкриваючи зміст принципу загального виборчого права, законодавець визначає, що **документами, що підтверджують особу виборця та її громадянство, визначено:**

1) – для отримання виборчого бюлетеня й використання його на звичайних та спеціальних виборчих дільницях:

– паспорт громадянина України (у вигляді паспортної книжечки або картки);

– тимчасове посвідчення громадянина України (для осіб, недавно прийнятих до громадянства України);

– військовий квиток (для військовослужбовців строкової служби);

²⁰ Діяльність підрозділів превенції щодо запобігання порушенням виборчого законодавства: науково – практичні рекомендації / А.Є. Фоменко, Л.Р. Наливайко, К.В. Бахчев, О.В. Бочковий та ін. Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпро, 2020. С. 14.

²¹ Виборчий кодекс України: Кодекс від 19.12.2019 № 396-IX. Відомості Верховної Ради України. 2020. № 7, № 8, № 9. Ст. 48. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20>

2) у відповідній установі кримінально-виконавчої системи:

– картка (довідка) установи кримінально-виконавчої системи (у ній має бути зазначено: прізвище, ім'я, по батькові, число, місяць, рік народження, громадянство, міститись фотографія особи, підпис керівника та печатка установи (для осіб, які перебувають в установах кримінально-виконавчої системи));

3) для отримання виборчого бюлетеня на закордонних виборчих дільницях, на спеціальних виборчих дільницях, утворених на суднах, що перебувають у плаванні під Державним Прапором України, та на полярній станції України:

- паспорт громадянина України для виїзду за кордон;
- дипломатичний паспорт;
- службовий паспорт;

4) на закордонних виборчих дільницях, утворених у державах, до яких дозволений виїзд громадян України за паспортом громадянина України:

- паспорт громадянина України²².

Крім вищезазначених загальних аспектів виборчого права, необхідно також акцентувати, що **принцип загального виборчого права** означає, що виборцям, відповідно до чинного законодавства, гарантовано і такі права:

- 1) бути членами виборчих комісій, які організовують підготовку та проведення відповідних виборів;
- 2) отримувати та поширювати інформацію, що стосується підготовки та проведення відповідних виборів;
- 3) брати участь у проведенні передвиборної агітації на відповідних виборах;
- 4) здійснювати спостереження за проведенням відповідних виборів;
- 5) оскаржувати порушення власних виборчих прав, інших власних особистих прав та законних інтересів,

²² Так само (у попередньому джерелі).

пов'язаних з участю у виборчому процесі (ст. 9 Виборчого кодексу України).

Принцип загального виборчого права охоплює собою й можливості громадян щодо права кожного виборця:

- бути обраним (ст. 10 Кодексу);
- висувати кандидатів на виборах через політичні партії та їхні організації або шляхом самовисування у порядку, встановленому Виборчим кодексом України (ст. 11).

По суті вказаний принцип означає залучення до виборів максимально великої кількості виборців. Відповідно до положень ст. 24 Конституції України виборче законодавство забороняє будь-які привілеї чи обмеження виборчих прав окремих груп громадян. Окремі обмеження виборчих прав відповідно до ст. 64 Конституції можуть допускатися лише в умовах надзвичайного та воєнного стану²³.

Отже, відповідно до принципу загального виборчого права у нашій державі виборче право гарантовано максимально можливій кількості громадян.

II. Принцип рівного виборчого права законодавець закріпив у ст. 12 Кодексу. Він означає, що:

- кожен **виборець має один голос на кожних виборах**, у яких він має право брати участь;
- **виборець може використати свій голос тільки на одній виборчій дільниці**, де він включений до списку виборців;
- **всі кандидати**, зареєстровані у законодавчо встановленому порядку, у виборах, на яких вони висунуті, **мають рівні права** та беруть участь у цьому процесі на рівних для відповідних виборів умовах;
- **усі партії (організації партій)**, які набули статусу суб'єкта виборчого процесу відповідно до вимог національного законодавства, **мають рівні права і можливості** брати участь у виборчому процесі;

²³ Конституція України: Закон України від 28. 06. 1996 р. №254/96.
URL : zakon.rada.gov.ua/go/254к/96-вр

– рівність прав і можливостей суб'єктів виборчого процесу (кандидатів, організацій партій) забезпечується:

1) **забороною привілеїв чи обмежень кандидатів** в залежності від суб'єкта висування, за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, інвалідності та стану здоров'я, за мовними або іншими ознаками;

2) **забороною втручання** органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб та службових осіб у виборчий процес, за винятком здійснення повноважень, передбачених законодавством;

3) **рівним та неупередженим ставленням** органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, державних та комунальних підприємств, закладів, установ, організацій, їх посадових та службових осіб до кандидатів, партій (організацій партій) – суб'єктів відповідного виборчого процесу;

4) забороною використання для фінансування передвиборної агітації інших коштів, крім коштів виборчого фонду партії (кандидата, організації партії);

5) рівним та неупередженим ставленням засобів масової інформації, інформаційних агентств до кандидатів, партій (організацій партій) – суб'єктів виборчого процесу²⁴.

Також принцип рівності включає і такі **вимоги до ЗМІ** та інформаційних агентств як інформування про всі стадії виборчого процесу, події, що пов'язані з виборами, **збалансовано та достовірно, повно і точно, об'єктивно, з дотриманням вимог законодавства про інформацію** та про ЗМІ, норм журналістської етики (п. 6 ст. 12 Виборчого кодексу України).

²⁴ Виборчий кодекс України: **Кодекс** від 19.12.2019 № 396-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 7, № 8, № 9. Ст. 48. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20>

Принцип рівності охоплює собою і **принцип одноразового голосування** (ст. 18 Кодексу), відповідно до якого **кожен виборець** на відповідних виборах може:

- проголосувати (віддати свій голос) **лише один раз**;
- при одночасному проведенні різних виборів виборець може реалізувати своє право голосу **тільки на одній виборчій дільниці**, спільній для всіх виборів, які проводяться одночасно (ч. 2 ст. 18)²⁵.

Сутність принципу справедливого виборчого права полягає в тому, що виборці повинні мати однакові можливості впливу на результати виборів. Порушенням рівності є так званий плюральний вотум, що передбачає надання певній частині виборців більше голосів, аніж решті виборчого корпусу. Принцип рівності однаково розповсюджується як на активне, так і на пасивне виборче право громадян, і також на механізм його реалізації²⁶.

Стосовно сутності принципу рівного виборчого права Конституційний Суд України у своєму рішенні від 24 квітня 2012 року зазначав: «Конституційний принцип рівного виборчого права зобов'язує державу створити рівні умови для реалізації як активного, так і пасивного виборчого права на всіх стадіях виборчого процесу, а також рівні можливості для їх захисту в порядку, передбаченому законом»²⁷.

Отже, принцип рівності означає, що всі виборці беруть участь у виборах на рівних умовах і кожен із них має один голос, а звідси і однаковий вплив на їх результат. Цей принцип поширюється на реалізацію як активного, так і пасивного виборчого права; всі суб'єкти виборчого процесу мають рівні можливості для захисту своїх прав.

ІІІ. Принцип прямого виборчого права знайшов своє відображення у ст. 13 Кодексу: «Виборці обирають Президента України, народних депутатів України, депутатів

²⁵ Так само (у попередньому джерелі).

²⁶ Бучин М. Демократичні принципи виборів: суть та типологія. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. 2008. Випуск 20. С. 38.

²⁷ Кравченко В.В Конституційне право України. Київ: Атіка, 2002. 480 с.

Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад, сільських, селищних, міських голів, старост села, селища **безпосередньо** шляхом голосування за кандидатів (виборчі списки кандидатів)... **Результати** виборів **визначаються безпосередньо підсумками голосування** виборців»²⁸.

Конституція України у ст. 71 встановила принцип прямих виборів, що передбачає формування органів державної влади і місцевого самоврядування безпосередньо виборцями. По суті між виборцями і кандидатом на виборну посаду немає ніяких проміжних інстанцій, які опосередковують волевиявлення виборців. Зміст вказаного принципу конкретизовано у виборчому законодавстві.

Отже, відповідно до принципу прямого виборчого права, органи публічної влади формуються безпосередньо виборцями, тобто між виборцями і кандидатом на посаду, що обирається, не існує ніяких проміжних інстанцій, які б опосередковували (спотворювали, змінювали чи заперечували) волевиявлення виборців.

IV. Принцип вільних виборів (ст. 14 Виборчого кодексу України) включає в себе:

- гарантування громадянам України умов для вільного формування своєї волі та її вільного виявлення при голосуванні;

- вільну агітацію за або проти кандидатів, партій (організацій партій) та можливість вільно й всебічно обговорювати передвиборні програми кандидатів, партій (організацій партій), а також політичні, ділові та особисті якості кандидатів;

- вільне проведення передвиборної агітації кандидатами, партіями (організаціями партій) з дотриманням чинного законодавства;

²⁸ Виборчий кодекс України: Кодекс від 19.12.2019 № 396-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 7, № 8, № 9. Ст. 48. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20>

– заборону застосування насильства, погроз, обману, підкупу чи будь-яких інших дій, що перешкоджають вільному формуванню та вільному виявленню волі виборця.

Принцип вільності виборів щодо військовослужбовців (крім військовослужбовців військових частин (формувань), дислокованих за межами України, та в інших випадках, передбачених законодавством) включає в себе гарантії права на волевиявлення під час виборів на звичайних виборчих дільницях, розташованих за межами військових частин (формувань) (ч. 4 ст. 14 Виборчого кодексу України), а ч. 5 цієї ж статті містить припис, відповідно до якого військовослужбовцям строкової служби для забезпечення умов вільного волевиявлення в день виборів надається відпустка для участі в голосуванні не менш як на чотири години протягом часу голосування, що визначений Кодексом²⁹.

Принцип вільності охоплює собою і **принцип добровільної участі у виборах**, що його законодавець закріпив у ст. 15 Виборчого кодексу України. Він означає, що кожен виборець повинен *сам (тобто, без тиску, самотійно) вирішувати питання* про участь чи неучасть у виборах, а також про те, як і якою мірою він хоче бути залученим до їх перебігу (висувати кандидатів на вибори або самовисуватись; брати чи не брати участь у передвиборчій агітації), а також самотійно вирішувати за кого із кандидатів чи за який список партії віддати свій голос.

Критеріям вільності та свободи мають відповідати всі стадії виборчого процесу. Вільними визнаються вибори, що характеризуються відсутністю тиску та залякування виборців щодо їх бажання брати або не брати участі у виборах та щодо вибору кандидатів при голосуванні. Із одного боку, цей принцип повинен гарантувати виборцеві свободу здійснення волі на виборах. Однак, із іншого, свобода стосується й процесу формування волі виборця. Важливою гарантією проведення вільних виборів є

²⁹Там само (у попередньому джерелі).

незалежність судової влади, здатність влади захистити виборчі права громадян³⁰.

Одночасно, законний інтерес політичних партій і кандидатів полягає у тому, щоб по можливості схилити виборця на свій бік. В умовах тривалої передвиборної боротьби виборці перебувають під постійним впливом з боку конкурентних політичних груп, які намагаються вплинути на волевиявлення громадян на виборах. Із урахуванням цієї обставини слід розрізняти законний і незаконний вплив на виборців. Згідно з заявою 1994 р. Міжпарламентського союзу один із критеріїв вільних виборів – встановлення нейтрального, неупередженого та збалансованого механізму організації і проведення виборів. До дня голосування вільний характер виборів означає свободу пересування; свободу слова; свободу мітингів і зборів; свободу асоціацій; свободу від страху в зв'язку з участю у виборах і виборчій кампанії; відсутність перепон у відстоюванні позицій партій чи незалежних кандидатів; рівне і загальне виборче право. Після дня голосування вільні вибори передбачають наявність законних можливостей для оскарження їх підсумків. При встановленні результатів вільних виборів не враховується, яка частка виборців взяла участь у голосуванні, а отже, вибори вважаються такими, що відбулися, якщо проголосував хоча б один виборець. Відтак, легітимність народного волевиявлення не залежить від кількості виборців, які взяли участь у голосуванні. Принцип вільних виборів забороняє будь-яке переслідування за ухилення від участі в голосуванні, якими б причинами воно не було викликане³¹.

Підсумовуючи необхідно зауважити, що принцип вільних виборів передбачає, перебіг виборчого процесу повністю виключається будь-який примус щодо участі або

³⁰ Діяльність підрозділів превенції щодо запобігання порушенням виборчого законодавства: науково – практичні рекомендації / А.Є. Фоменко, Л.Р. Наливайко, К.В. Бахчев, О.В. Бочковий та ін. Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпро, 2020. С. 20

³¹ Декларація про критерії вільних та чесних виборів. Прийнята на 154-й сесії Ради Міжпарламентського Союзу 26 березня 1994 року. URL: yuriy-shveda.com.ua/communion/.../374-dekla.

неучасті виборців у ньому, а також не допускається тиск на виборців під час самої процедури голосування.

V. Принцип вільності тісно пов'язаний принципом чесності виборів (ст. 19 Виборчого кодексу України).

Тривалий час у правничій науці ці два принципи сприймалися як єдиний – принцип вільності. Однак Венеціанська комісія розрізняє їх та наголошує на тому, що демократичні вибори поряд із їх вільністю мають бути і чесними; пропонує визначати чесні вибори як такі, в яких якість виборчого процесу відповідає духу та букві встановлених стандартів³².

Міжнародний стандарт своїм сучасним утвердженням «чесних виборів» значною мірою завдячує Декларації про критерії вільних і чесних виборів, прийнятої Міжпарламентським союзом у 1994 р.³³, стаття 1 якої містить вираз «справжні, вільні і чесні вибори» (genuine, free and fair elections)³⁴.

Змістовне наповнення цього принципу зводиться до того, що:

- виборчі права громадян України захищаються законом;
- громадяни мають право на захист своїх виборчих прав та інших прав щодо участі у виборчому процесі (оскаржувати порушення шляхом звернення до відповідних виборчих комісій або у судовому порядку);
- особи, винні у порушенні виборчих прав громадян, несуть відповідальність у порядку, що встановлений законодавчо;
- гарантується забезпечення умов для реалізації виборчих прав громадян, дотримання основних засад

³² Доповідь про часові рамки та перелік політичних критеріїв оцінки виборів (CDLAD(2010)037). Європейський демократичний доробок у галузі виборчого права: Матеріали Венеціанської Комісії / пер. з англ.; за ред. Ю. Ключковського. 3-є вид., випр. і доповн. В 2-х част. Київ: Логос, 2016. Ч. 1. С. 288.

³³ Declaration on Criteria for Free and Fair Elections. Unanimously adopted by the Inter-Parliamentary Council at its 154th session (Paris, 26 March 1994). URL: <http://www.ipu.org/Cnl-e/154-free.htm>

³⁴ Ключковський Ю.Б. Принципи виборчого права: доктринальне розуміння, стан та перспективи законодавчої реалізації в Україні: монографія. Київ: Baire, 2018. С. 422.

виборчого права, належне здійснення виборчих процедур і механізмів, а також точне й достовірне встановлення результатів виборів;

– законодавчо передбачено притягнення до адміністративної, кримінальної та іншої відповідальності осіб, винних у порушенні законодавства про вибори, виборчих прав суб'єктів виборчого процесу – виборців, кандидатів, партій (організацій партій)³⁵.

Отже, **принцип чесних виборів** вимагає, щоб офіційні результати виборів відображали **реальність волевиявлення виборців** (тобто, без їх фальсифікації та спотворення).

VI. Ще одним не менш важливим принципом виборчого процесу є **принцип таємного голосування**. Він означає, що:

- **голосування** на виборах в Україні **є таємним**;
- **контроль за змістом волевиявлення виборців**, встановлення або розголошення змісту волевиявлення конкретного виборця будь-яким чином **забороняється**;
- членам виборчих комісій, офіційним спостерігачам, представникам засобів масової інформації, іншим особам **забороняється вчиняти будь-які дії чи розголошувати відомості**, що дають можливість встановити зміст волевиявлення конкретного виборця³⁶.

Недопустимість будь-якого контролю чи нагляду за волевиявленням виборців передбачено принципом таємного голосування, де це проявляється у реальній свободі здійснення акту голосування й недопустимості спотворення результатів голосування шляхом втручання сторонніх осіб³⁷.

Щодо процедур дотримання принципу таємного голосування у Виборчому кодексі передбачено забезпечення реалізацію цього принципу: виключно особисте голосування;

³⁵ Виборчий кодекс України: Кодекс від 19.12.2019 № 396-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 7, № 8, № 9. Ст. 48. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20>

³⁶ Там само (у попередньому джерелі).

³⁷ Ключковський Ю.Б. Принципи виборчого права: доктринальне розуміння, стан та перспективи законодавчої реалізації в Україні: монографія. Київ: Ваіте, 2018. С. 527.

під час заповнення виборчого бюлетеня у кабіні для таємного голосування заборонено присутність інших осіб та здійснення фото – та відеофіксації у будь-який спосіб; законодавче встановлення відповідальності за порушення даного принципу та ін.

Самостійним є принцип таємного голосування який виступає і є одночасно засобом реалізації принципу прямих виборів. Зміст якого полягає у забороні зовнішнього нагляду і контролю за волевиявленням виборців; заборону у будь-якому разі вимагати від виборця інформації про те, як він голосував, за винятком випадків, коли сам виборець готовий про це повідомити.

Вищезазначене трактує, що принцип таємного голосування полягає у забороні розкриття, розголошення чи повідомлення іншим особам будь-ким (крім, можливо, самого виборця) змісту волевиявлення цього виборця. Відповідними наслідками цієї заборони є недопущення контролю за волевиявленням виборців, зовнішнього впливу на виборця чи вимог надати інформацію про зміст поданого голосу .

VII. Наступним принципом виборчого процесу є **принцип особистого голосування**, що його законодавець закріпив у ст. 17 Виборчого кодексу України. Він означає особисте голосування на виборах кожного виборця, що передбачає заборону голосування за інших осіб чи передання виборцем права голосу будь-якій іншій особі (ч. 1 ст. 17 Кодексу).

Відповідно до ч. 2 ст. 17, не вважається порушенням вимоги особистого голосування допомога виборцям, які внаслідок інвалідності та/або стану здоров'я не можуть самостійно заповнити виборчий бюлетень, опустити його у виборчу скриньку³⁸.

Враховуючи вищенаведене, можемо дійти висновку, що демократичні принципи виборчого процесу є основою

³⁸ Виборчий кодекс України: Кодекс від 19.12.2019 № 396-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 7, № 8, № 9. Ст. 48. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20>

демократії, необхідною умовою подальшої розбудови України як демократичної, соціальної правової держави. Основними завданнями органів публічної влади, включно і Національної поліції України та її підрозділів, є утвердження принципів виборчого процесу, запобігання правопорушенням виборчого законодавства в цілому, а також підвищення ролі політико-правової культури громадян та формування правової свідомості. Ця робота і удосконалення засад виборчого права потребує широкої систематичної просвітницької роботи, відповідного інформаційного забезпечення, зменшення відстані між публічною владою і населенням. Сучасні євроінтеграційні підходи у розбудові сучасної держави передбачає необхідність високого рівня правосвідомості у громадян, що сприятиме підвищенню рівня законності виборчого процесу та зменшення рівня порушень виборчого законодавства.

Теми рефератів:

1. Поняття та типи виборчих систем, їх характеристика.
2. Особливості виборчої системи щодо обрання Президента України, народних депутатів України і депутатів місцевих рад.
3. Сучасні тенденції розвитку виборчої системи в Україні.
4. Порядок висування та реєстрації кандидатів у народні депутати.
5. Передвиборна агітація: поняття, форми і порядок проведення.
6. Порядок голосування, підрахунку голосів виборців та встановлення результатів виборів народних депутатів.
7. Референдум як форма безпосереднього народовладдя, його співвідношення з іншими формами народовладдя.

Ситуаційні завдання до теми:

Завдання 1.

Заповніть таблицю «Перелік документів, які підтверджують особу та громадянство виборця відповідно до ст. 8. Виборчого кодексу України».

Документ, що підтверджує особу та громадянство України виборця, є:	Документи, що є підставою для отримання виборчого бюлетеня і можуть бути використані на звичайних та спеціальних виборчих дільницях під час голосування на загальнодержавних виборах.	Документ, що є підставою для отримання виборчого бюлетеня і може бути використаний на спеціальній виборчій дільниці, утвореній у відповідній установі виконання покарань або слідчому ізоляторі, під час голосування на загальнодержавних виборах.	Документи, що є підставою для отримання виборчого бюлетеня і можуть бути використані на звичайних та спеціальних виборчих дільницях під час голосування на місцевих виборах.

Завдання 2.

Заповніть таблицю «Особливості формування та види виборчих дільниць відповідно до ст. 28-31 Виборчого кодексу України».

Вид виборчої дільниці	Особливості формування виборчої дільниці	Зasadничі основи функціонування виборчої дільниці

Завдання 3.

Заповніть таблицю «Документування діяльності виборчої комісії відповідно до ст. 37. Виборчого кодексу України».

Засади виборчого процесу в Україні

Порядок ведення діловодства виборчих комісій	Вимоги до оформлення постанови, рішень виборчої комісії, що містять:	Строки і процедурні питання щодо прийнятих постанов виборчою комісією	Випадки прийняття актів і протоколів виборчою комісією

Завдання 4.

У день голосування гр. Тараненко, маючи інвалідність (відсутність верхніх кінцівок), запросив із собою до кабінки для голосування свою матір, яка поставила у бюлетені відповідну відмітку та опустила бюлетень до скриньки для голосування. Чи відбулися у даному випадку порушення норм законодавства? Чи був дотриманий принцип таємного голосування? Чи був дотриманий принцип особистого голосування? Якими мають бути дії членів виборчої комісії? Чи має втрутитися у процес такого голосування поліцейський?

Завдання 5.

На підприємстві з виготовлення шкіряних виробів, директор якого є кандидатом у депутати місцевої ради, було видано наказ щодо зобов'язання усіх членів колективу підприємства взяти участь у виборах депутатів місцевої ради. Для підтвердження участі у виборах члени трудового колективу мали прислати керівникові фото з виборчої дільниці. Чи відбулися у даному випадку порушення норм законодавства? Чи були порушені принципи виборчого права? Якими мають бути дії членів виборчої комісії, які спостерігають фотографування виборців на виборчій дільниці? Чи має втрутитися у процес фотографування поліцейський? Якими мають бути дії поліцейських, які дізналися про такий наказ керівника підприємства за заявою одного з членів колективу?

Питання для самостійної підготовки:

1. Особливості виборчої системи щодо обрання Президента України, народних депутатів України і депутатів місцевих рад.

2. Порядок висування та реєстрації кандидатів у народні депутати.

3. Порядок голосування, підрахунку голосів виборців та встановлення результатів виборів народних депутатів.

4. Документування діяльності виборчої комісії відповідно до Виборчого кодексу України.

5. Особливості формування та види виборчих дільниць відповідно до Виборчого кодексу України.

Рекомендована література до розділу:

1. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. №254к/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254>

2. Конституції країн світу. Конституційна Асамблея. Електронна бібліотека НБУВ: веб-сайт. URL : <http://nbuviar.gov.ua/asambleya/index.html>

3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Конвенція Ради Європи від 4 лист. 1950 р. URL : http://zakon.rada.gov.ua/go/995_004

4. Про вибори народних депутатів України : Закон України від 17.11. 2011 р. № 4061-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4061-17>

5. Про місцеві вибори : Закон України від 14 лип. 2015 р. № 595-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/595-19>

6. Про Центральну виборчу комісію : Закон України від 30 черв. 2004 р. № 1932-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-15>

7. Про вибори Президента України : Закон України від 5 берез. 1999 р. № 474-XIV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/474-14>

8. Бондаренко І. В. Виборчі системи та повноваження глав держав, парламентів, урядів окремих країн світу. Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). Київ, 2009. Вип. 21. С. 170–181.

9. Боняк В. О., Завгородній В. А., Самотуга А. В., Філяніна Л. А. Конституційне право України : навчальний посібник. Дніпро. Дніпропетровський державний ун-т внутрішніх справ, 2013. 296 с

10. Совгиря О. В., Шукліна О. В. Конституційне право України. Повний курс: навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2019. 556 с.

11. Погорілко В. Ф., Федоренко В. Л. Конституційне право України: підручник. Київ : Аіра-К, 2012. 576 с.

12. Фрицький О. Ф. Конституційне право України: підручник. Вид. 3-є, переробл. і допов. Київ : Юрінком Інтер, 2006. 512 с.

13. Шаповал В.М. Конституційне право зарубіжних країн. Академічний курс: підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 480 с.

14. Конституційне право України в тестових завданнях : навч. посіб. / Л. Р. Наливайко та ін. Дніпропетровськ, 2016, 346 с.

15. Тлумачний термінологічний словник із конституційного права / Л. Р. Наливайко та ін. Київ : Хай-Тек Прес, 2016, 628 с.

РОЗДІЛ 2

ПЛАНУВАННЯ ПІДРОЗДІЛАМИ ПРЕВЕНЦІЇ ЗАХОДІВ ЗАПОБІГАННЯ ПРАВОПОРУШЕННЯМ ВИБОРЧОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Запобігання правопорушенням виборчого законодавства в діяльності підрозділів превенції Національної поліції України потребує відповідної організації та чіткого планування.

Переважно більшість правопорушень виборчого законодавства вчинюється на таких етапах виборчого процесу, як проведення передвиборної агітації; складання списків виборців, їх перевірка та уточнення; голосування у день виборів; підрахунок голосів виборців, встановлення підсумків голосування і результатів виборів та їх офіційне оголошення. Саме на застосування запобіжних заходів, що можуть бути реалізовані на цих етапах, слід звернути увагу під час планування.

Принципами планування заходів щодо запобігання правопорушень виборчого законодавства є:

Принцип законності. Планування заходів щодо запобігання правопорушень виборчого законодавства має здійснюватися на підставі чинних нормативно-правових актів держави, відомчих нормативних актів МВС та Національної поліції, а також у межах повноважень підрозділів превенції, задіяних до застосування запланованих заходів.

Принцип актуальності. Здійснення планування заходів щодо запобігання правопорушень виборчого законодавств, а також їх реалізація має відбуватися до вчинення порушень виборчого законодавства, визначивши види таких заходів, суб'єктів, на яких спрямовані ці заходи.

Принцип науковості. Відповідно до цього принципу планування в системі публічного адміністрування повинно здійснюватися з урахуванням досягнень управлінської науки, її тенденцій та концепцій. Врахування принципу

науковості стосується також предмета питання, із приводу якого здійснюється планування, тобто ознайомлення суб'єктів планування з новелами виборчого законодавства. Застосування принципу науковості передбачає використання наукових методів пізнання та роботи з інформацією: синтезу, аналізу, порівняння тощо.

Принцип цілісності та наступності. Він передбачає те, що в процесі планування повинні розроблятися внутрішньо узгоджені документи, без протиріч між його структурними елементами. Окрім того, загальні плани роботи або виконання та реалізації прийнятих рішень мають містити в собі заходи та завдання, що виконуються силами максимальної кількості підпорядкованих органів та підрозділів. У цьому разі такі плани мають бути основою для планів роботи інших служб, органів та підрозділів Національної поліції з урахуванням їхніх повноважень та специфіки роботи. Наступність у процесі планування знаходить також вираз у конкретизації заходів та завдань, що викладені в загальних (довгострокових, стратегічних) планах, у планах роботи галузевих або територіальних органів і підрозділів Національної поліції.

Принцип об'єктивності, який полягає в тому, що в процесі планування в системі Національної поліції мають використовуватися офіційні статистичні дані та інформація, які збираються та узагальнюються як власне самою поліцією, так і Міністерством внутрішніх справ України, іншими правоохоронними та державними органами. Не допускається використання приблизних або неперевірених даних, оскільки це може спричинити негативні наслідки, що можуть проявлятися у помилках щодо визначення мети самого планування, строків виконання, переліку виконавців, а також індикаторів виконання запланованих заходів.

Принцип реальності. Зміст запланованих заходів запобігання правопорушенням виборчого законодавства та строки їх виконання повинні бути такими, щоб особовий

склад підрозділів превенції Національної поліції був у змозі виконувати їх у повному обсязі.

Принцип конкретності виражається у тому, що мета, заходи, очікуваний результат та критерії досягнення запланованих цілей повинні бути виписані чітко, без подвійних трактувань. Слід уникати «сталих виразів» на кшталт: підвищити, активізувати, не допустити, поліпшити, звернути увагу та ін. Зазначені формулювання формують широке поле для зловживань, а також роблять процес контролю складним для керівника.

Принцип залучення. Він означає, що до планування керівник має залучати відповідних функціональних фахівців органів та підрозділів поліції, представників майбутніх виконавців заходів запобігання правопорушенням виборчого законодавства, а також зовнішніх партнерів (представників місцевих державних органів, органів місцевого самоврядування, місцевих виборчих комісій, громадськості, тощо).

Здійснення взаємодії поліції з органами місцевого самоврядування на всіх стадіях підготовки та проведення заходів, зокрема, силами «поліції діалогу», що полягає в налагодженні ефективної комунікації між поліцією, організаторами масових заходів та їх учасниками для мінімізації виникнення ризиків і конфліктних ситуацій під час масових заходів, яка ґрунтується на принципах взаємної поваги та довіри поліції і населення; забезпечення реалізації та дотримання законних прав і свобод громадян; захисту прав людини і поваги до її гідності під час масових заходів.

Мінімізація фізичного контакту поліцейських і учасників масових заходів для уникнення протистояння поліції з учасниками заходів, унеможливлення провокаційних дій окремих осіб. Такий підхід передбачає зменшення кількості поліцейських, залучення до забезпечення публічної безпеки і порядку під час масових заходів, а також більш зручне розміщення поліцейських у службовому транспорті поряд з місцями проведення заходів.

Залучення значно меншої кількості поліцейських дозволить уникнути можливого травмування працівників поліції в разі вчинення правопорушень учасниками масових заходів.

Залучення поліцейських із числа підрозділів поліції особливого призначення до забезпечення безпеки та порядку під час масових заходів здійснюватимуться тільки в установленому законодавством порядку та після використання всіх можливих методів забезпечення правопорядку та припинення правопорушень.

Створення чіткої системи командування (управління) під час організації (підготовки) та безпосередньо під час забезпечення публічної безпеки та порядку у зв'язку з проведенням заходів охорони публічного порядку під час виборчого процесу.

Філософія командування має включати здатність до ініціативи, незалежність та децентралізацію в прийнятті рішень, що досягається шляхом делегування повноважень. Завдяки цьому поліція може бути проактивною та керувати ситуацією для досягнення бажаного результату. Командна структура має бути динамічною, оскільки вона змінюється згідно з розвитком поточної ситуації. До того ж всі рішення завжди мають узгоджуватися з принципами пропорційності та необхідності залучення мінімальної кількості поліцейських сил та засобів для досягнення цілей.

Відповідальним за забезпечення публічної безпеки та порядку у зв'язку з проведенням масових заходів має бути лише один стратегічний керівник («золотий» рівень керівництва). Водночас, залежно від обсягу операції із забезпечення публічної безпеки та її територіальності, може бути залучено більше, ніж один операційний командир («срібний» рівень керівництва), а також декілька тактичних керівників («бронзовий» рівень керівництва) у підпорядкування конкретного операційного керівника³⁹.

³⁹ Про затвердження Концепції запровадження в діяльності органів та підрозділів Національної поліції України скандинавської моделі забезпечення публічної безпеки та порядку під час проведення масових заходів: наказ МВС України від 23.08.2018 № 706.

Стратегічне командування («золотий» рівень керівництва) визначає цілі та межі повноважень для конкретної поліцейської операції, призначає ресурси для їх досягнення ефективним та законним шляхом; здійснює стратегічне командування шляхом делегування повноважень і має команду підтримки, що допомагає йому в прийнятті рішень.

Операційне командування («срібний» рівень керівництва) виконує стратегічний план та здійснює операційне командування шляхом делегування повноважень. Срібний керівник має необхідну кількість тактичних керівників у своєму підпорядкуванні. За необхідності операційне командування може мати команду підтримки.

Тактичне командування («бронзовий» рівень керівництва) виконує операційний план та здійснює тактичне командування шляхом делегування повноважень на визначеній території чи здійснення певних функцій.

Поєднання заходів із сприяння організаторам та учасникам масового заходу в його правомірному проведенні з урахуванням засад політичної нейтральності поліції, заборони будь-яких привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовною або іншими ознаками з одночасним ужиттям заходів із запобігання протиправним діям та ефективному розслідуванню в разі їх учинення.

Права людини можуть бути обмежені лише у визначених законом випадках із дотриманням принципів пропорційності та необхідності.

Для впровадження скандинавської моделі забезпечення публічної безпеки та порядку під час проведення масових заходів, що ґрунтується на найкращих європейських принципах забезпечення публічної безпеки та порядку, потрібні:

знання – володіння перевіреною інформацією стосовно різних груп учасників зібрання, їх намірів, мети, цінності та

засобів досягнення мети, а також відомостями про осіб, які можуть уважатись джерелом ризику;

сприяння – стратегія поліції, спрямована, насамперед, на сприяння організаторам та учасникам мирного зібрання в досягненні їх правової мети в законний спосіб;

комунікація – спілкування з організаторами та учасниками мирного зібрання на всіх стадіях його проведення з метою запобігання конфліктам, а також виникненню можливих правопорушень.

Діяльність із питань побудови організаційних структур, а також розробка, ухвалення та виконання управлінських рішень щодо запобігання правопорушенням виборчого законодавства в органах та підрозділах поліції мають здійснюватися відповідно до нагальних проблем і викликів, компетентними виконавцями та в оптимальні строки.

Тобто, планування є основною складовою частиною запобігання правопорушенням виборчого законодавства; воно дозволяє впорядкувати внутрішні організаційні процедури, розподілити обсяг відповідальності та здійснювати контроль за виконанням запланованих заходів. Разом із цим, слід зазначити, що останнім часом процеси планування в правоохоронній системі зазнають певної трансформації, інколи характеризуються певною безсистемністю, відсутністю чіткої регламентації.

Планування порядку здійснення практичних заходів щодо забезпечення публічної безпеки та порядку в публічних місцях у зв'язку з проведенням масового заходу, у тому числі і під час виборчого процесу передбачає:

1) визначення переліку необхідних практичних заходів, публічних місць і тривалості їх здійснення;

2) проведення розстановки сил та засобів відповідального органу поліції у відповідних публічних місцях і способу їх залучення для здійснення відповідних практичних заходів;

3) проведення розрахунку загального складу та чисельності сил та засобів відповідного органу поліції, що необхідно залучити для здійснення практичних заходів;

4) у разі необхідності, залучення додаткових сил і засобів до оперативного підпорядкування відповідальному органу поліції;

5) визначення порядку управління та координації дій залучених сил та засобів відповідального органу поліції, їх взаємодії з іншими учасниками забезпечення публічної безпеки та порядку;

6) визначення порядку матеріально-технічного, ресурсного та медичного забезпечення⁴⁰.

На підставі відпрацьованої інформації, залежно від заходу можуть розроблятися **стратегічні, операційні та тактичні плани** забезпечення публічної безпеки та порядку.

У **стратегічних планах** (доручення начальника ГУНП) зазначаються прізвища відповідальних керівників структурних підрозділів ГУНП та патрульної поліції, вказуються чіткі завдання з конкретними строками щодо:

- збирання та узагальнення відомостей про оперативну обстановку;

- постійного моніторингу сторінок ЗМІ та соціальних мереж Інтернету;

- підготовки сил та засобів до забезпечення правопорядку, оперативного перекриття території проведення заходу, організації роботи вибухотехнічних груп та кінологічних підрозділів;

- переведення роботи ситуаційних центрів на надзвичайний (позаплановий) режим та організації взаємодії з іншими заінтересованими державними органами.

Далі розробляється **операційний план** забезпечення публічної безпеки та порядку (план-розрахунок), що складається з таких основних частин:

- розрахунок сил та засобів;

- розстановка сил та засобів за конкретними об'єктами (секторами, ділянками);

⁴⁰ Лист Національної поліції України «Про надсилання проекту Методичних рекомендацій щодо забезпечення публічної безпеки та порядку органами та підрозділами Національної поліції України у зв'язку з проведенням масових заходів» від 01.02.2018 № 1309/04/20-2018

- прізвища посадових осіб, які є старшими на об'єктах (секторах, дільницях);
- завдання служб (підрозділів), що несуть службу на об'єкті (секторі, дільниці);
- порядок організації взаємодії;
- схема зв'язку;
- порядок залучення резервів у разі ускладнення – оперативної обстановки;
- схема (схеми) забезпечення правопорядку з нанесенням усіх сил та засобів, у тому числі резервів⁴¹.

Залучення сил та засобів міжрегіональних територіальних органів Національної поліції та/або їх територіальних (відокремлених) підрозділів до забезпечення публічної безпеки та порядку під час проведення масових заходів підвищеного ступеня ризику здійснюється за узгодженням з керівниками цих органів або підрозділів на підставі письмового запиту начальника відповідного ГУНП.

Виділення сил та засобів міжрегіонального територіального органу Національної поліції та/або його відокремлених підрозділів підтверджується шляхом надсилання листа до відповідного ГУНП із зазначенням кількості виділених поліцейських та відомостей щодо їх старшого (звання, прізвище, ім'я, по-батькові, посада, контактні дані), кількості та видів транспортних й інших засобів тощо.

На цій підставі зазначені сили та засоби приймаються в оперативне підпорядкування начальника ГУНП та включаються до загального складу сил та засобів у операційному плані забезпечення публічної безпеки та порядку у зв'язку з проведенням заходу.

План забезпечення правопорядку підписує начальник управління превентивної діяльності ГУНП, погоджують заступник начальника ГУНП (куратор підрозділу

⁴¹ Лист Національної поліції України «Про надсилання проекту Методичних рекомендацій щодо забезпечення публічної безпеки та порядку органами та підрозділами Національної поліції України у зв'язку з проведенням масових заходів» від 01.02.2018 № 1309/04/20-2018

превентивної діяльності), командування територіального управління Національної гвардії України (військової частини, підрозділу) (за необхідності), керівники управлінь патрульної поліції, поліції охорони та затверджує начальник ГУНП.

Після цього заступник начальника ГУНП (куратор блоку превентивної діяльності) або начальник управління превентивної діяльності на інструктивній нараді доводить порядок організації забезпечення публічної безпеки та порядку під час проведення масового заходу всім без винятку службам і підрозділам, що залучаються.

Окрім того, напередодні проведення масового заходу керівники органів (підрозділів) поліції проводять інструктаж підпорядкованого особового складу з обов'язковим доведенням оперативної обстановки, візуальним поясненням (за допомогою схеми) місць несення служби, старшими на секторі, чіткими завданнями.

Під чіткими завданнями розуміється не лише готовність до виконання завдань керівника, а й право самостійно приймати рішення у разі ускладнення оперативної обстановки у зоні відповідальності операційних та тактичних керівників.

Прийняття ефективного управлінського рішення в XXI столітті неможливо без швидкого реагування на зміну ситуації і отримання повної і достовірної інформації про події. Тому в даний час ситуаційні центри є однією з найбільш ефективних форм реалізації системи підтримки прийняття управлінських рішень за рахунок створення особливого інформаційно-технологічного простору, що об'єднує моніторинг, прогнозування, прийняття рішень та контроль їх виконання. Здійснення регулярного аналізу інформації – ознака рівня зрілості організації та її керівництва.

Для того, щоб приймати оптимальні рішення з мінімальними витратами часу, створюється такий інструмент як ситуаційний центр.

Ситуаційний центр – сучасна форма організації аналітичної діяльності, що базується на синтезі інформаційно-комунікаційних технологій, засобів

накопичення і представлення інформації, комп'ютерних засобів підтримки прийняття рішень.

Основні задачі ситуаційних центрів: моніторинг стану об'єкта управління, прогнозування ситуації, моделювання управлінських рішень, управління автоматизованими системами, управління в кризових ситуаціях.

Під ситуаційним центром ми розуміємо сукупність методів, алгоритмів, моделей прийняття управлінських рішень і комплексу технологій як підтримуючих, так і тих, що реалізують ці рішення. Ситуаційний центр визначається як сукупність інтелектуально організованих робочих місць із автоматизованими операціями поповнення інформації, процедурами побудови моделей, аналізу ситуації, прогону моделей, графічного представлення результатів.

Структура, типи і принципи роботи ситуаційних центрів для різних предметних областей мало чим відрізняються один від одного. Різниця лише у вхідній інформації, що надходить із різних джерел. У цій якості можуть виступати:

- міжмережеві екрани;
- системи виявлення атак;
- антивіруси;
- системи моніторингу електронної пошти і Web-трафіку;
- модулі захисту маршрутизаторів і іншого мережевого обладнання;
- підсистеми захисту серверів і робочих станцій;
- різна неструктурована інформація.

Ситуаційний центр також дає можливість моделювати варіанти розвитку подій, продумати наслідки тих чи інших дій заздалегідь, не чекаючи настання кризової ситуації.

Ситуаційний центр дозволяє організувати:

- збір даних за заданими критеріями з різних джерел (відеоспостереження, тривожна сигналізація, пожежна сигналізація GPS / ГЛОННАС і т.д.);
- узагальнення, обробку та зберігання даних;

- моніторинг обстановки та надання узагальненої та детальної інформації щодо поточної ситуації;

- прогнозування розвитку обстановки і вибір найкращого варіанту керуючих впливів на основі оцінки ефективності управління, достовірності прогнозів, ризиків та інших критеріїв;

- планування, координацію і контроль реалізації прийнятих рішень;

- оцінку результатів реалізації прийнятих рішень;

- розробку і застосування ситуаційно-поведінкових планів дій, планів евакуації, планів оповіщення, планів дії сил НП та ін.

Ситуаційний центр дозволяє приймати централізовані вирішення завдань контролю і управління, як у штатних, так і в кризових ситуаціях, а також своєчасно виявляти надзвичайні ситуації, контролювати дії співробітників щодо їх усунення та приймати оперативні рішення, не відволікаючись на додаткове вивчення обстановки; обладнати його системою інформаційної та технічної підтримки прийняття рішень; створити системи автоматичного оповіщення служб НП тощо.

В основі технологічного процесу знаходяться інтелектуальні інтегровані системи такі як ВО «ІНТЕЛЕКТ», «АХХОН NEXТ» і т.д.

Ситуаційний центр може об'єднати в собі:

- систему моніторингу публічної безпеки через відеоспостереження з архівуванням даних і модулем розпізнавання осіб;

- систему моніторингу надзвичайних ситуацій, зокрема, техногенного характеру;

- систему моніторингу контролю доступу до об'єктів і всередині об'єктів;

- систему моніторингу тривожних кнопок;

- систему пожежної сигналізації та систем активного пожежогасіння;

- систему оповіщення;

- систему життєзабезпечення;

– систему розпізнавання номерних знаків автотранспорту та вагонів;

– систему моніторингу навколишнього середовища та екології.

Ситуаційний центр є засобом пошуку та аналізу інформації, прогнозування та побудови спектру можливих моделей розвитку. Окрім цього, ситуаційний центр є надзвичайно важливим, оскільки дає візуальне уявлення, зокрема в такому вигляді, що є максимально зручним і корисним для осіб, які приймають рішення.

Під час проектування та впровадження програмного і технічного забезпечення ситуаційного центру слід урахувати особливості завдань, для вирішення яких створюється такий ситуаційний центр (СЦ). Точність і якість результатів роботи залежить від якості одержуваних даних, глибини та різнобічності їх розгляду та обробки, з'ясовності, презентативності, а також якості побудованих моделей. Таким чином, вимоги, пропоновані до програмного забезпечення ситуаційних центрів досить широкі, серед них наявність математичних моделей, що дають змогу грамотно описувати діяльність СЦ і розв'язувані ним завдання, уміння працювати з великим набором архівних і вхідних даних (структурувати, погоджувати, аналізувати, виявляти закономірності, прогнозувати).

У першу чергу, від СЦ очікують реалізації п'яти основних позицій:

1. Технологічності (автоматизації стандартних операцій, наочності, обґрунтованості).
2. Ефективності (націленості на вирішення завдань).
3. Оперативності.
4. Обґрунтованості та опрацьованості рішень.
5. Новизни, яка змістовно може підживлюватися реалізацією дослідних можливостей.

Зазвичай знову організовувані ситуаційні центри спираються на початкову пропрацьованість іншим органом однієї з базових позицій (технологічний збір інформації, візуалізацію – наочні рішення, зв'язок, експертизу, аналітику, контроль).

Теми рефератів:

1. Імплементация Скандинавської моделі охорони публічного порядку в діяльність Національної поліції України під час виборів.

2. Ситуаційний центр поліції, як запорука чіткої організації публічного порядку під час виборів.

3. Міжнародний досвід планування діяльності поліції під час виборчого процесу.

Ситуаційні завдання до теми:

Завдання 1.

Вибори Президента України призначені на 31 березня 2024 року. Які заходи вже сьогодні може спланувати поліція для запобігання правопорушенням виборчого законодавства. Які плани мають розробити підрозділи превентивної діяльності для охорони публічного порядку під час виборів?

Завдання 2.

Місцеві вибори призначені через місяць. Наприклад, відомо, що деякі партії готують провокації: підкуп виборців, масові заворушення, протести. Скласти план охорони публічного порядку на період передвиборчого процесу.

Завдання 3.

Складіть план охорони публічного порядку на виборчій дільниці № 555, урахувуючи, що дільниця – це приміщення школи, поряд розташована спортивна школа, житлові будинки, будинок культури. Точки торгівлі поблизу – декілька лотків та базар на відстані 500 м. Дільниця розташована на малорухливій ділянці дороги, на якій розміщені лежачі поліцейські в районі школи.

Завдання 4.

До Ситуаційного центру в день виборів надійшла інформація щодо вчинення декількох порушень публічного порядку:

- о 8 годині 00 хв. – про відсутність на дільниці 1 поліцейського, який має здійснювати охорону публічного порядку;
- о 9 годині 15 хвилин – про присутність на дільниці 1, 2 та 3 осіб з агітаційними листівками;
- о 12 годині – про бійку між виборцями на дільниці 3;
- о 12 годині 10 хвилин – про факт видачі виборчого бюлетеня у виборчій дільниці 2 особам на підставі водійського посвідчення, а не паспорту громадянина України;
- о 12 годині 30 хвилин – про повідомлення виборцем на дільниці 1 після голосування свого вибору;
- о 18 годині – про знищення одним із членів комісії на дільниці 2 двох бюлетнів.

Які рішення мають прийняти працівники ситуаційного центру? Як найефективніше розподілити сили та засоби поліції?

Завдання 5.

На імпровізованій карті міста та позначених на ній виборчих дільницях позначте сили та засоби поліції в день виборів, які вважаєте за необхідне залучити.

Питання для самостійної підготовки:

1. Планування як частина управлінської діяльності поліції.
2. Планування діяльності поліції під час виборчого процесу.
3. Принципи планування діяльності поліції під час виборів.
4. Правові засади планування діяльності поліції.
5. Види управління в поліції під час охорони публічного порядку.
6. Види планів в Національній поліції.
7. Особливості стратегічних, операційних та тактичних планів в поліції.
8. Поняття та основні задачі Ситуаційного центру в поліції.

9. Структура, типи і принципи роботи ситуаційних центрів.
10. Роль Ситуаційного центра в запобігання порушень виборчого законодавства.

Рекомендована література до розділу:

1. Бучин М. Демократичні принципи виборів: суть та типологія. Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. 2008. Випуск 20. С. 37– 42
2. Довідник працівника поліції превентивної діяльності: навч. посібник / кол. авт.; кер. авт. кол. канд. юрид. наук, Засл. юрист України А.Є. Фоменко. Дніпро: ДДУВС, 2018. 180 с.
3. Зарубіжний досвід діяльності поліції у сфері реалізації законодавства про вибори та референдуми. Форум права. 2012. № 3. с. 386-390.
4. Ключковський Ю.Б. Принципи виборчого права: доктринальне розуміння, стан та перспективи законодавчої реалізації в Україні: монографія. Київ: Ваіте, 2018. 908 с.
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 року № 8073-X URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
6. Колодій А. М. Права людини і громадянина в Україні : навчальний посібник. Київ : Юрінком Інтер, 2003. 336 с.
7. Колодій А. М., Князєв В. Г. Виборче законодавство: аналіз та перспективи розвитку. Бюлетень законодавства і юридичної практики України. 1998. № 2. С. 156–173.
8. Конституція України: Закон України від 28. 06. 1996 р. №254/96/ URL : zakon.rada.gov.ua/go/254к/96-вр
9. Лист Національної поліції України «Про надсилання проекту Методичних рекомендації щодо забезпечення публічної безпеки та порядку органами та підрозділами Національної поліції України у зв'язку з проведенням масових заходів» від 01.02.2018 № 1309/04/20-2018
10. Наказ Національної поліції України № 123 – 27.11.2015 «Про затвердження Положення про Департамент превентивної

діяльності Національної поліції України» (в редакції наказу НПУ № 377 - 18.04.2019)

11. Напередодні й під час виборів кількість нарядів поліції збільшать. 26.03.2019 10:00. URL :<https://www.ukrinform.ua/rubric-elections/2667222-naperedodni-j-pid-cas-viboriv-kilkist-naradiv-policii-zbilsat.html>

12. Пам'ятка щодо дій працівників поліції під час виборчого процесу в Україні / [кол. авт.- уклад.: Безпалова О. І., Котелюх М. О., Макаренко В. С. та ін.] ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2019. 48 с.

13. Повідомити про порушення на виборах можна онлайн. URL : https://zib.com.ua/ua/136582-povidomiti_pro_porushennya_na_viborah_mozhna_onlayn.html

14. Половина опитаних українців не знають про повноваження поліції під час виборів. URL : <https://www.unian.ua/elections/10459329-polovina-opitanih-ukrajinciv-ne-znayut-pro-povnovazhennya-policii-pid-chas-viboriv.html>

15. Про вибори народних депутатів України: Закон України від 17 листопада 2011 р. № 4061-VI. Офіційний вісник України. 2011. № 97. Ст. 3526.

16. Про вибори Президента України: Закон України від 5 березня 1999 р. № 474-XIV. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 14. Ст. 81.

17. Про затвердження Інструкції з організації планування в системі Національної поліції України: Наказ Національної поліції України від 24.12.2015 №202. URL : <http://tranzit.ltd.ua/nakaz>

18. Про затвердження Концепції запровадження в діяльність органів та підрозділів Національної поліції України скандинавської моделі забезпечення публічної безпеки та порядку під час проведення масових заходів: Наказ МВС України від 23.08.2018 № 706.

19. Про місцеві вибори: Закон України від 14 липня 2015 р. № 595-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 37-38. Ст. 366.

20. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

РОЗДІЛ 3

ІНФОРМАЦІЙНА РОБОТА ПІДРОЗДІЛІВ ПРЕВЕНЦІЇ, СПРЯМОВАНА НА НЕДОПУЩЕННЯ ПОРУШЕНЬ ВИБОРЧОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Належна діяльність правоохоронних органів сьогодні має важливе значення з огляду на складні умови становлення державності в Україні.

Проведення восени місцевих виборів потребує ґрунтовного вивчення досвіду діяльності Національної поліції України під час виборчого процесу за попередній період.

За даними першого заступника міністра внутрішніх справ на останніх виборах Президента України навесні 2020 року було 1927 заяв та повідомлень, зареєстровано 17 протоколів про адміністративні правопорушення та внесено 31 справу до ЄРДР. 95% – порушення виборчих прав. Найбільше їх було зареєстровано у Дніпропетровській області – 282, у місті Києві – 238, Донецькій області – 182, Одеській – 179, Харківській – 176, Полтавській – 89, Сумській – 81, Вінницькій – 66, Київській – 63, Житомирській та Луганській – по 61, Миколаївській – 55, Чернігівській – 51, Запорізькій – 49, Тернопільській – 42. Також органами поліції було складено 18 адміністративних протоколів, з яких: 5 за ст. 179 КУпАП (Розпивання алкогольних напоїв або перебування в нетверезому стані на робочому місці); 4 за ст. 178 КУпАП (Розпивання алкогольних напоїв у громадському місці); 3 за ст. 212-10 КУпАП (Порушення обмежень щодо ведення передвиборної агітації, агітація в день проведення референдуму); 2 за ст. 173 КУпАП (Дрібне хуліганство); 4 за ст. 183 КУпАП (Завідомо неправдивий виклик спеціальних служб); 1 за ст. 212-20 (Порушення порядку опублікування документів, пов'язаних із підготовкою і проведенням виборів, референдуму). Окрім того, поліція зафіксувала випадки, коли в Інтернеті публікували протоколи з дільниці з

підписами і печатками комісій, ще до їх закриття. До поліції також надійшли 18 повідомлень про замінування дільниць⁴².

Виборче законодавство України досить детально регулює діяльність поліції під час виборчого процесу. Це зумовлено тим, що від професійності та політичної нейтральності поліції значною мірою залежить проведення демократичних і чесних виборів. Відповідно до виборчого законодавства України, Національна поліція організовує свою роботу під час виборчого процесу, зокрема у вихідні дні та в день голосування, таким чином, щоб забезпечити прийом і розгляд документів щодо підготовки та проведення виборів, позовних заяв, скарг і звернень виборчих комісій у строки та спосіб, установлені виборчим законодавством України. У разі вчинення правопорушень, за які законом встановлена відповідальність, голова або заступник голови дільничної виборчої комісії мають право запросити до приміщення для голосування поліцейського, який повинен вжити до порушника передбачених законом заходів і залишити приміщення для голосування. Перебування поліцейських у приміщенні для голосування в інших випадках забороняється⁴³.

Заборона щодо перебування поліцейських у приміщенні для голосування є загальновизнаним міжнародним стандартом, на що окремо вказано у деяких міжнародних документах. Наприклад, у п. 132 Доповіді про виборче законодавство та виборчу адміністрацію в Європі 2004 р. зазначається, що «поліція та сили безпеки зазвичай не повинні знаходитися усередині (або навіть зовні) приміщення виборчої дільниці, оскільки це може лякати виборців, особливо в державах зі слабкими демократичними

⁴² Сергій Яровий: Підрозділи МВС забезпечили правопорядок на виборах і продовжують свою роботу після закриття дільниць. URL : [19577_Sergiy_YAroviy_Pidrozdzili_MVS_zabezpechili_pravoporyadok_na_viborah_i_prodovzhuyut_svoyu_robotu_pislya_zakrittya_dilnic](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/19577_Sergiy_YAroviy_Pidrozdzili_MVS_zabezpechili_pravoporyadok_na_viborah_i_prodovzhuyut_svoyu_robotu_pislya_zakrittya_dilnic)

⁴³ Виборчий кодекс України: Кодекс від 19.12.2019 № 396-IX. Відомості Верховної Ради України. 2020. № 7, № 8, № 9. Ст. 48. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20>

традиціями або у постконфліктних ситуаціях. Поліції зазвичай дозволено заходити до приміщення виборчої дільниці на прохання голови відповідної виборчої комісії для підтримання порядку. Представників поліції запрошують лише тоді, коли ситуація може вийти з-під контролю». Також у п. 132 цієї Доповіді конкретизується, що «у певних випадках виборче законодавство або інструкції, надані Центральною виборчою комісією, повинні встановлювати більш чіткі положення щодо присутності поліцейських у приміщеннях для голосування та їхньої ролі в день виборів»⁴⁴.

На поліцію, згідно з виборчим законодавством України, під час проведення виборів в Україні покладається:

1) постійна охорона сейфів (металевих шаф або окремих кімнат) окружної виборчої комісії до передачі виборчих бюлетенів дільничним виборчим комісіям;

2) охорона транспортування членами дільничної виборчої комісії звичайних і спеціальних виборчих дільниць (крім дільниць на суднах, що перебувають на цей час у плаванні під державним прапором України, та на полярній станції України) отриманих ними виборчих бюлетенів до приміщення дільничної виборчої комісії;

3) постійна охорона виборчих бюлетенів, що зберігаються у приміщенні дільничної виборчої комісії в сейфі (металевій шафі) до початку підготовчого засідання комісії;

4) протидія порушенням виборчого законодавства України у день голосування на виборах, а у випадку їх вчинення документування фактів протиправної поведінки;

5) охорона транспортування членами дільничної виборчої комісії виборчих документів після підрахунку голосів виборців на виборчій дільниці⁴⁵.

⁴⁴ Report on electoral law and electoral administration in Europe. Synthesis study on recurrent challenges and problematic issues (CDL-AD (2006) 018): Adopted by the Council for Democratic Elections and the Venice Commission. Strasbourg, 2006. p. 29.

⁴⁵ Виборчий кодекс України: Кодекс від 19.12.2019 № 396-IX. Відомості Верховної Ради України. 2020. № 7, № 8, № 9. Ст. 48. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20>.

Особливо важливе значення для недопущення порушень виборчого законодавства має інформаційна робота підрозділів превенції Національної поліції.

Дослідження рівня знань населення про повноваження поліції під час виборів у 2019 році було проведено громадською організацією Українське Незалежне Інформаційне Агентство Новин (УНІАН) на замовлення ГО контакт-центром 2CALL. Так, було проведено телефонне тематичне опитування 4332 респондентів, серед яких погодилися дати відповіді 1845 (2487 відмовилися). На запитання «Якою повинна бути роль поліції на президентських виборах 2019 року?» більшість респондентів відповіли, що поліція повинна забезпечувати охорону порядку, бути нейтральною та далекою від втручання до виборчого процесу. Водночас, про те, якими є повноваження поліції під час виборів, знають 881 респондент, а не знають – 761 опитаних, 122 – було важко відповісти. Фактично 50% людей не орієнтуються у повноваженнях Національної поліції під час виборів, громадяни не знають що робити в тій чи іншій ситуації. Під час опитування 223 респонденти визнали, що поліція порушувала їх виборчі права. Основними порушеннями виборчих прав громадян із боку поліції називались відмова реєструвати та розглядати скаргу щодо порушення виборчого законодавства, а також незаконне затримання громадян, які займаються агітаційною роботою. Відповідно до отриманих результатів, про позитивне ставлення до поліції загалом сказали 626 осіб, про швидше позитивне – 107, нейтральне – 810, швидше негативне – 52, негативне – 208 осіб⁴⁶. Таким чином, наведена інформація свідчить про недостатній рівень інформування громадян про повноваження поліції під час виборів.

Це створює ситуацію, у якій громадяни не знають про можливості захисту їх прав під час виборів працівниками

⁴⁶ Половина опитаних українців не знають про повноваження поліції під час виборів. URL : <https://www.unian.ua/elections/10459329-polovina-opitanih-ukrajinciv-ne-znayut-pro-povnovazhennya-policii-pid-chas-viboriv.html>

поліції. Для поступового покращення такої ситуації працівники підрозділів превенції повинні вести широку інформаційну роботу щодо роз'яснення виборчих прав громадян, заборон, передбачених виборчим законодавством, повноважень поліції щодо забезпечення публічного порядку та безпеки під час виборів і можливості громадян щодо захисту їх прав у виборчому процесі. Цілі, форми та методи інформаційної роботи підрозділів превенції, спрямованої на недопущення правопорушень виборчого законодавства обумовлені правовими нормами, що визначають інформаційне забезпечення виборів та правовий статус підрозділів Національної поліції, основним призначенням яких є здійснення превентивної роботи.

Категорія «інформаційне забезпечення виборів» закріплена в законодавстві. Уперше у сфері законодавчого регулювання термін «інформаційне забезпечення виборів» було закріплено в Законі України «Про вибори народних депутатів України» від 17 листопада 2011 р. № 4061-VI⁴⁷. Зазначений Закон містить окремий розділ із відповідною назвою, проте законодавець не дає визначення поняття інформаційного забезпечення виборів – інформаційне забезпечення виборів розглядається через обов'язок гарантувати забезпечення відповідних прав чи інтересів виборців. Стаття 63 Закону закріплювала положення, згідно з яким виборцям забезпечується можливість доступу до різнобічної, об'єктивної та неупередженої інформації, потрібної для здійснення усвідомленого, поінформованого, вільного вибору. Зазначимо, що розділи про «інформаційне забезпечення» виборів Президента України та місцевих виборів до основних законодавчих актів виборчого права були включені відносно нещодавно (ст. 49 Закону України «Про місцеві вибори»⁴⁸,

⁴⁷ Про вибори народних депутатів України: Закон України від 17 листопада 2011 р. № 4061-VI. Офіційний вісник України. 2011. № 97. Ст. 3526.

⁴⁸ Про місцеві вибори: Закон України від 14 липня 2015 р. № 595-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 37-38. Ст. 366.

ст. 56 Закону України «Про вибори Президента України»⁴⁹). Проте, ці нормативно-правові акти втратили чинність у зв'язку із прийняттям Виборчого кодексу.

Виборчий кодекс інформаційному забезпеченню виборів приділяє 7 розділ. **Стаття 48** «Загальне інформаційне забезпечення виборів» Виборчого кодексу визначає, що загальне інформаційне забезпечення виборів включає інформування виборців про: 1) виборчі права громадян і способи їх здійснення та захисту; 2) можливість і процедури перевірки включення себе й інших виборців до Державного реєстру виборців і списків виборців на виборчих дільницях; 3) можливість і порядок зміни виборцю місця голосування (виборчої дільниці) без зміни виборчої адреси; 4) адресу місцезнаходження окружної та дільничної виборчих комісій виборчої дільниці, до якої належить виборча адреса виборця; 5) адресу приміщення для голосування, дату та час голосування; 6) підстави та процедури отримання можливості голосувати за місцем перебування; 7) процедуру голосування та спосіб заповнення виборчого бюлетеня; 8) право на оскарження порушень своїх виборчих прав і способи здійснення цього права; 9) відповідальність за порушення законодавства про вибори; 10) інші питання стосовно реалізації виборчих прав громадян.

Цей розділ містить ряд інших правил інформаційного забезпечення виборів⁵⁰. Проте Виборчий кодекс також не містить визначення поняття «інформаційне забезпечення виборів», відтак він дає загальне уявлення про його зміст і врегульовує найбільш важливі суспільні відносини у цій сфері.

Важливе значення для інформаційного забезпечення виборів мають сучасні реєстри, інформаційно-телекомунікаційні системи, бази даних, програми.

⁴⁹ Про вибори Президента України: Закон України від 5 березня 1999 р. № 474–XIV. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 14. Ст. 81.

⁵⁰ Виборчий кодекс України: Кодекс від 19.12.2019 № 396-IX. Відомості Верховної Ради України. 2020. № 7, № 8, № 9. Ст. 48. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20>

Основним реєстром для виборів є Державний реєстр виборців. Це автоматизована інформаційно-телекомунікаційна система, призначена для зберігання, обробки даних, що містять передбачені Законом України «Про Державний реєстр виборців» відомості, та користування ними, створена для забезпечення державного обліку громадян України, які мають право голосу відповідно до статті 70 Конституції України. Згідно зі статтею 14 Закону України «Про Державний реєстр виборців», до органів Державного реєстру виборців належать: розпорядник Державного реєстру виборців, яким є Центральна виборча комісія та органи ведення Державного реєстру виборців⁵¹.

Основними завданнями Реєстру є: 1) ведення персоніфікованого обліку виборців; 2) складання списків виборців для проведення виборів Президента України, народних депутатів України, місцевих виборів, всеукраїнського та місцевих референдумів; 3) облік виборчих діляниць, що існують на постійній основі. База даних Реєстру, будь-яка її частина, копія бази даних або її частини, персональні дані виборців, що містяться у базі даних Реєстру (далі – персональні дані Реєстру), можуть використовуватися лише для цілей, визначених Законом України «Про Державний реєстр виборців»⁵². Ідея створення Державного реєстру виборців та формування Єдиної інформаційно-аналітичної системи «Вибори» ще відображена у відповідній концепції, затвердженій постановою Центральної виборчої комісії від 21.03.2003 року № 16⁵³.

Органи Національної поліції здійснюють інформаційну роботу також у напрямку підтримання інформації Державного реєстру виборців у актуальному стані. Так,

⁵¹ Блінова Г.О. Інформаційне забезпечення органів публічної адміністрації в Україні: адміністративно-правові засади : монографія. Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2019. 503 с. С. 233.

⁵² Про Державний реєстр виборців: Закон України від 22 лютого 2007 року № 698-V. Голос України від 27.03.2007. № 53

⁵³ Про затвердження Концепції Єдиної інформаційно-аналітичної системи «Вибори»: Постанова Центральної виборчої комісії від 21 березня 2003 року № 16. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0016359-03/print>

Центральна Виборча комісія прийняла постанову від 4 серпня 2020 року №157 «Про звернення до Національної поліції України», у якій посилаючись на статті 2, частини першої статті 23 Закону України «Про Національну поліцію» завданнями поліції є надання поліцейських послуг у сферах, зокрема, охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства та держави, протидії злочинності, відповідно до яких поліція здійснює превентивну і профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень, вживає заходів із метою виявлення кримінальних, адміністративних правопорушень, припиняє виявлені кримінальні й адміністративні правопорушення та відповідно до статей 6, 7, 12, 19 Виборчого кодексу України, керуючись статтями 1, 2, 11, 12, 17 Закону України «Про Центральну виборчу комісію», Центральна виборча комісія постановила: звернутися до Національної поліції України для проведення перевірки дотримання вимог Закону України «Про Державний реєстр виборців», інших законів України під час подання до органів ведення Реєстру звернень щодо зміни виборчих адрес громадян на адреси фактичного проживання, що належать до територій Кароліно-Бугазької сільської (Білгород-Дністровський район), Таїровської селищної та Фонтанської сільської (Одеський район) територіальних громад Одеської області⁵⁴.

Існує ряд нормативно-правових актів, що врегульовують технічні, організаційні аспекти функціонування Єдиної інформаційно-аналітичної системи «Вибори»: Постанови ЦВК «Про заходи щодо забезпечення безпеки функціонування інформаційно-аналітичної системи «Вибори народних депутатів України» Єдиної інформаційно-аналітичної системи «Вибори» від 5 червня 2019 року № 945⁵⁵; Про затвердження

⁵⁴ Про звернення до Національної поліції України: Постанова Центральної виборчої комісії від 04.08.2020 №157. URL: <https://www.cvk.gov.ua/pls/acts/getd7ac9.html?id=48256&ptext=>

⁵⁵ Про заходи щодо забезпечення безпеки функціонування інформаційно-аналітичної системи «Вибори народних депутатів України» Єдиної інформаційно-аналітичної системи «Вибори» від 5 червня 2019 року № 945: Постанова

Вимог до програмно-технічного комплексу інформаційно-аналітичної системи «Вибори Президента України» Єдиної інформаційно-аналітичної системи «Вибори» окружної виборчої комісії з виборів Президента України» від 04.08.2020 №157 ⁵⁶, «Про Порядок використання окружними виборчими комісіями з виборів народних депутатів України інформаційно-аналітичної системи «Вибори народних депутатів України» Єдиної інформаційно-аналітичної системи «Вибори» від 6 червня 2019 року №954 ⁵⁷ та інші.

Як позитивний приклад підвищення прозорості діяльності Національної поліції під час проведення виборів в Україні варто назвати введення в дію напередодні чергових виборів Президента України 2019 р. інформаційно-аналітичної системи «Вибори-2019»⁵⁸.

Зазначена система є геоінформаційним аналітичним порталом Міністерства внутрішніх справ України, що призначений для моніторингу здійснення правопорушень для відображення публічної інформації про стан громадської безпеки.

Портал МВС надає можливість:

1. На базі геоінформаційної системи вести моніторинг у режимі реального часу здійснених правопорушень виборчого процесу, як-от: адміністративні правопорушення виборчого законодавства; кримінальні правопорушення виборчого

Центральної виборчої комісії від 04.08.2020 №157. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0945359-19#Text>

⁵⁶ Про затвердження Вимог до програмно-технічного комплексу інформаційно-аналітичної системи «Вибори Президента України» Єдиної інформаційно-аналітичної системи «Вибори» окружної виборчої комісії з виборів Президента України: Постанова Центральної виборчої комісії від 04.08.2020 №157. URL : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/W190177.html

⁵⁷ Про Порядок використання окружними виборчими комісіями з виборів народних депутатів України інформаційно-аналітичної системи «Вибори народних депутатів України» Єдиної інформаційно-аналітичної системи «Вибори»: Постанова Центральної виборчої комісії від 6 червня 2019 року № 954. URL : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/W190979.html

⁵⁸ Саркісян В.М. Конституційно-правові засади здійснення громадського контролю за діяльністю Національної поліції під час проведення виборів в Україні. Право і суспільство №6. 2019. С. 68-74. URL : http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2019/6_2019/part_1/14.pdf

законодавства; некласифіковані порушення виборчого законодавства; інші події, що порушують виборчий процес.

2. Оприлюднення та візуалізації деперсоніфікованих подій⁵⁹.

Геоінформаційний аналітичний портал МВС України призначений для моніторингу правопорушень. У 2019 році презентовано інформаційно-аналітичну систему «Вибори-2019», що призначена висвітлювати усю інформацію щодо порушень на виборах в Україні. «Тепер будь-хто зможе отримати он-лайн доступ до інформації стосовно порушень на виборах, як відносно географічного зрізу, так і відносно статей КПК і судових рішень, якщо такі будуть», – повідомляв Арсен Аваков. Цей геоінформаційний аналітичний портал МВС України призначений для моніторингу здійснення правопорушень та відображення публічної інформації про стан громадської безпеки. Відтак перевірити інформацію щодо порушень можна буде посиленням mvs.gov.ua. На цьому порталі є детальна географічна карта порушень виборчого процесу, вказано який тип порушення, стаття Кримінального або Адміністративних кодексів, регіон та виборчий округ. Масштабування відбувається до точного розміщення на мапі. Також висвітлено весь календар подій від початку 2019 року. На цьому порталі відображатиметься точна статистика всіх повідомлень та вказуватиметься процесуальний статус кожного правопорушення⁶⁰. Така публічна інформація дасть інструмент для додаткового громадського контролю, а професійні аналітики можуть отримати для себе додатково будь-який зріз аналізу. Планувалось, що в режимі он-лайн система працюватиме до завершення президентських виборів, потім її залишать як архів і можна буде відстежувати розвиток ситуації за кожним епізодом

⁵⁹ Інформаційно-аналітична система «Вибори-2019». URL: https://mvs.gov.ua/ua/pages/5496_Informaciyno_analitichna_sistema_Vibori_201.htm;

⁶⁰ В Україні почала діяти інформаційно-аналітична система «Вибори-2019»: URL: <https://glavcom.ua/country/society/v-ukrajini-pochala-diyati-informaciyno-analitichna-sistema-vibori-2019-572468.html>

правопорушення, потім, систему планувалось налаштувати під парламентські вибори⁶¹. Поки що аналогічної системи для проведення місцевих виборів не запущено.

Цей ресурс необхідно активно використовувати підрозділам превентивної діяльності Національної поліції для відслідковування актуальних тенденцій у сфері вчинення правопорушень під час виборчого процесу та напрацьовувати відповідні алгоритми інформаційної роботи щодо недопущення вчинення адміністративних правопорушень у період виборів.

Поява та закріплення в національному виборчому законодавстві категорії «інформаційне забезпечення виборів», зазначає О. Лізунова, уже саме по собі є нормативно-правовою гарантією реалізації інформаційних виборчих прав громадян. Також праву громадян на інформацію про вибори кореспондують обов'язки держави, яка в особі своїх органів є і гарантом цього права, і правозобов'язаним суб'єктом⁶². На виконання цих обов'язків також були розроблені та введені в експлуатацію зазначені вище електронні ресурси.

Згідно Наказу Національної поліції України № 123 – 27.11.2015 «Про затвердження Положення про Департамент превентивної діяльності Національної поліції України»⁶³ одним із основних завдань Департаменту превентивної діяльності Національної поліції України є здійснення контролю й організація роботи та діяльності патрульної поліції, ювенальної превенції, відділів охорони порядку, дозвільної системи та дільничних офіцерів поліції.

⁶¹ МВС України запустило он-лайн-сервіс «Вибори-2019». URL : <https://mind.ua/news/20194183-mvs-ukrayini-zapustilo-onlajn-servis-vibori-2019>

⁶² Лізунова О.Д. Конституційно-правові основи інформаційного забезпечення виборів в Україні. дисертації на здобут. наук. ступ. к.ю.н. 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право. Київ, 2019.

⁶³ Наказ Національної поліції України № 123 – 27.11.2015 «Про затвердження Положення про Департамент превентивної діяльності Національної поліції України» (в редакції наказу НПУ № 377 - 18.04.2019).

Закон України «Про Національну поліцію» у ст. 31 визначає **перелік превентивних заходів, які може застосовувати поліція:**

- 1) перевірка документів особи;
- 2) опитування особи;
- 3) поверхнева перевірка і огляд;
- 4) зупинення транспортного засобу;
- 5) вимога залишити місце й обмеження доступу до визначеної території;
- 6) обмеження пересування особи, транспортного засобу або фактичного володіння річчю;
- 7) проникнення до житла чи іншого володіння особи;
- 8) перевірка дотримання вимог дозвільної системи органів внутрішніх справ;
- 9) застосування технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису;
- 10) перевірка дотримання обмежень, установлених законом стосовно осіб, які перебувають під адміністративним наглядом, та інших категорій осіб;
- 11) поліцейське піклування⁶⁴.

Проте цей закон не містить поняття превентивної роботи чи превентивної діяльності. Водночас, такі Накази МВС як «Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції» та «Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України» містять визначення цих понять, проте з урахуванням особливостей діяльності відповідних суб'єктів. Так, Наказ МВС «Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції» визначає превентивну (профілактичну) робота ДОП як діяльність, передбачену законодавством України, що спрямована на попередження кримінальних та інших правопорушень, перевірку дотримання обмежень, установлених законом

⁶⁴ Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

відносно осіб, які перебувають на превентивному обліку, здійснення поліцейського піклування⁶⁵. Наказ МВС «Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України» визначає профілактику адміністративних і кримінальних правопорушень серед дітей як діяльність підрозділів НПУ, спрямована на виявлення та усунення причин і умов, що призводять до вчинення дітьми адміністративних і кримінальних правопорушень.

Ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію» одним серед перших завдань поліції визначає здійснення превентивної та профілактичної діяльності, спрямованої на запобігання вчиненню правопорушень. Вже другим завданням зазначена стаття визначає виявлення причини та умови, що сприяють вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, та вжиття заходів у межах своєї компетенції для їх усунення⁶⁶.

Не зважаючи на деякі розбіжності у зазначених документах, маємо зробити висновок, що превентивна та профілактична робота (діяльність) поліції чинним законодавством використовуються як синонімічні поняття, що мають такі характерні риси: 1) цілями такої діяльності є: 1.1) запобігання вчиненню правопорушень, 1.2) забезпечення дотримання обмежень, установлених законом відносно осіб, які перебувають на превентивному обліку; 1.3) здійснення поліцейського піклування; 2) її зміст визначається виявленими причинами та умовами, що сприяють вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень; 3) формами реалізації є визначені у ст. 31 Закону України «Про Національну поліцію» превентивні заходи, деталізовані у відомчих нормативно-правових актах.

⁶⁵ Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції: Наказ Міністерства внутрішніх справ України 28.07.2017 № 650. Офіційний вісник України від 08.09.2017 2017 р., № 70, стор. 471, стаття 2136, код акту 87093/2017

⁶⁶ Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

Таким чином, патрульна поліція, підрозділи ювенальної превенції, відділи охорони порядку, дільничні офіцери поліції, підрозділи дозвільної системи віднесені до підрозділів превенції, проте обсяг їх повноважень щодо інформаційної роботи, спрямованої на недопущення правопорушень виборчого законодавства різний, залежно від рівня залучення до забезпечення безпеки виборчого процесу⁶⁷.

У виборчому законодавстві України поняття виборчого процесу вперше було закріплено в Законі України «Про вибори народних депутатів України»⁶⁸, у ст. 11 якого встановлено, що виборчий процес – це здійснення суб'єктами, визначеними ст. 12 цього Закону, передбачених ним виборчих процедур.

Особливе місце у виборчому процесі посідає інституційний компонент, суть якого визначають етапи (стадії), процедури підготовки та проведення виборів, що забезпечують поступову реалізацію виборчих прав суб'єктів виборчого процесу та інших його учасників. Уперше в Законі України «Про вибори народних депутатів України» від 17 листопада 2011 р. визначено етапи підготовки та проведення виборів, зокрема: складання списків виборців, утворення одномандатних виборчих округів, виборчих дільниць, виборчих комісій, висування та реєстрація кандидатів у народні депутати України, включених до виборчих списків політичних партій, виборчих блоків політичних партій у багатомандатному загальнодержавному виборчому окрузі та кандидатів у народні депутати України в одномандатних виборчих округах, проведення передвиборної агітації, голосування, підрахунок голосів виборців та встановлення підсумків голосування і результатів виборів народних депутатів України, реєстрація обраних народних депутатів України.

⁶⁷ Довідник працівника поліції превентивної діяльності: навч. посібник / кол. авт.; кер. авт. кол. канд. юрид. наук, Засл. юрист України А.Є. Фоменко. Дніпро: ДДУВС, 2018. 180 с.

⁶⁸ Про вибори народних депутатів України: Закон України від 17 листопада 2011 р. № 4061-VI. Офіційний вісник України. 2011. № 97. Ст. 3526.

Таким чином, на основі аналізу чинного законодавства можна дійти висновку про те, що інформаційне забезпечення виборів не включено до переліку виборчих процедур. На переконання О. Лізунової, це логічно та обґрунтовано, адже інформаційна складова притаманна кожній із виборчих процедур. Так, на стадії утворення виборчих округів здійснюється інформаційне забезпечення виборчого процесу – Центральна виборча комісія забезпечує оприлюднення в загальнодержавних та у відповідних регіональних чи місцевих друкованих засобах масової інформації й на офіційному веб-сайті Центральної виборчої комісії переліку відповідних виборчих дільниць, що утворюються на постійній основі, із зазначенням одномандатних округів, до яких ці виборчі дільниці належать, номерів виборчих дільниць не пізніш як за сто сімдесят п'ять днів до дня голосування (ч. 1 ст. 23 Закону України «Про вибори народних депутатів України»). Аналогічно і щодо виборів Президента України, наголошує О. Лізунова. На стадії організації та проведення виборів здійснюється комплексна діяльність усіх суб'єктів виборчого процесу щодо зберігання, використання, застосування та поширення інформації, пов'язаної з виборами, а також захист цієї інформації в частині, що містить конфіденційні відомості від протиправного несанкціонованого доступу⁶⁹.

Підсумовуючи, зазначимо, що провідні українські і зарубіжні вчені не вважають інформаційне забезпечення стадією виборчого процесу, визнаючи його тривалий і комплексний характер, у зв'язку з чим воно здійснюється на всіх стадіях виборчого процесу. Нині інформаційне забезпечення виборів здійснюється з початку і до завершення виборчої кампанії.

Виходячи із зазначених вище тверджень, на думку О. Лізунової, інформаційне забезпечення виборчого процесу

⁶⁹ Лізунова О.Д Конституційно-правові основи інформаційного забезпечення виборів в Україні. дисертації на здобут. наук. ступ. к.ю.н. 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право. Київ, 2019

варто характеризувати як його складову, а не як окрему стадію. На наш погляд, інформаційне забезпечення виборів не можна вважати окремою стадією виборчого процесу, оскільки воно є комплексом заходів, здійснюваних протягом усієї виборчої кампанії, зокрема, після голосування та визначення результатів виборів, тобто на всіх стадіях виборчого процесу. Зважаючи на це, інформаційне забезпечення виборів можна розглядати як невід'ємну складову виборчого процесу, зокрема та як невід'ємну складову всіх виборчих процедур⁷⁰.

У грудні 2019 року виборче законодавство було кодифіковано. Так, втратили чинність Закони України «Про місцеві вибори» від 14 липня 2015 року № 595-VIII, «Про вибори Президента України» від 5 березня 1999 року № 474-XIV, «Про вибори народних депутатів України» від 17 листопада 2011 року № 4061-VI на підставі Виборчого кодексу від 19 грудня 2019 року № 396-IX ⁷¹ Згідно цього кодексу виокремлюються декілька етапів. Стаття 79 Виборчого кодексу **«Виборчий процес виборів Президента України» визначає, що виборчий процес включає такі етапи:** 1) висування та реєстрація кандидатів на пост Президента України; 2) утворення окружних і дільничних виборчих комісій; 3) проведення передвиборної агітації; 4) утворення спеціальних виборчих дільниць, що існують на тимчасовій основі; 5) складання списків виборців, їх перевірка та уточнення; 6) голосування у день виборів Президента України; 7) підрахунок голосів виборців, установлення підсумків голосування і результатів голосування у день виборів Президента України та їх офіційне оголошення. У разі необхідності виборчий процес може включати також такі етапи: 1) повторне голосування; 2) підрахунок голосів виборців, встановлення підсумків

⁷⁰ Лізунова О.Д Конституційно-правові основи інформаційного забезпечення виборів в Україні. дисертації на здобут. наук. ступ. к.ю.н. 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право. Київ, 2019. С. 20-22

⁷¹ Виборчий кодекс : Закон України від 19 грудня 2019 року № 396-IX. Голос України від 28.12.2019 № 251

повторного голосування і результатів повторного голосування Президента України та їх офіційне оголошення. Стаття 137 Виборчого кодексу **«Виборчий процес виборів народних депутатів України» визначає, що виборчий процес включає такі етапи:** 1) висування та реєстрація кандидатів у депутати; 2) утворення окружних і дільничних виборчих комісій; 3) проведення передвиборної агітації; 4) утворення спеціальних виборчих дільниць, що існують на тимчасовій основі; 5) складання списків виборців, їх перевірка та уточнення; 6) голосування; 7) підрахунок голосів виборців, встановлення підсумків голосування та результатів виборів депутатів і їх офіційне оприлюднення ⁷². Стаття 196 «Виборчий процес місцевих виборів» Виборчого кодексу визначає, що **виборчий процес місцевих виборів включає такі етапи:** 1) утворення виборчих округів; 2) утворення дільничних виборчих комісій; 3) складання списків виборців, їх перевірка й уточнення; 4) висування та реєстрація кандидатів; 5) проведення передвиборної агітації; 6) голосування у день виборів; 7) підрахунок голосів виборців, установа підсумків голосування та результатів місцевих виборів. У випадках, передбачених цим Кодексом, виборчий процес включає також такі етапи: 1) повторне голосування; 2) підрахунок голосів виборців, установа підсумків повторного голосування та результатів місцевих виборів. Важливо зазначити, що у випадку місцевих виборів виборчий процес завершується через 15 днів після офіційного оприлюднення результатів місцевих виборів у порядку, передбаченому Виборчим Кодексом ⁷³.

Важливим є період протягом якого можуть вчинятись адміністративні правопорушення у сфері виборчого законодавства та протягом якого доречно проводити інформаційну діяльність працівникам превентивних

⁷² Виборчий кодекс України: Кодекс від 19.12.2019 № 396-IX. Відомості Верховної Ради України. 2020. № 7, № 8, № 9. Ст. 48. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20>.

⁷³ Так само (у попередньому джерелі).

підрозділів поліції щодо недопущення відповідних правопорушень. Так, стаття 52 «Строки проведення передвиборної агітації» визначає, що передвиборна агітація розпочинається кандидатом, партією (організацією партії) наступного дня після дня прийняття виборчою комісією рішення про реєстрацію кандидата (кандидатів) і закінчується о 24 годині останньої п'ятниці перед днем голосування. Агітація перед повторним голосуванням розпочинається з дня, наступного після дня призначення повторного голосування, та закінчується о 24 годині останньої п'ятниці перед днем повторного голосування. Стаття 78 Виборчого кодексу визначає, що виборчий процес чергових виборів Президента України розпочинається за дев'яносто днів до дня голосування. Стаття 136 «Строки проведення виборів народних депутатів України» визначає, що виборчий процес чергових виборів депутатів розпочинається за шістдесят днів до дня голосування. Центральна виборча комісія оголошує про початок виборчого процесу не пізніше як за шістдесят один день до дня голосування. Стаття 195 «Строки призначення місцевих виборів та оголошення виборчого процесу» визначає, що чергові місцеві вибори призначаються не пізніше ніж за дев'яносто днів до дня виборів, позачергові місцеві вибори – не пізніше ніж за шістдесят днів до дня виборів. Виборчий процес розпочинається за п'ятдесят днів до дня чергових, позачергових місцевих виборів⁷⁴ **(Додаток 8)**.

Активна діяльність працівників поліції з охорони громадського порядку та безпеки відбувається на останніх етапах проведення передвиборної агітації; голосування у день виборів; підрахунок голосів виборців, установлення підсумків голосування і результатів виборів.

Відповідно до чинного законодавства щодо правоохоронної діяльності поліцейських під час виборів існує ряд обмежень та заборон:

⁷⁴Там само.

1. Поліцейський не може бути:
 - офіційним спостерігачем (ст. 58 Виборчого кодексу);
 - уповноваженим представником кандидата (ст. 110 Виборчого кодексу);
 - представником партії (ст. 165 Виборчого кодексу);
 - представником організації партії у виборчій комісії (ст. 236 Виборчого кодексу);
 - довіреною особою кандидата (ст. 238 Виборчого кодексу).
2. Виконувати злочинні чи явно незаконні розпорядження та накази (ст. 8 ЗУ «Про Національну поліцію»).
3. Використовувати будь-які предмети, на яких зображена символіка політичних партій, та провадити політичну діяльність (ст. 10 ЗУ «Про Національну поліцію»).
4. Висловлювати особисте ставлення до діяльності політичних партій під час виконання службових повноважень, а також використовувати службові повноваження у політичних цілях (ст. 10 ЗУ «Про Національну поліцію»).
5. Знімати з однострою чи приховувати нагрудний знак, а також будь-яким іншим чином перешкоджати прочитанню інформації на ньому або фіксуванню її за допомогою технічних засобів (ст. 20 8 ЗУ «Про Національну поліцію»).
6. Перебувати у приміщенні для голосування без запрошення голови або заступника голови дільничної виборчої комісії для вжиття до порушника передбачених законом заходів – забороняється (ст. 248 Виборчого кодексу) (Додаток 7).

Протягом виборів поліцейські зобов'язані:

- 1) неухильно дотримуватися положень Конституції України, законів України та інших нормативно-правових актів, що регламентують діяльність поліції, та Присяги поліцейського;
- 2) професійно виконувати свої службові обов'язки відповідно до вимог нормативно-правових актів, посадових (функціональних) обов'язків, наказів керівництва;
- 3) поважати та не порушувати прав і свобод людини;

4) надавати невідкладну, зокрема домедичну і медичну, допомогу особам, які постраждали внаслідок правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в безпорадному стані або стані, небезпечному для їх життя чи здоров'я;

5) зберігати інформацію з обмеженим доступом, що стала йому відома у зв'язку з виконанням службових обов'язків;

6) інформувати безпосереднього керівника про обставини, що унеможливають його подальшу службу в поліції або перебування на займаній посаді⁷⁵.

Під час несення служби із забезпечення публічної безпеки та порядку на виборчій дільниці поліцейський зобов'язаний:

1. Познайомитися з головою виборчої комісії, заступником голови, секретарем комісії та, за можливості, іншими членами комісії, керівником установи, у приміщенні якої розташована виборча дільниця.

2. Зібрати інформацію щодо забезпечення публічного порядку та безпеки, якою володіють голова та члени виборчої комісії.

3. Детально вивчити місце несення служби:

- вивчити територію, що прилягає до приміщення, де розташована виборча дільниця, можливості непомітного підходу до нього, наявність парканів огорожі, під'їзних шляхів;

- ознайомитися з технічним укріпленням вікон на першому поверсі, наявністю зовнішніх драбин, що ведуть на горище або інші поверхи, та можливістю несанкціонованого проникнення сторонніх осіб до приміщення, де розташована виборча дільниця, особливо в нічний час;

- ознайомитися із центральним та запасними виходами, технічною укріпленістю дверей, наявності на них замків, зокрема внутрішніх засувів;

- перевірити наявність виходу на горище, його технічну укріпленість;

⁷⁵ Пам'ятка щодо дій працівників поліції під час виборчого процесу в Україні / [кол. авт.- уклад.: Безпалова О. І., Котельох М. О., Макаренко В. С. та ін.] ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2019. 48 с.

- вивчити наявність підвалів та входів до них з приміщення та ззовні, їх технічну укріпленість та можливості несанкціонованого проникнення через них сторонніх осіб до приміщення, де розташована виборча дільниця;
- вивчити інші можливості несанкціонованого проникнення до приміщення, де розташована виборча дільниця, сторонніх осіб, особливо в нічний час, та інші чинники, що можуть створювати загрозу для наряду поліції під час несення ним служби із забезпечення публічної безпеки та порядку або небезпеку пошкодження приміщення, майна та документації виборчої дільниці;
- визначити місцезнаходження вогнегасників і протипожежних кранів;
- ознайомитися зі схемою евакуації громадян із приміщення у разі виникнення пожежі;
- визначити місцезнаходження стаціонарного телефону, його номер та можливості телефонувати з нього до територіальних органів поліції, у тому числі в нічний час;
- визначити місце розташування в приміщенні центрального електророзподільного щита та можливості вільного доступу до нього сторонніх осіб;
- визначити місцезнаходження санвузла та туалету;
- визначити місце постійного розташування тимчасового поста (перебування наряду) з підтримання публічного порядку та безпеки в денний та нічний час;
- визначити порядок харчування під час несення служби;
- уточнити основні та додаткові номери стаціонарних і мобільних телефонів аварійних та чергових служб, керівництва територіального органу управління, чергової частини;
- ознайомитися з порядком несення служби;
- доповісти до чергової частини територіального органу поліції про заступання на службу із забезпечення публічного порядку та безпеки біля виборчої дільниці⁷⁶.

⁷⁶ Так само (у попередньому джерелі).

Під час несення служби на виборчий дільниця поліцейський зобов'язаний:

1. Перебувати на території, де розташована виборча дільниця, у місці, визначеному для несення служби нарядом із забезпечення публічної безпеки та порядку.

2. У денний час здійснювати патрулювання біля будівлі, де розташована виборча дільниця, а в нічний час – у приміщенні, де розташована виборча дільниця.

3. Після закінчення роботи виборчої комісії та взяття під охорону сейфів із виборчою документацією (бюлетенями) зробити запис у робочому зошиті в розділі «Прийом-передача приміщення виборчої дільниці та сейфів з виборчими бюлетенями».

4. Здійснити обхід усіх внутрішніх незачинених приміщень із метою виявлення сторонніх осіб, які залишилися в них. У разі їх виявлення із дотриманням заходів особистої безпеки установити їх особу, мету перебування усередині приміщення після закінчення роботи виборчої комісії та доповісти про факт виявлення сторонніх осіб у приміщенні, де розташована виборча дільниця, телефоном до чергової частини територіального органу поліції.

5. Під час здійснення обходу приміщень звертати увагу на залишені увімкненими освітлення у закритих приміщеннях, до яких відсутній доступ наряду, можливі несправності водопровідної та каналізаційної систем, що можуть призвести до підтоплення приміщення виборчої дільниці. У разі виявлення таких несправностей інформувати аварійні служби, чергову частину територіального органу поліції, голову виборчої комісії або його заступника, керівника установи, де розташована виборча дільниця.

6. У разі надходження інформації від голови виборчої комісії, членів виборчої комісії, інших громадян про порушення громадського порядку або інших заяв та повідомлень – поінформувати чергового чергової служби або начальника територіального органу поліції відповідно до схеми зв'язку та змісту інформації, що надійшла.

7. Інформувати чергову частину територіального органу поліції про оперативну обстановку на виборчій дільниці відповідно до схеми зв'язку та у визначений час. У разі виникнення порушень громадського порядку або інших подій, що створюють загрозу членам виборчої комісії, громадянам, наряду поліції, порушень порядку голосування тощо негайно телефонувати до чергової частини територіального органу поліції, інших підрозділів та служби згідно зі схемою зв'язку та вживати заходів для усунення згаданих порушень.

8. У разі появи офіційних спостерігачів від іноземних держав та міжнародних організацій працівники поліції повинні:

- про прибуття, перебування на території певних районів, у місцях розташування виборчих комісій або виборчих дільниць та вибуття іноземного спостерігача, а також про місце його тимчасового проживання негайно доповісти черговому чергової служби органу поліції;

- у разі звернення до них офіційних спостерігачів від іноземних держав та міжнародних організацій насамперед у коректній формі попросити їх пред'явити посвідчення, що видається Центральною виборчою комісією, та документ, що засвідчує особу;

- у разі порушення іноземним спостерігачем громадського порядку чи правил дорожнього руху вживати заходів реагування, ураховуючи конкретну ситуацію, у межах законодавства України, про що невідкладно доповідати черговому чергової служби органу поліції;

- у разі звернення офіційних спостерігачів від іноземних держав та міжнародних організацій із заявою про скоєння злочину вживати заходів реагування, про що невідкладно доповідати черговому чергової служби органу поліції;

- за будь-яких умов поводитися коректно, не давати приводів для непорозумінь і можливих провокацій.

Категорично забороняється приймати від іноземців подарунки чи сувеніри, брати від них на зберігання чи передавати їм будь-які речі або предмети.

9. Суворо дотримуватися правил особистої безпеки, зберігання та поводження з табельною зброєю, засобами індивідуального захисту та правил активної оборони⁷⁷.

Серед прав поліцейського в період охорони публічного порядку та забезпечення громадської безпеки можна визначити наступні:

1. Завчасно знати, на якій виборчій дільниці здійснюватиме охорону громадського порядку для оформлення Посвідчення, що підтверджує тимчасову зміну місця голосування виборця⁷⁸.

2. Проголосувати на виборчій дільниці, де несе службу, за Посвідченням, що підтверджує тимчасову зміну місця голосування виборця.

3. Звертатись до голови виборчої комісії та адміністрації закладу, де розміщена виборча дільниця, за сприянням щодо облаштуванні місць для виконання обов'язку забезпечення громадського порядку та безпеки під час виборів (ст. 43 Конституції України: «Кожен має право на належні, безпечні і здорові умови праці»).

4. Мати обладнане місце за межами виборчої дільниці для забезпечення якісного виконання обов'язку щодо охорони громадського порядку протягом більше 12 годин та забезпечення швидкого реагування на порушення виборчого законодавства.

5. Мати обладнане місце для цілодобового забезпечення збереження бюлетенів у сейфі протягом декількох діб.

6. При виконанні службових обов'язків у вихідні, святкові та неробочі дні, крім поліцейських, які працюють у змінному режимі, на відповідний час для відпочинку в порядку компенсації, що надається протягом двох наступних місяців (ч. 5 ст. 91 ЗУ «Про Національну поліцію») **(Додаток 7)**.

⁷⁷ Пам'ятка щодо дій працівників поліції під час виборчого процесу в Україні / [кол. авт.- уклад.: Безпалова О. І., Котелюх М. О., Макаренко В. С. та ін.] ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2019. 48 с.

⁷⁸ Про Порядок тимчасової зміни місця голосування виборця без зміни його виборчої адреси: Постанова Центральної виборчої комісії від 2 грудня 2019 року № 1969. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1969359-19#Text>

Є необхідність у розробці пам'ятки для працівників поліції, де будуть визначені не тільки їх обов'язки, а також права. Оскільки представники громадських організацій зазначають, що після спілкування з поліцейськими з'ясовується, що більшість із них не знають, на якій ділянці, в якому районі міста чи населеному пункті області вони опиняться у день виборів, що може стати перепорою для отримання Посвідчення, що підтверджує тимчасову зміну місця голосування виборця, а також є питання щодо облаштування місць несення служби на виборчих ділянках та за їх межами у день голосування⁷⁹.

Інформаційне забезпечення публічного порядку під час виборчого процесу підрозділами превентивної діяльності Національної поліції тісно пов'язано з виборчим процесом та передбачає заходи, спрямовані на:

- надання допомоги держаним органам у формуванні, оновленні й уточненні Держаного реєстру виборців;
- повідомлення всім учасникам виборчого процесу про вимоги законодавства щодо дотримання громадського порядку та безпеки під час проведення виборів;
- збір інформації з усіх доступних джерел про матеріально-технічне забезпечення громадського порядку та безпеки на ділянках у процесі проведення виборів;
- проведення інструктажів, нарад, надання відповідних пам'яток та інструкцій працівникам поліції, які забезпечуватимуть дотримання законодавства під час виборів;
- налагодження інформаційного обміну між учасниками виборчого процесу та підрозділами Національної поліції, що забезпечуватимуть громадський порядок та безпеку під час виборів;
- проведення роз'яснювальної роботи серед учнів закладів освіти 16-18 років працівниками ювенальної превенції з метою формування правової культури виборця (пам'ятка);

⁷⁹ Чи дотримувались права правоохоронців під час цьогорічних виборів? URL : <https://uplan.org.ua/analytics/chy-dotrymuvalysia-prava-pravookhorontsiv-pid-chas-tsohorichnykh-vyboriv/>

– проведення роз'яснювальної роботи серед осіб, над якими встановлено поліцейське піклування та над якими встановлено адміністративний нагляд;

– проведення роз'яснювальної роботи серед власників вогнепальної зброї на підготовчому етапі виборів, із метою зниження рівня небезпеки незаконного застосування зброї під час виборів;

– здійснення громадського контролю за діяльністю працівників поліції під час виборів.

Суб'єктів, із якими взаємодіють працівники підрозділів превентивної діяльності Національної поліції можна поділити на шість груп:

1. Суб'єкти виборчого процесу:

1) виборець, який має право голосу на відповідних виборах;
2) виборча комісія, уповноважена здійснювати підготовку і проведення відповідних виборів;

3) партія (організація партії), яка висунула кандидатів на відповідних виборах;

4) кандидат, зареєстрований для участі у відповідних виборах у порядку, встановленому цим Кодексом;

5) офіційний спостерігач від кандидата чи партії (організації партії) – суб'єкта відповідного виборчого процесу або від громадської організації, зареєстрований у порядку, встановленому Виборчим Кодексом.

2. Інститути громадянського суспільства:

1) громадські об'єднання;

2) професійні спілки та їх об'єднання;

3) творчі спілки;

4) організації роботодавців та їх об'єднання;

5) благодійні і релігійні організації;

6) органи самоорганізації населення;

7) недержавні засоби масової інформації та інші непідприємницькі товариства й установи, легалізовані відповідно до законодавства⁸⁰.

3. Суб'єкти господарювання.

4. Органи публічної влади.

5. Фізичні особи, що не є суб'єктами виборчого процесу.

6. Іноземні спостерігачі (**Додаток 9**).

Найчисельнішою групою суб'єктів, із якою взаємодіють працівники превенційних підрозділів поліції, є громадяни (виборці), з якими задля запобігання правопорушенням під час виборів пропонується працювати у формі бесід та поширення відповідних інформаційних листів і пам'яток (**Додаток 10**). У зазначених документах пропонується відобразити наступну інформацію: права, заборони та відповідальність за їх порушення.

Основні положення щодо виборчих прав громадян:

✓ Виборчі права громадян України – це гарантовані Конституцією України та Виборчим кодексом України їх права на участь у виборах, що проводяться в Україні.

✓ Право голосу мають громадяни України, яким на день голосування виповнилося 18 років, окрім недієздатних осіб.

✓ Підставою реалізації виборцем свого права голосу на виборах є його включення до списку виборців на виборчій дільниці.

✓ Право голосу на виборах мають виборці, які належать до відповідної територіальної громади (ст. 7 Виборчого кодексу), що визначається його виборчою адресою.

✓ Військовослужбовці строкової служби, громадяни України, які проживають за кордоном, а також особи, визнані судом недієздатними, та громадяни України, які за вироком суду перебувають у місцях позбавлення волі, вважаються такими, що не належать до жодної територіальної громади, та не мають права голосу на місцевих виборах.

⁸⁰ Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України від 5 листопада 2008 р. N 976. Урядовий кур'єр від 14.11.2008. № 214.

✓ Будь-які прямі чи непрямі привілеї або обмеження виборчих прав громадян України за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, інвалідності та стану здоров'я, за мовними або іншими ознаками, забороняються.

✓ Із метою реалізації виборчих прав виборці з порушенням здоров'я (у зв'язку з інвалідністю, тимчасовим розладом здоров'я, віком) мають право на забезпечення розумним пристосуванням у відповідності до індивідуальних потреб для безперешкодної участі у виборчому процесі в порядку, визначеному цим Кодексом.

✓ Кожен виборець має один голос на кожних виборах, у яких він має право брати участь. Виборець може використати свій голос тільки на одній виборчій дільниці, де він включений до списку виборців.

- ✓ Вибори в Україні є вільними.
- ✓ Участь громадян України у виборах є добровільною.
- ✓ Голосування на виборах в Україні є таємним.
- ✓ Кожен виборець голосує на виборах особисто.
- ✓ Виборчі права громадян України захищаються законом.
- ✓ Право на отримання відкріпного талону.

Документи, що підтверджують особу та громадянство виборця:

1) паспорт громадянина України (у вигляді паспортної книжечки або картки);

2) тимчасове посвідчення громадянина України (для осіб, нещодавно прийнятих до громадянства України);

3) картка (довідка) установи кримінально-виконавчої системи, що повинна містити: прізвище, ім'я, по батькові, число, місяць, рік народження, громадянство, фотографію особи, підпис керівника та печатку установи (для осіб, які перебувають в установах виконання покарань або слідчого ізолятора);

4) паспорт громадянина України для виїзду за кордон;

5) дипломатичний паспорт;

6) службовий паспорт;

7) військовий квиток (для військовослужбовців строкової служби).

Ці документи є підставою для отримання виборчого бюлетеня та можуть бути використані на спеціальній виборчій дільниці, утвореній у відповідній установі виконання покарань або слідчому ізоляторі, під час голосування на загальнодержавних виборах.

Права виборців на участь у виборчому процесі, пов'язані з правом голосу (ст. 9 Виборчого кодексу):

1) бути членами виборчих комісій, що організовують підготовку та проведення відповідних виборів;

2) отримувати та поширювати інформацію, що стосується підготовки та проведення відповідних виборів;

3) брати участь у проведенні передвиборної агітації на відповідних виборах;

4) здійснювати спостереження за проведенням відповідних виборів;

5) оскаржувати порушення власних виборчих прав, інших власних особистих прав і законних інтересів, пов'язаних з участю у виборчому процесі.

Відповідно до чинного виборчого законодавства основними заборонами, що поширюються на більшість груп громадян є такі:

- застосування насильства, погроз, обману, підкупу чи будь-яких інших дій, що перешкоджають вільному формуванню та вільному виявленню волі виборця (ст. 14);

- прихована передвиборна агітація, а також розміщення або поширення матеріалів передвиборної агітації, не позначеної відповідно до вимог Виборчого Кодексу (ст. 51);

- передвиборна агітація у період виборчого процесу поза строками визначеними Виборчим кодексом; передвиборна агітація напередодні дня голосування та в день голосування (ст. 52);

- забороняється проведення агітаційних заходів, розповсюдження матеріалів передвиборної агітації, демонстрація агітаційних фільмів чи кліпів, розповсюдження виборчих

листівок, плакатів, інших друкованих агітаційних матеріалів чи друкованих видань, у яких розміщено матеріали передвиборної агітації, публічні заклики голосувати за чи не голосувати на заходах організованих суб'єктами владних повноважень (ст. 57);

- поширення у будь-якій формі матеріалів, що містять заклики до ліквідації незалежності України, зміни конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, підриву її безпеки, незаконного захоплення державної влади, пропаганду війни, насильства та розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, посягання на права і свободи людини, здоров'я населення (ст. 57);

- оприлюднення чи поширення в інший спосіб результатів опитування громадської думки, пов'язаного з виборами, у тому числі щодо кандидатів, партій (організацій партій) – суб'єктів виборчого процесу, протягом останніх двох днів перед днем голосування;

- прихована передвиборна агітація, а також розміщення або поширення матеріалів передвиборної агітації, не позначеної відповідно до вимог Виборчого Кодексу (ст. 51);

- передвиборна агітація у період виборчого процесу поза строками визначеними Виборчим кодексом; передвиборна агітація напередодні дня голосування та в день голосування (ст. 52);

- проведення передвиборної агітації або надання виборцям, закладам, установам, організаціям, незалежно від їх підпорядкування та форми власності грошей, подарункових сертифікатів, продуктів харчування та спиртних напоїв, товарів тощо (ст. 57);

- розміщення друкованих передвиборних агітаційних матеріалів, політичної реклами та повідомлень щодо перебігу виборчого процесу на пам'ятках архітектури, а також у місцях, де такі матеріали можуть перешкоджати безпеці дорожнього руху (ст. 57);

- використання приміщень, у яких розташовуються органи державної влади, органи місцевого самоврядування,

для проведення заходів передвиборної агітації та розміщення там агітаційних матеріалів (ст. 57);

- публікація агітаційних матеріалів у засобах масової інформації, поширення виборчих листівок, розклеювання виборчих плакатів, публічні заклики голосувати за чи проти кандидатів, партій (організацій партій), розповсюдження політичної реклами з часу припинення передвиборної агітації забороняються (ст. 57);

- розміщення матеріалів передвиборної агітації у транспортних засобах громадського користування та на їх зовнішній поверхні, у тому числі таксі, розміщення таких матеріалів у приміщеннях та на будівлях станцій метрополітену, автобусних та залізничних вокзалів, портів та аеропортів, зупинках громадського транспорту, а також розповсюдження матеріалів передвиборної агітації через телерадіотрансляційні або інші інформаційні мережі сповіщення пасажирів та інформаційні табло у приміщеннях станцій та вагонах метрополітену, автобусних та залізничних вокзалів, портів та аеропортів, на зупинках громадського транспорту, на проїзних разових, місячних чи інших квитках (ст. 57);

- залучати для передвиборної агітації або використовувати для будь-якої роботи, пов'язаної з проведенням передвиборної агітації, підлеглих їм осіб, службовий транспорт, зв'язок, устаткування, приміщення, інші об'єкти та ресурси за місцем роботи, а також використовувати службові чи виробничі наради, збори колективу для проведення передвиборної агітації. (ст. 57);

- контроль за змістом волевиявлення виборців, встановлення або розголошення змісту волевиявлення конкретного виборця будь-яким чином (ст. 16);

- чинити будь-які дії чи розголошувати відомості, що дають можливість встановити зміст волевиявлення конкретного виборця (ст. 16);

- голосування за інших осіб чи передання виборцем права голосу будь-якій іншій особі (ст. 17);

- оприлюднення в день голосування результатів опитування виборців щодо їх волевиявлення під час голосування до закінчення голосування (ст. 50);
- голосування за інших осіб чи передання виборцем права голосу будь-якій іншій особі (ст. 17);
- під час заповнення виборчого бюлетеня забороняється присутність інших осіб, здійснення фото- та відеофіксації у будь-який спосіб (ст. 118);
- передавати свій виборчий бюлетень іншим особам, отримувати виборчий бюлетень від інших осіб (окрім уповноваженого члена виборчої комісії, який видає бюлетені), заохочення або змушування шляхом підкупу, погроз або в інший спосіб виборців до передачі бюлетеня іншим особам (ст. 118) **(Додаток 15)**.

Під час виконання обов'язків піднаглядними⁸¹, а також в роботі з особами над якими встановлено поліцейське піклування (що мають відповідний рівень дієздатності для голосування на виборах)⁸², працівники тих органів Національної поліції, у яких зареєстровані такі особи, у передвиборчий період можуть проводити бесіди з такими особами та надавати їм інформацію (пам'ятки) про дотримання виборчого законодавства. Доречним буде також нагадати особам, над якими встановлено адміністративний нагляд, про відповідальність за дії, що можуть бути кваліфіковані як адміністративні правопорушення відповідно до статей 212-22 «Публічне розголошення виборцем, учасником референдуму результатів волевиявлення в приміщенні для голосування»; 212-23 Пошкодження, приховування, знищення свого виборчого бюлетеня, бюлетеня для голосування на референдумі або винесення його за межі приміщення для голосування;

⁸¹ Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі: Закон України від 1 грудня 1994 року № 264/94-ВР. Голос України від 03.01.1995

⁸² Святокум І. О. Особливості здійснення поліцейського піклування в Україні: наук.-метод. рек. / І. О. Святокум. Харків : Харк. нац. ун-т. внутр. справ, 2018. 31 с.

212-24 Перешкоджання здійсненню виборчого права або права брати участь у референдумі, або діяльності суб'єкта виборчого процесу, процесу референдуму.

За недотримання зазначених обмежень наступатиме адміністративна чи кримінальна відповідальність.

Адміністративні правопорушення, що вчиняються під час виборів можна поділити на п'ять сегментів:

1. Ті, що перешкоджають функціонуванню Державного реєстру виборців: Порухення порядку ведення Державного реєстру виборців, порядку подання відомостей про виборців до органів Державного реєстру виборців, виборчих комісій, порядку складання та подання списків виборців, списків громадян України, які мають право брати участь у референдумі, та використання таких списків (ст. 212-7 КУпАП), Порухення права громадянина на ознайомлення з відомостями Державного реєстру виборців, зі списком виборців, списком громадян, які мають право брати участь у референдумі (ст. 212-8 КУпАП).

2. Ті, що впливають на порядок передвиборчої агітації, наявні обмеження за часом, місцем, формою та суб'єктом агітації: Порухення порядку ведення передвиборчої агітації, агітації під час підготовки і проведення референдуму з використанням засобів масової інформації та порядку участі в інформаційному забезпеченні виборів (ст. 212-9 КУпАП), Порухення обмежень щодо ведення передвиборчої агітації, агітації референдуму (ст. 212-10 КУпАП), порушення порядку розміщення агітаційних матеріалів чи політичної реклами або розміщення їх у заборонених законом місцях (ст. 212-14 КУпАП), Виготовлення або розповсюдження друкованих матеріалів передвиборчої агітації, які не містять відомостей про установу, що здійснила друк, їх тираж, інформацію про осіб, відповідальних за випуск (ст. 212-13 КУпАП), Ненадання можливості оприлюднити відповідь щодо інформації, поширеної стосовно суб'єкта виборчого процесу (ст. 212-11 КУпАП), Порухення права на користування приміщеннями під час виборчої кампанії

(ст. 212-12 КУпАП), Порушення порядку надання або отримання внеску на підтримку політичної партії, порушення порядку надання або отримання державного фінансування статутної діяльності політичної партії, порушення порядку надання або отримання фінансової (матеріальної) підтримки для здійснення передвиборної агітації або агітації референдуму (ст. 212-15 КУпАП).

3. Ті, що посягають на встановлений порядок роботи виборчих комісій: Замовлення або виготовлення виборчих бюлетенів понад встановлену кількість (ст. 212-16 КУпАП), Ненадання копії виборчого протоколу (ст. 212-17 КУпАП), Порушення порядку опублікування документів, пов'язаних з підготовкою і проведенням виборів, референдуму (ст. 212-20 КУпАП), невиконання громадянами й посадовими особами рішень виборчої комісії (ст. 212-18 КУпАП), Відмова у звільненні члена виборчої комісії від виконання виробничих чи службових обов'язків або його безпідставне звільнення з роботи (ст. 212-19 КУпАП).

4. Ті, що пов'язані з безпосереднім процесом волевиявлення: Публічне розголошення виборцем, учасником референдуму результатів волевиявлення в приміщенні для голосування (ст. 212-22), Пошкодження, приховування, знищення свого виборчого бюлетеня, бюлетеня для голосування на референдумі або винесення його за межі приміщення для голосування (ст. 212-23), Перешкоджання здійсненню виборчого права або права брати участь у референдумі, або діяльності суб'єкта виборчого процесу, процесу референдуму (ст. 212-24).

5. Ті, що вчиняються під час виборів, проте не пов'язані із виборчим процесом: ст. 179 КУпАП (Розпивання, алкогольних напоїв або перебування в нетверезому стані на робочому місці); ст. 178 КУпАП (Розпивання алкогольних напоїв у громадському місці); ст. 212-10 КУпАП (Порушення обмежень щодо ведення передвиборної агітації, агітація в день проведення референдуму); ст. 173 КУпАП (Дрібне

хуліганство); ст. 183 КУпАП (Завідомо неправдивий виклик спеціальних служб) **(Додаток 1)**.

Таке групування адміністративних правопорушень, що вчиняються під час виборів, дозволяє визначити напрями інформаційної роботи превентивних підрозділів поліції та групи суб'єктів щодо яких вона повинна проводитись для профілактики правопорушень під час виборів.

За порушення виборчого законодавства можуть бути притягнуті до відповідальності такі особи:

- члени виборчої комісії;
- посадова особа, на яку законом покладено такий обов'язок;
- посадова (службова) особа, на яку законом покладено такий обов'язок;
- власник, посадова або службова особа, творчі працівники засобів масової інформації;
- будь-яка фізична особа (громадяни);
- посадові особи;
- власник (володар, користувач) будинку, (приміщення);
- посадова особа, підприємств-розповсюджувачів реклами;
- посадові особи територіальної виборчої комісії;
- голова виборчої комісії чи особа, яка відповідно до закону виконує його обов'язки;
- посадова особа (установи, підприємства, організації) або фізична особа – підприємець;
- посадові особи виборчої комісії або засобів масової інформації.

Відповідно з цими категоріями осіб повинна проводитись інформаційна робота підрозділів превенції, спрямована на недопущення порушень виборчого законодавства.

За діяльністю працівників поліції під час виборів здійснюється громадський контроль.

Національна поліція відіграє вкрай важливу роль у проведенні демократичних і чесних виборів в Україні. Ключовими складниками цього є передусім політична нейтральність роботи поліції, законність і ефективна взаємодія із громадськістю. Саме на поліцію покладається

завдання гарантування публічної безпеки і порядку під час проведення виборів в Україні, а також охорона виборчих та суміжних прав і свобод людини під час виборчого процесу. Тому В. Саркісян вважає, що цілком виправданою є практика здійснення громадського контролю за діяльністю Національної поліції під час проведення виборів в Україні з метою унеможливлення її використання в політичних цілях та вчинення фальсифікації виборів⁸³.

Окрім цього, усе помітніше співробітники Національної поліції висувають свої кандидатури для участі у виборах народних депутатів України й особливо місцевих виборах без переривання своєї службової діяльності в Національній поліції на час здійснення виборчого процесу.

Суб'єктами, які здійснюють громадський контроль за діяльністю працівників поліції під час виборчого процесу є:

- 1) виборці,
- 2) кандидати,
- 3) офіційні спостерігачі від кандидатів, партій (організацій партій),
- 4) офіційні спостерігачі від громадських організацій, які отримали дозвіл мати офіційних спостерігачів на відповідних виборах,
- 5) офіційні спостерігачі від іноземних держав і міжнародних організацій,
- 6) представники засобів масової інформації⁸⁴.

Здійснення громадського контролю за діяльністю Національної поліції під час проведення виборів в Україні має на меті:

- 1) забезпечити політичну нейтральність діяльності Національної поліції унеможливленням її втягнення у

⁸³ Саркісян В.М. Конституційно-правові засади здійснення громадського контролю за діяльністю Національної поліції під час проведення виборів в Україні. Право і суспільство №6. 2019. С. 68-74. URL : http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2019/6_2019/part_1/14.pdf

⁸⁴ Виборчий кодекс України: Кодекс від 19.12.2019 № 396-IX. Відомості Верховної Ради України. 2020. № 7, № 8, № 9. Ст. 48. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20>

виборчу боротьбу на боці певного кандидата або політичної партії, що беруть участь у виборах;

2) не допустити використання співробітниками Національної поліції, які балотуються на виборах в Україні, свого службового становища на власну користь під час виборчого процесу;

3) сприяти поінформованості Національної поліції про виявлені громадськістю факти порушень виборчого законодавства України та більш активного й об'єктивного реагування поліції на ці порушення;

4) посилити прозорість, відкритість та підзвітність Національній поліції під час проведення виборів в Україні перед суспільством;

5) підвищити професійність співробітників Національної поліції під час проведення виборів в Україні.

6) дати об'єктивну оцінку діяльності Національній поліції під час проведення виборів в Україні та проінформувати про неї суспільство.

Здійснення громадського контролю за діяльністю Національної поліції під час проведення виборів в Україні регулюється Конституцією України, Кодексом України про адміністративні правопорушення та законами України «Про звернення громадян» № 393/96-ВР від 2 жовтня 1996 р., «Про інформацію» № 2657-XII від 2 жовтня 1992 р., «Про доступ до публічної інформації» № 2939-VI від 13 січня 2011 р., «Про громадські об'єднання» № 4572-VI від 22 березня 2012 р., «Про Національну поліцію» № 580-VIII від 2 липня 2015 р., Виборчий кодекс України від 19.12.2019 № 396-IX, «Про Центральну виборчу комісію» № 1932-IV від 30 червня 2004 р. та «Про Державний реєстр виборців» № 698-V від 22 лютого 2007 р.

Одним із ключових моментів у проведенні реформи поліції в Україні є посилення ролі громадського контролю в діяльності поліції. Наочним підтвердженням цьому є суттєве приділення уваги взаємодії поліції та громадськості в Законі України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 р. № 580-VIII. Зокрема,

у цьому Законі встановлюються такі засади громадського контролю в діяльності поліції, яких слід дотримуватись під час забезпечення громадського порядку під час виборів:

1) поліція здійснює свою діяльність на засадах відкритості та прозорості в межах, визначених Конституцією та законами України (ч. 1 ст. 9 ЗУ «Про Національну поліцію»);

2) поліція забезпечує постійне інформування органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також громадськості про свою діяльність у сфері охорони та захисту прав і свобод людини, протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки і порядку (ч. 2 ст. 9 ЗУ «Про Національну поліцію»);

4) поліція у своїй діяльності є незалежною від рішень, заяв чи позицій політичних партій та громадських об'єднань (ч. 2 ст. 10 ЗУ «Про Національну поліцію»);

5) діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб (ч. 1 ст. 11 ЗУ «Про Національну поліцію»);

8) керівники територіальних органів поліції з метою підвищення авторитету та довіри населення до поліції систематично інформують громадськість про стан правопорядку, заходи, які вживаються щодо попередження правопорушень (ч. 2 ст. 88 ЗУ «Про Національну поліцію»);

9) поліція взаємодіє із громадськістю шляхом підготовки та виконання спільних проєктів, програм і заходів для задоволення потреб населення та покращення ефективності виконання поліцією покладених на неї завдань (ч. 1 ст. 89 ЗУ «Про Національну поліцію»);

10) співпраця між поліцією та громадськістю спрямована на виявлення й усунення проблем, пов'язаних зі здійсненням поліцейської діяльності, і сприяння застосуванню сучасних методів для підвищення

результативності й ефективності здійснення такої діяльності (ч. 2 ст. 89 ЗУ «Про Національну поліцію»);

11) поліція надає підтримку програмам правового виховання, пропагує правові знання в освітніх закладах, засобах масової інформації та у видавничій діяльності (ч. 3 ст. 89 ЗУ «Про Національну поліцію»);

12) контроль за діяльністю поліції може здійснюватися у формі залучення представників громадськості до спільного розгляду скарг на дії чи бездіяльність поліцейських та до перевірки інформації про належне виконання покладених на них обов'язків відповідно до законів та інших нормативно-правових актів України (ч. 1 ст. 90 ЗУ «Про Національну поліцію»)⁸⁵.

У Законі України «Про Національну поліцію» наводяться загальні засади здійснення громадського контролю за Національною поліцією, здійснення ж громадського контролю за діяльністю Національної поліції під час проведення виборів в Україні має специфічний характер.

До сутнісних рис здійснення громадського контролю за діяльністю Національної поліції під час проведення виборів в Україні варто віднести такі:

1) здійснення громадського контролю за діяльністю Національної поліції під час проведення виборів в Україні обмежено чіткими строками здійснення виборчого процесу;

2) громадський контроль за діяльністю Національної поліції під час проведення виборів в Україні обмежений лише питаннями, що стосуються порядку підготовки та проведення виборів;

3) особливий суб'єктний склад громадського контролю за діяльністю Національної поліції під час проведення виборів в Україні, який обумовлений специфікою суб'єктів виборчого процесу (виборці, кандидати, офіційні спостерігачі від громадських організацій, до статутної діяльності яких належать питання виборчого процесу та спостереження за ним);

⁸⁵ Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

4) політизованість виборчих правовідносин певною мірою позначається і на політизації форм і методів громадського контролю за діяльністю Національної поліції під час проведення виборів⁸⁶.

Здійснення громадського контролю за Національною поліцією під час проведення виборів в Україні все помітніше ґрунтується на використанні громадськістю сучасних інформаційних технологій і електронних ресурсів. Соціальні мережі, месенджери, електронні петиції, електронні опитування, розміщення та поширення політичної реклами на відеохостингах, проведення виборчої кампанії кандидатами та політичними партіями в мережі Інтернет – усе це є неодмінною ознакою сучасних демократичних і конкурентних виборів, отже, і важливою джерельною базою в рамках здійснення громадського контролю за Національною поліцією під час проведення виборів в Україні.

Суттєво полегшує здійснення громадського контролю за діяльністю Національної поліції під час проведення виборів в Україні відкритість та прозорість діяльності поліції, а також доступність для громадськості різного роду реєстрів та інформаційних ресурсів, розпорядником яких є Національна поліція та Міністерство внутрішніх справ України.

Для підвищення ефективності організації та інформаційного супроводження діяльності превентивних підрозділів Національної поліції та роботи цих підрозділів із недопущення порушень виборчого законодавства пропонуємо використовувати анкети для громадян та працівників поліції. Аналіз отриманої інформації дозволить підвищити ефективність управління у процесі розподілу та використання сил Національної поліції під час виборів та покращить умови несення служби і ефективність охорони громадського порядку у цей період.

⁸⁶ Саркісян В.М. Конституційно-правові засади здійснення громадського контролю за діяльністю Національної поліції під час проведення виборів в Україні. Право і суспільство №6. 2019. С. 68-74. URL : http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2019/6_2019/part_1/14.pdf

Інформаційний обмін є основою взаємодії між Національною поліцією та громадськими організаціями під час виборів.

Згідно із Правилами етичної поведінки, затвердженими Наказом Міністерства внутрішніх справ України 09.11.2016 № 1179 взаємодія поліції із громадськістю та іншими державними органами повинна здійснюватись на засадах визначених у IV «Взаємодія поліції з громадськістю та іншими державними органами»:

1) поліцейський виконує свої службові обов'язки в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямовує свою діяльність на задоволення їх потреб;

2) Незалежно від посади чи звання у відносинах із населенням поліцейський зобов'язаний:

- бути тактовним та доброзичливим;
- висловлювати вимоги чи зауваження, що стосуються особи, у ввічливій та переконливій формі;
- надати можливість особі висловити власну думку;
- до всіх потерпілих від злочинів або інших правопорушень проявляти повагу, охороняти їх безпеку та право на невтручання в особисте життя.

3) за будь-яких обставин і стосовно будь-якої людини як у робочий, так і в неробочий час поліцейський зобов'язаний дотримуватися норм професійної етики;

4) під час звернення до особи поліцейському заборонено бути зверхнім, погрожувати, іронізувати, використовувати ненормативну лексику;

5) поліцейський повинен бути коректним та не повинен допускати застосування насильства чи інших негативних дій щодо членів суспільства, а також, незважаючи на провокації, повинен залишатися об'єктивним;

6) із метою зменшення кількості випадків застосування поліцейських заходів примусу поліцейський повинен проявляти розсудливість, відкритість, почуття справедливості,

володіти комунікативними навичками (переконання, ведення переговорів тощо)⁸⁷.

Вагомим прикладом взаємодії громадськості та Національної поліції під час виборів є співпраця із Громадянською мережею ОПОРА. Історія цієї співпраці почалась у 2014 році під час виборів Президента України. ОПОРА вимагала створити координаційний центр між зацікавленими сторонами на базі Ради національної безпеки та оборони, оскільки виклики і ризики для виборів були безпосередньо пов'язані з мілітарними процесами та збереженням державності як такої. Практика першого Ситуативного центру з невисоким рівнем ефективності, але змістовної комунікації на базі РНБО, переросла вже у 2015 році, коли в Україні відбулися національні місцеві вибори, на досить успішний формат. ОПОРА та Національна поліція мали можливість обмінюватись інформацією про порушення під час виборів, так і спостерігачі почали в належний юридичний спосіб документувати факти порушень, щоб на наступних етапах вже відслідковувати та моніторити долю кожного з резонансних кримінальних проваджень, аналізувати судові рішення.

Значною проблемою виявилась якість виборчого законодавства, відсутність навчальних програм щодо специфіки роботи поліції під час виборів, системної практики аналізу судових рішень, у тому числі щодо повернення на доопрацювання матеріалів слідства. ОПОРА сприяла вирішенню цих проблем. Так, у 2017 році з'явився законопроект, зареєстрований у парламенті під номером 8270. Він пропонує позбавляти волі до 2 років за незаконне використання та вкидання бюлетенів, порушення таємниці голосування членом виборчої комісії, кандидатом, спостерігачем, а також отримання виборцем вигоди за реалізацію активного чи пасивного права. Також на 6 років

⁸⁷ Про затвердження Правил етичної поведінки поліцейських: Наказ Міністерства внутрішніх справ України 09.11.2016 № 1179. Офіційний вісник України від 06.01.2017. 2017 р. № 2. стор. 522. стаття 55. код акта 84380/2016

позбавлення волі замість 3-х документ пропонує карати за підкуп виборців. Збільшення терміну дає можливість правоохоронцям проводити ефективно слідчі дії та збирати докази для притягнення до відповідальності недобросовісних учасників у передвиборчій боротьбі. Ці злочини стануть тяжкими та особливо тяжкими. Норми цього законопроекту прийнято разом з іншими змінами до виборчого законодавства уже у 2020 році.

Виборчий кодекс, до написання якого долучилась і ОПОРА, також має деякі нововведення щодо відкритості роботи поліції. Так, Національна поліція за день до голосування має інформувати на своєму сайті щодо кількості зареєстрованих звернень про порушення під час виборчого процесу, а протягом 10 днів після дня голосування – кількості відкритих кримінальних проваджень⁸⁸.

ОПОРА аналізувала розслідування злочинів, пов'язаних із виборчим процесом, що в результаті дало можливість отримати змістовний продукт зі статистичними даними, які демонструють, наскільки професійно діяли правоохоронці під час виборів, та мотивують ставити більш чіткі завдання.

Однією з ефективних форм взаємодії Громадської мережі ОПОРА та Національної поліції для профілактики порушень виборчого законодавства є проведення тренінгів для поліцейських. Тренери ОПОРИ під час парламентських та президентських виборів об'їздили всі області України, навчаючи поліцейських. Ці навчання стали ефективною платформою для роз'яснення виборчих процесів, обговорення конкретних прикладів порушень на виборах, із якими зіштовхнулись правоохоронці у минулі роки, та відпрацювань дій поліції під час фіксування правопорушень. Всього протягом двох виборчих кампаній представники Громадської мережі ОПОРА навчили близько 3 тисяч співробітників поліції превенції та слідчих.

⁸⁸ Співпраця з поліцією: на шляху до законності виборів. Громадянська мережа ОПОРА. URL: <https://www.oporaua.org/news/vybory/20202-politsiia-na-viborakh>

Протягом таких тренінгів правоохоронці вивчають особливості виборчого процесу та роль поліцейського в ньому, дізнаються про повноваження виборчих комісій та спостерігачів, розглядають кваліфікацію та документування адміністративних і кримінальних правопорушень. Окрім того, вони також практично відпрацьовують день виборів, процес голосування та підрахунок голосів у модельній виборчій дільниці. У невеликих сценках поліцейські відіграють ролі членів виборчих комісій, порушників, журналістів, спостерігачів та власне і самих правоохоронців⁸⁹.

Теми рефератів:

1. Інформаційне забезпечення підрозділів Національної поліції щодо недопущення порушень виборчого законодавства.
2. Перспективи розвитку інформаційного забезпечення підрозділів Національної поліції щодо недопущення порушень виборчого законодавства
3. Шляхи удосконалення інформаційного забезпечення підрозділів Національної поліції з метою дотримання виборчого законодавства.
4. Правопорушення, що є характерними для виборчого процесу.

Ситуаційні завдання до теми:

Завдання 1.

Із метою попередження вчинення порушень норм виборчого права керівництвом територіального органу поліції за 6 місяців до дня виборів було прийнято рішення застосувати інформаційні наявні ресурси. Так, на спільній із ЗМІ нараді було вироблено стратегію інформаційної діяльності, що мала б не допустити порушення виборчого

⁸⁹Співпраця з поліцією: на шляху до законності виборів. Громадянська мережа ОПОРА. URL: <https://www.oporaua.org/news/vybory/20202-politsiia-na-viborakh>

законодавства, як у день виборів, так і напередодні під час виборчої компанії. Які, на Ваш погляд, мають бути напрямки інформаційних повідомлень, яким має бути їх формат, перерахуйте додаткові ресурси можуть бути задіяні, щоб досягти найбільшого ефекту?

Завдання 2.

В одному зверненні до підрозділу Національної поліції було повідомлено про декілька порушень виборчого законодавства: підкуп виборців, порушення таємниці голосування, дрібне хуліганство на виборчій дільниці. Яке рішення має прийняти диспетчер 102? Вкажіть дії поліцейських, які прибули на місце події? Зазначте дії поліцейських, які несуть службу на виборчій дільниці? Чи може бути проігнороване одне із повідомлень?

Завдання 3.

Кількість зареєстрованих звернень щодо порушень під час виборчого процесу за день до голосування становила 1674 звернення. Складіть відповідне інформаційне повідомлення для офіційного сайту Національної поліції.

Завдання 4.

Кількість відкритих кримінальних проваджень під час виборчого процесу становила 567 проваджень. Складіть відповідне інформаційне повідомлення для офіційного сайту Національної поліції. У який строк після голосування таке повідомлення має бути оприлюднене?

Завдання 5.

На попередніх виборах було зафіксовано такі порушення виборчого законодавства: порушення таємниці голосування; видача бюлетенів без паспорта; фотографування бюлетенів; пошкодження бюлетенів; залишення членом виборчої комісії дільниці, без поважної причини, що призводить до відсутності кворуму під час засідання цієї

комісії та інші. Які управлінські рішення з метою недопущення в подальшому подібних правопорушень має прийняти керівник територіального органу Національної поліції? Зазначте ті тренінгові вправи, що можуть відпрацювати поліцейські, що залучаються до охорони публічного порядку під час виборів? Які етапи навчання поліцейських, що залучаються до охорони публічного порядку під час виборів, Ви можете запропонувати?

Питання для самостійної підготовки:

1. Джерела інформації підрозділів Національної поліції під час запобігання порушенням виборчого законодавства.
2. Превентивні заходи Національної поліції щодо недопущення порушень виборчого законодавства
3. Етапи виборчого процесу.
4. Обмеження та заборони для поліцейського під час виборчого процесу.
5. Обов'язки поліцейського під час несення служби з забезпечення публічної безпеки та порядку на виборчій дільниці.
6. Суб'єкти, які здійснюють контроль за діяльністю поліції під час виборчого процесу.

Рекомендована література до розділу:

1. Report on electoral law and electoral administration in Europe. Synthesis study on recurrent challenges and problematic issues (CDL-AD (2006) 018): Adopted by the Council for Democratic Elections and the Venice Commission. Strasbourg, 2006. p. 29.
2. Блінова Г.О. Інформаційне забезпечення органів публічної адміністрації в Україні: адміністративно-правові засади : монографія. Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2019. 503 с. С. 233.
3. В Україні почала діяти інформаційно-аналітична система «Вибори-2019»: URL : <https://glavcom.ua/country/society/v-ukrajini-pochala-diyati-informaciyno-analitichna-sistema-vibori-2019-572468.html>

4. Виборчий кодекс України: Кодекс від 19.12.2019 № 396-IX. Відомості Верховної Ради України. 2020. № 7, № 8, № 9. Ст. 48. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20>

5. Виборчі права поліцейських мають бути забезпечені. URL: <https://www.prostir.ua/?news=vyborchi-prava-pravooohorontsiv-mayut-buty-zabezpecheni>

6. Довідник працівника поліції превентивної діяльності: навч. посібник / кол. авт.; кер. авт. кол. канд. юрид. наук, Засл. юрист України А.Є. Фоменко. Дніпро: ДДУВС, 2018. 180 с.

7. Інформаційно-аналітична система «Вибори-2019». URL : https://mvs.gov.ua/ua/pages/5496_Informaciyno_analitichna_sistema_Vibori_201.htm

8. Лізунова О.Д Конституційно-правові основи інформаційного забезпечення виборів в Україні. дисертації на здобут. наук. ступ. к.ю.н. 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право. Київ, 2019

9. МВС України запустило он-лайн-сервіс «Вибори-2019». URL : <https://mind.ua/news/20194183-mvs-ukrayini-zapustilo-onlajn-servis-vibori-2019>

10. Наказ Національної поліції України № 123 – 27.11.2015 «Про затвердження Положення про Департамент превентивної діяльності Національної поліції України» (в редакції наказу НПУ № 377 – 18.04.2019)

11. Пам'ятка щодо дій працівників поліції під час виборчого процесу в Україні / [кол. авт.- уклад.: Безпалова О. І., Котелюх М. О., Макаренко В. С. та ін.] ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2019. 48 с

12. Половина опитаних українців не знають про повноваження поліції під час виборів. URL : <https://www.unian.ua/elections/10459329-polovina-opitanih-ukrajinciv-ne-znayut-pro-povnovazhennya-policii-pid-chas-viboriv.html>

13. Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі: Закон України від 1 грудня 1994 року № 264/94-ВР. Голос України від 03.01.1995

14. Про вибори народних депутатів України: Закон України від 17 листопада 2011 р. № 4061-VI. Офіційний вісник України. 2011. № 97. Ст. 3526.

15. Про вибори Президента України: Закон України від 5 березня 1999 р. № 474–XIV. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 14. Ст. 81.

16. Про Державний реєстр виборців: Закон України від 22 лютого 2007 року № 698-V. Голос України від 27.03.2007. № 53;

17. Про затвердження Вимог до програмно-технічного комплексу інформаційно-аналітичної системи «Вибори Президента України» Єдиної інформаційно-аналітичної системи «Вибори» окружної виборчої комісії з виборів Президента України: Постанова Центральної виборчої комісії від 04.08.2020 №157. URL : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/W190177.html

18. Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції: Наказ Міністерства внутрішніх справ України 28.07.2017 № 650. Офіційний вісник України від 08.09.2017 2017 р., № 70, стор. 471, стаття 2136, код акту 87093/2017

19. Про затвердження Концепції Єдиної інформаційно-аналітичної системи «Вибори»: Постанова Центральної виборчої комісії від 21 березня 2003 року № 16. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0016359-03/print>

20. Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України від 5 листопада 2008 р. N 976. Урядовий кур'єр від 14.11.2008. № 214.

21. Про затвердження Правил етичної поведінки поліцейських: Наказ Міністерства внутрішніх справ України 09.11.2016 № 1179. Офіційний вісник України від 06.01.2017. 2017 р. № 2. стор. 522. стаття 55. код акта 84380/2016

22. Про заходи щодо забезпечення безпеки функціонування інформаційно-аналітичної системи «Вибори народних депутатів України» Єдиної інформаційно-аналітичної системи «Вибори» від 5 червня 2019 року № 945: Постанова Центральної виборчої комісії від 04.08.2020 №157. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0945359-19#Text>

23. Про звернення до Національної поліції України: Постанова Центральної виборчої комісії від 04.08.2020 №157. URL: <https://www.cvk.gov.ua/pls/acts/getd7ac9.html?id=48256&ptext=>

24. Про місцеві вибори: Закон України від 14 липня 2015 р. № 595-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 37-38. Ст. 366.

25. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

26. Про Порядок використання окружними виборчими комісіями з виборів народних депутатів України інформаційно-аналітичної системи «Вибори народних депутатів України» Єдиної інформаційно-аналітичної системи «Вибори»: Постанова Центральної виборчої комісії від 6 червня 2019 року № 954. URL : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/W190979.html

27. Про Порядок тимчасової зміни місця голосування виборця без зміни його виборчої адреси: Постанова Центральної виборчої комісії від 2 грудня 2019 року № 1969. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1969359-19#Text>

28. Саркісян В.М. Конституційно-правові засади здійснення громадського контролю за діяльністю Національної поліції під час проведення виборів в Україні. Право і суспільство №6. 2019. С. 68-74. URL : http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2019/6_2019/part_1/14.pdf

29. Святокум І. О. Особливості здійснення поліцейського піклування в Україні: наук.-метод. рек. Харків : Харк. нац. ун-т. внутр. справ, 2018. 31 с.

30. Сергій Яровий: Підрозділи МВС забезпечили правопорядок на виборах і продовжують свою роботу після закриття дільниць. URL : 19577_Sergiy_YAroviy_Pidrozdzili_MVS_zabezpechili_pravoporyadok_na_viborah_i_prodozhuyut_svo_yu_robotu_pislya_zakritya_dilnic_

31. Співпраця з поліцією: на шляху до законності виборів. Громадянська мережа ОПОРА. URL : <https://www.opora.ua.org/news/vybory/20202-politsiia-na-viborakh>

32. Чи дотримувались права правоохоронців під час цьогорічних виборів? URL : <https://uplan.org.ua/analytics/chy-dotrymuvalysia-prava-pravookhorontsiv-pid-chas-tsohorichnykh-vyboriv/>

РОЗДІЛ 4

ЗАХОДИ, СПРЯМОВАНІ НА ЗАПОБІГАННЯ ПРАВОПОРУШЕННЯМ ВИБОРЧОГО ЗАКОНОДАВСТВА, ЩО ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ ДІЛЬНИЧНИМИ ОФІЦЕРАМИ ПОЛІЦІЇ

В умовах сучасних демократичних держав вибори виступають насамперед як інститут прийняття важливих політико-правових рішень. За допомогою виборів фактично здійснюється публічне політичне відтворення самої держави. Отже, вибори є необхідним атрибутом життя суспільства, вони характеризують ступінь демократизму державного режиму і виступають основною формою безпосереднього волевиявлення народу, реалізації народного суверенітету. Вибори забезпечують можливість альтернативного вирішення питання, хто, зрештою, керуватиме країною і яку політику проводитиме; вони стають основою будь-якої демократичної політичної системи, забезпечуючи реальне представництво інтересів різних верств та груп населення в органах публічної влади⁹⁰.

Знання правових основ діяльності дільничних офіцерів поліції, порядку та правил реалізації завдань та функцій в умовах повсякденного режиму функціонування органів Національної поліції та структурних підрозділів дільничних офіцерів поліції (секторів превенції), дозволить зрозуміти та ефективно реалізовувати повноваження дільничними офіцерами поліції в умовах виборчого процесу. Наявність вказаних знань є запорукою якісного виконання повноважень дільничних офіцерів поліції незалежно від зовнішніх факторів, гарантуючи вчинення дій та ухвалення рішень, які ґрунтуватимуться на нормах Конституції та законів України.

Такими умовами, що визначають особливості реалізації повноважень дільничних офіцерів поліції, є повсякденні

⁹⁰ Стецюк П. Вибори у механізмі функціонування конституційної держави. *Право України*. 2013. № 5. С. 32.

умови надання поліцейських послуг людям, а є умови, які впроваджують особливі правові режими, наприклад умови надзвичайного чи воєнного стану, що впливають на всю систему правовідносин у державі чи окремій адміністративно-територіальній одиниці, а є умови, які впливають на реалізацію окремих повноважень, або виконання завдань окремими посадовими особами чи їх окремими спеціальностями (спеціалізаціями), професіями, наприклад посилений варіант оперативно-службової діяльності органами Національної поліції.

Вибори не визначаються як особлива умова реалізації повноважень органами виконавчої влади, у тому числі органами Національної поліції, зокрема й дільничними офіцерами поліції. Разом із цим, виборчий процес, що здійснюється його суб'єктами істотно впливає на реалізацію повноважень дільничних офіцерів поліції, із огляду на їх інтенсивність, об'єм, а також доповнює зазначені повноваження. Зумовлюється це й тим, що політика надто просякла в усі сфери людського життя та буття, до її реалізації залучаються неймовірні за кількістю та якістю ресурси, як людські, так і матеріальні, що позначається на суспільних відносинах, їх учасниках, що є об'єктом безпосереднього впливу під час виконання повноважень дільничними офіцерами поліції.

Слід підкреслити, що в умовах виборчого процесу виконання завдань та функцій дільничними офіцерами поліції не припиняється, а лише додатково покладає на вказаних посадових осіб виконання спеціальних функцій, що охоплюються повноваженнями поліції, визначеними у ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію», деталізовані у підзаконних нормативно-правових актах, зокрема постановках Кабінету Міністрів України, указах Президента України, наказах МВС України, Національної поліції, а також повноважень, які встановлюються іншими законами України, що прямо кореспондується із нормою, сформульованою у ст. 24 Закону України «Про Національну поліцію».

Насамперед наголосимо, що ключовим у діяльності дільничних офіцерів поліції під час виборчого процесу є визначений у нормах ст. 10 Закону України «Про Національну поліцію» принцип діяльності поліції – політична нейтральність. Дільничні офіцери поліції забезпечують захист прав та свобод людини незалежно від політичних переконань та партійної належності. Дільничні офіцери поліції у своїй діяльності є незалежними від рішень, заяв чи позицій політичних партій та громадських об'єднань. Дільничним офіцером поліції заборонено використовувати будь-які предмети, на яких зображена символіка політичних партій, та провадити політичну діяльність. Дільничним офіцерам поліції заборонено висловлювати особисте ставлення до діяльності політичних партій під час виконання службових повноважень, а також використовувати службові повноваження у політичних цілях.

Наказ МВС України «Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції» від 28.07.2017 № 650 ⁹¹ визначає першим, а відповідно і основним напрямком діяльності дільничних офіцерів поліції здійснення профілактичної роботи, спрямованої на запобігання вчиненню кримінальних та інших правопорушень⁹². Тобто в діяльності щодо запобігання правопорушення виборчого законодавства дільничні офіцери поліції являються основним суб'єктом.

Особливість діяльності дільничних офіцерів поліції щодо запобігання правопорушення виборчого законодавства полягає у тому, що такі заходи дільничні офіцери поліції можуть застосовувати, як під час щоденного виконання своїх функціональних обов'язків, так і під час залучення до охорони публічного порядку безпосередньо на етапі голосування на конкретній виборчій дільниці.

⁹¹ Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції: Наказ МВС України від 28.07.2017 № 650 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17>

⁹² Так само (у попередньому джерелі).

Дільничні офіцери поліції в умовах виборчого процесу виконують ряд повноважень, котрі не є новими, однак можуть сприйматися як щось нове, зумовлене особливостями суспільного життя в умовах виборчого процесу.

Зазвичай, підготовка органів Національної поліції розпочинається задовго до початку виборчого процесу та пов'язана із плануванням службової діяльності, у тому числі й діяльності дільничних інспекторів поліції. Планування в органах Планування в органах Національної поліції регламентується відомчим нормативно-правовим актом – наказом Національної поліції України від 24.12.2016 № 202 «Про затвердження Інструкції з організації планування в системі Національної поліції України». Однак, більш детально зупинимось саме на повноваженнях дільничних офіцерів поліції та особливостями їх реалізації під час виборчого процесу.

Найбільш значущими у виборчому процесі з огляду на правоохоронну складі є два етапи: 1) передвиборча агітація; 2) день голосування.

Аналіз норм Виборчого кодексу України дозволяє сформулювати висновок про те, що вказаний Кодекс не визначає додаткових повноважень саме для дільничних офіцерів поліції. Однак, розуміючи те, що дільничні офіцери поліції є складовою професії поліцейського, у системному розумінні вказаних норм Виборчого кодексу України та Закону України «Про Національну поліцію», можемо стверджувати, що нормами Виборчого кодексу України на дільничних офіцерів поліції під час виборчого голосування та безпосередньо під час голосування покладаються додаткові повноваження: 1) забезпечення супроводу членів дільничних виборчих комісій, які перевозять бюлетені та виборчу документацію; 2) охорона сейфа із виборчою документацією та бюлетенями зокрема; 3) охорона правопорядку у приміщенні для голосування. Останнє повноваження нічим не вирізняється від тих повноважень, що виконують дільничні офіцери у повсякденному режимі функціонування органів та

підрозділів поліції. Під час виборчого процесу зазначене повноваження вирізняється лише місцем – приміщенням для голосування, яке для дільничного офіцера поліції (та й у цілому для поліцейського) заборонено для відвідування та перебування (за винятком того приміщення для голосування, де дільничний офіцер поліції чи інший поліцейський вправі реалізувати своє право на волевиявлення).

Отже, можемо стверджувати, що на поліцейських, у тому числі й дільничних офіцерів поліції нормами вказаного Кодексу покладаються додаткові повноваження: 1) забезпечення охорони виборчої документації та бюлетенів зокрема; 2) супровід членів комісії під час транспортування бюлетенів та виборчої документації; 3) підтримання правопорядку у приміщенні для голосування. Зазначена функція можлива, по-перше, на запрошення голови або заступника голови дільничної виборчої комісії, по-друге, зводиться виключно до припинення правопорушення та вжиття порушника передбачених законом заходів, і негайно після цього залишити таке приміщення.

Реалізація вказаних повноважень, у тому числі й дільничних офіцерів поліції, які залучаються до несення служби по охороні публічного порядку та безпеки часто пов'язана із проведенням ряду підготовчих заходів. Не є новиною те, що дільничні офіцери поліції та інші поліцейські під час виборчого процесу несуть службу із охорони правопорядку та збереження виборчої документації та виборчих дільниць. Досить часто дільничним офіцерам поліції, особливо у сільській місцевості та й у містах обласного значення, доводиться заступати на чергування у день отримання бюлетенів виборчими комісіями і чергувати до моменту здачі виборчої документації (бюлетенів, протоколів тощо) до територіальних чи окружних виборчих комісій.

Ураховуючи положення виборчого законодавства України дільничні виборчі комісії отримують бюлетені за три доби до дня голосування.

Виходячи із наявного чисельного складу поліції, кількості виборчих дільниць, поліцейські не у змозі забезпечити змінне чергування, як наслідок, поліцейським, зокрема й дільничним інспекторам поліції доводиться «проживати» на виборчих дільницях по 3-5, а інколи й до 7 діб. Нагадаємо, що приміщення для голосування – це приміщення, які перебувають у державній чи комунальній власності, і, як правило, це приміщення загальноосвітніх навчальних закладів (і добре, коли це функціонуючі дитячі садки), закладів культури чи охорони здоров'я (наприклад, фельдшерсько-акушерські пункти, так звані ФАПи, будинки культури у сільській місцевості, які десятки років не опалюються (мова не йде про якесь централізоване опалення, йдеться про наявність хоча б пічного опалення тощо, коли дільничний офіцер поліції за сумісництвом виконує роль кочегара, оскільки вибори часто відбуваються у осінньо-весняний періоди, коли температура повітря доволі низька), а подекуди відсутнє скло у вікнах. Зазначені приміщення не передбачають можливості тривалого перебування людей (доба та більше).

Відтак, на етапі передвиборчої агітації, коли сформовані дільничні виборчі комісії та визначені їх адреси, виділені відповідні приміщення для дільничних виборчих комісій, зокрема, приміщення для голосування, дільничні інспектори поліції здійснюють обстеження таких приміщень на предмет їх відповідності площам, визначеним у Виборчому кодексі України, наявності сейфів, де повинна зберігатися виборча документація, зокрема й бюлетені, можливість їх вмістити, наявність запираючих пристроїв (замків) на дверях приміщень, у тому числі й засобів гасіння пожеж. Під час таких обстежень, звертається увага на умови перебування поліцейських на дільницях (елементарні санітарні умови, тепло, освітлення, тощо). Питання харчування поліцейських, у тому числі й дільничних офіцерів поліції, на жаль, керівництвом поліції не порушується, хоча останнє є не

менш важливим. Вичерпати питання оплатою відряджень вказану проблему також неможливо, оскільки відрядження оформлюються, коли дільничний офіцер виїздить за межі обслуговування того структурного (територіального) підрозділу, у якому той проходить службу. Якщо таке відрядження не пов'язане із виїздом за межі відповідного району, відрядження не оформляється.

Отже, на підставі аналізу норм чинного законодавства та практики його застосування, можемо зробити висновок, що під час несення служби на поліцейській дільниці дільничний офіцер поліції застосовує заходи щодо запобігання правопорушенням виборчого законодавства у таких формах:

1. У разі технічної можливості інформування громади через **телеграм-канали, групи у Вайбері**, що об'єднують членів громади, які проживають на поліцейській дільниці, про особливості відповідальності за порушення виборчого законодавства (додаток А, додаток Б), правила поведінки на виборчій дільниці в день виборів, особливості виборчого процесу, кількість та види вчинених правопорушень за період виборчого процесу, тощо. Формат подачі інформації має бути чітким, конкретним, швидко запам'ятовуватися. Тому це мають бути схеми, картинки, таблиці, посилання на інші офіційні джерела інформації.

2. Інформування населення поліцейської дільниці про відповідальність за порушення виборчого законодавства (додаток А, додаток Б), особливості несення служби дільничних офіцерів поліції у цей період, результати діяльності дільничних офіцерів поліції у напрямку запобігання вчинення правопорушень виборчого законодавства, тощо, **через офіційні сторінки в соціальних мережах** служби дільничних офіцерів поліції (Facebook, Instagram, Twitter, тощо).

3. **Проведення профілактичних бесід** дільничними офіцерами поліції з населенням на поліцейській дільниці під час виїздів на поліцейську дільницю, роботи за матеріалами, що надійшли для розгляду, тощо, тобто під час повсякденної діяльності дільничного офіцера поліції на

поліцейській дільниці. Характер бесід має бути направлений на недопущення порушень виборчого законодавства з боку населення (додаток А, додаток Б). Під час такої діяльності також має відбуватися збір інформації про можливу підготовку фактів порушень виборчого законодавства з боку окремих громадян або груп громадян.

4. Дільничні офіцери поліції також застосовують заходи запобігання правопорушенням виборчого законодавства шляхом **проведення роз'яснювальної роботи серед населення у формі лекцій** під час офіційних зустрічей із громадою, організованих спільно з органами місцевого самоврядування, місцевими державними адміністраціями, тощо. Така робота також може проводитися на сесіях місцевих рад. Формат лекції має бути чіткий, наповнений фактами, ілюстрований слайдами, підкріплений статистичною інформацією. Тематика лекцій має стосуватися особливостей виборчого процесу та відповідальності за порушення виборчого законодавства. Після лекції має бути запланована стадія запитань та відповідей.

5. Регулярно в період виборчої кампанії проводити **заходи «Задай питання дільничному»** на місцевому телебаченні у прямому ефірі, або на місцевому радіо у прямому ефірі, або іншому каналі телекомунікації. Під час такого заходу жителі громади матимуть змогу задати питання дільничному офіцеру поліції на тему прав та обов'язків громадян під час виборчого процесу, відповідальності за порушення виборчого законодавства, правил поведінки на виборчій дільниці, тощо.

6. Відповідно до статті 23 КУпАП мета адміністративного стягнення полягає у вихованні особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, співвідносно з сутністю законів України, поваги до правил співжиття, а також запобігання вчиненню нових правопорушень як самим

правопорушником, так і іншими особами⁹³. Тобто, притягнення винних осіб до адміністративної відповідальності за вчинення адміністративних правопорушень, що посягають на здійснення народного волевиявлення та встановлений порядок його забезпечення також є заходом запобігання правопорушень виборчого законодавства. Поліцейські наділені правом **складати протоколи про адміністративні правопорушення**⁹⁴ у випадку виявлення таких правопорушень, рішення у таких справах виносить лише суд⁹⁵.

7. За умови залучення допомоги громадських організацій сприяти поширенню серед населення поліцейської дільниці, **листівок-попереджень про відповідальність за порушення виборчого законодавства** (не у всіх членів громади може бути доступ до мережі Інтернет). Такі листівки можна роздати безпосередньо громадянам, а також шляхом рознесення по адресах або направити поштою.

8. Сприяти розповсюдження серед населення, що проживає на поліцейській дільниці **пам'ятки поведження під час голосування, права та обов'язки виборців**, тощо (наприклад, додаток В, додаток Г). Такі пам'ятки допоможуть більш чітко усвідомити важливість кожного у виборчому процесі. Ці пам'ятки можна роздати безпосередньо громадянам, а також шляхом рознесення по адресах або направити поштою.

9. **Забезпечення публічного порядку та безпеки під час дебатів, вступів кандидатів** на поліцейській дільниці також входить до переліку заходів запобігання порушень виборчого законодавства, оскільки під час таких зустрічей можуть відбуватися провокації, порушення чинного законодавства. Залучення членів громадськими формуваннями для такого виду охорони публічного порядку.

⁹³ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 року № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>

⁹⁴ Так само (у попередньому джерелі).

⁹⁵ Так само (у попередньому джерелі).

Під час такого формату несення служби важливо не забувати про принцип діяльності Національної поліції – **політична нейтральність**⁹⁶. Так, відповідно до статті 10 Закону України «Про Національну поліцію» поліція забезпечує захист прав та свобод людини незалежно від політичних переконань та партійної належності. Поліція у своїй діяльності є незалежною від рішень, заяв чи позицій політичних партій та громадських об'єднань. В органах і підрозділах поліції заборонено використовувати будь-які предмети, на яких зображена символіка політичних партій, та провадити політичну діяльність. Поліцейським заборонено висловлювати особисте ставлення до діяльності політичних партій під час виконання службових повноважень, а також використовувати службові повноваження у політичних цілях⁹⁷.

10. **Висвітлення в засобах масової інформації** роботи Національної поліції щодо забезпечення правопорядку й публічної безпеки, дотримання законності, недопущення правопорушень виборчого законодавства.

11. **Вживання заходів щодо припинення правопорушень** під час виборчого процесу шляхом повідомлення до чергової частини та виклику слідчо-оперативної групи у разі наявності ознак злочину у діях винних осіб, повідомлення безпосередньому керівникові про виявлені факти правопорушень виборчого законодавства, організація рейдів із метою виявлення та припинення правопорушень виборчого законодавства, повідомлення про виявлені факти правопорушень виборчого законодавства членам виборчої комісії та вжиті у зв'язку з цим заходи.

Окрім цього, дільничних офіцерів поліції залучають до охорони публічного порядку безпосередньо на етапі голосування на конкретній виборчій дільниці. Наразі слід

⁹⁶ Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

⁹⁷ Так само (у попередньому джерелі).

застосовувати такі заходи запобігання правопорушенням виборчого законодавства:

1. Організація навчань несення служби на виборчій дільниці для поліцейських, які заступають на таку службу. Такі навчання має організувати оперативний штаб Управління превентивної діяльності ГУНП в області. До таких навчань можуть бути залучені представники органів місцевого самоврядування, органів державної влади, підприємств, установ, організацій всіх форм власності (зокрема, представники вищих навчальних закладів зі специфічними умовами навчання).

2. Проведення керівниками територіальних підрозділів Національної поліції або уповноваженими ними особами детальних інструктажів для поліцейських перед заступанням на службу на виборчу дільницю. Такі інструктажі мають містити чіткий порядок заступання на службу, проходження служби, завершення несення служби; алгоритм реагування на правопорушення виборчого законодавства; контакти телефони оперативних штабів, контактних осіб, тощо. Інформація про проведення таких інструктажів має фіксуватися у відповідних журналах, закріплюватися підписами осіб, що проводили інструктаж, та осіб, яких інструктували.

3. Цілодобове несення служби у безпосередній близькості до виборчої дільниці, як правило, у такому ж приміщенні, з метою оперативного реагування на повідомлення про порушення виборчого законодавства, порушення публічної безпеки на виборчій дільниці.

4. Забезпечення безпосередньої охорони приміщень виборчих комісій, а також охорони виборчих бюлетенів та іншої виборчої документації.

5. Співпраця з групами реагування патрульної поліції щодо застосування превентивних заходів стосовно осіб, які схильні до вчинення правопорушень виборчого законодавства (повідомлення про таких осіб поліцейським

груп реагування патрульної поліції, застосування спільних заходів до таких осіб, тощо).

6. Забезпечення прав поліцейських під час несення служби на виборчій дільниці (інформаційна, правова, матеріально-технічна сторона питання) має бути організована та реалізована оперативним штабом, створеним в Управлінні превентивної діяльності ГУНП області.

7. Забезпечення безумовного дотримання дисципліни й законності дільничними офіцерами поліції під час охорони публічного порядку безпосередньо на етапі голосування на конкретній виборчій дільниці.

Теми рефератів:

1. Роль дільничного офіцера поліції у протидії порушенням виборчого законодавства.

2. Особливості запобігання порушенням виборчого законодавства у сільській місцевості.

3. Особливості запобігання порушенням виборчого законодавства у місті.

4. Взаємодія дільничного офіцера поліції з виборчими комісіями під час запобігання порушенням виборчого законодавства.

5. Взаємодія дільничного офіцера поліції з органами місцевого самоврядування під час запобігання порушенням виборчого законодавства.

Ситуаційні завдання до теми:

Завдання 1.

Голова громади запросив дільничного офіцера поліції на зібрання громади напередодні виборів Президента України. Складіть перелік питань, які має висвітлити дільничний офіцер поліції з метою запобігання порушенням виборчого законодавства. Які особливості такої профілактичної зустрічі? Які ще спільні з головою громади запобіжні заходи

може застосувати дільничний офіцер поліції під час виборчого процесу?

Завдання 2.

Призначені вибори Президента України через рік. Яку аналітичну роботу має провести дільничний офіцер поліції з метою вироблення заходів запобігання правопорушенням виборчого законодавства? Складіть перелік заходів загальної профілактики правопорушень виборчого законодавства на підставі отриманої аналітичної інформації.

Завдання 3.

Дільничному офіцеру поліції відомо, що на попередніх виборах були спроби підкупу виборців з боку однієї з політичних партій. Які заходи запобігання вчиненню подібних правопорушень виборчого законодавства має застосувати дільничний офіцер поліції. Які напрямки взаємодії з представниками кандидатів у виборах щодо запобігання правопорушенням виборчого законодавства може застосувати дільничний.

Завдання 4.

Дільничний офіцер поліції – це один із основних суб'єктів концепції Community policing. Запропонуйте план запобігання порушенням виборчого законодавства серед пересічних громадян на поліцейській дільниці: 1) під час передвиборчої компанії; 2) у день виборів.

Завдання 5.

Дільничний офіцер поліції – це частина громади, що перебуває на території його поліцейської дільниці. Яким чином така посадова особа має дотримуватися принципу політичної нейтральності в своїй діяльності, і особливо під час виборчого процесу? Складіть перелік заборон у діяльності дільничного офіцера поліції, що допоможуть дотримуватися принципу політичної нейтральності.

Питання для самостійної підготовки:

1. Дільничний офіцер поліції як суб'єкт запобігання правопорушенням виборчого законодавства.
2. Профілактична робота дільничного офіцера поліції щодо недопущення вчинення порушень виборчого законодавства на поліцейській дільниці.
3. Загальна характеристика заходів, спрямованих на запобігання правопорушень виборчого законодавства, застосовуваних дільничним офіцером поліції.
4. Загальна характеристика заходів, спрямованих на припинення правопорушень виборчого законодавства, застосовуваних дільничним офіцером поліції.
5. Дільничний офіцер поліції як суб'єкт провадження у справах про адміністративні правопорушення виборчого законодавства.

Рекомендована література до розділу:

1. Виборчий кодекс України: Кодекс від 19.12.2019 № 396-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 7, № 8, № 9. Ст. 48. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20>
2. Довідник працівника поліції превентивної діяльності: навч. посібник / кол. авт.; кер. авт. кол. канд. юрид. наук, Засл. юрист України А.Є. Фоменко. Дніпро: ДДУВС, 2018. 180 с.
3. Зарубіжний досвід діяльності поліції у сфері реалізації законодавства про вибори та референдуми. Форум права. 2012. № 3. с. 386-390.
4. Варченко І. «Завдання поліції під час виборів – забезпечити правопорядок для спокійного волевиявлення громадян, реагувати на всі повідомлення про правопорушення і не допустити провокацій». URL : https://mvs.gov.ua/ua/news/18331_Ivan_Varchenko_Zavdannya_policii_pid_chas_viboriv_zabezpechiti_pravoporyadok_dlya_spokiynogo_voleviyavlennya_gromadyan_reaguvati_na_vsi_povidomlennya_pro_pravoporus_hennya_i_ne_dopustiti_provokaciy.html

5. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 року № 8073-X URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
6. Колодій А. М. Права людини і громадянина в Україні : навчальний посібник. Київ : Юрінком Інтер, 2003. 336 с.
7. Конституція України: Закон України від 28. 06. 1996 р. №254/96/ URL : [zakon.rada.gov.ua/ go/254к/96-вр](https://zakon.rada.gov.ua/go/254k/96-вр)
8. Наказ Національної поліції України № 123 – 27.11.2015 «Про затвердження Положення про Департамент превентивної діяльності Національної поліції України» (в редакції наказу НПУ № 377 – 18.04.2019)
9. Напередодні й під час виборів кількість нарядів поліції збільшать. 26.03.2019 10:00 URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-elections/2667222-naperedodni-j-pid-cas-viboriv-kilkist-naradiv-policii-zbilsat.html>
10. Пам'ятка щодо дій працівників поліції під час виборчого процесу в Україні / [кол. авт. уклад.: Безпалова О. І., Котелюх М. О., Макаренко В. С. та ін.] ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2019. 48 с.
11. Повідомити про порушення на виборах можна онлайн URL : https://zib.com.ua/ua/136582-povidomiti_pro_porushennya_na_viborah_mozhna_onlayn.html
12. Половина опитаних українців не знають про повноваження поліції під час виборів. URL : <https://www.unian.ua/elections/10459329-polovina-opitanih-ukrajinciv-ne-znayut-pro-povnovazhennya-policii-pid-chas-viboriv.html>
13. Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі: Закон України від 1 грудня 1994 року № 264/94-ВР. Голос України від 03.01.1995 р.
14. Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції: Наказ МВС України від 28.07.2017 № 650. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17>
15. Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції

України: Наказ МВС України від 27.04.2020 № 357. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20>

16. Про затвердження Концепції Єдиної інформаційно-аналітичної системи «Вибори»: Постанова Центральної виборчої комісії від 21 березня 2003 року № 16. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0016359-03/print>

17. Про затвердження Правил етичної поведінки поліцейських: Наказ Міністерства внутрішніх справ України 09.11.2016 № 1179. Офіційний вісник України від 06.01.2017. 2017 р. № 2. стор. 522. стаття 55. код акту 84380/2016

18. Про звернення до Національної поліції України: Постанова Центральної виборчої комісії від 04.08.2020 №157. URL: <https://www.cvk.gov.ua/pls/acts/getd7ac9.html?id=48256&ptext=>

19. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

20. Святокум І. О. Особливості здійснення поліцейського піклування в Україні: наук.-метод. рек. Харків: Харк. нац. ун-т. внутр. справ, 2018. 31 с.

21. Сергій Яровий: Підрозділи МВС забезпечили правопорядок на виборах і продовжують свою роботу після закриття дільниць. URL : [19577_Sergiy_YAroviy_Pidrozdili_MVS_zabezpechili_pravoporyadok_na_viborah_i_prodozhuyut_svoyu_robotu_pislya_zakrittya_dilnic_](https://www.kmu.gov.ua/ua/news/u-nacpoliciyi-provoditsya-maksimalna-koncentraciya-sil-dlya-nadijnogo-zabezpechennya-publichnoyi-bezpeki-pid-chas-vivoriv-sergij-knyazuhev)

22. У Нацполіції проводиться максимальна концентрація сил для надійного забезпечення публічної безпеки під час виборів, – Сергій Князєв. URL : <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/u-nacpoliciyi-provoditsya-maksimalna-koncentraciya-sil-dlya-nadijnogo-zabezpechennya-publichnoyi-bezpeki-pid-chas-vivoriv-sergij-knyazuhev>

23. Чи дотримувались права правоохоронців під час цьогорічних виборів? URL : <https://uplan.org.ua/analytics/chy-dotrymuvalysia-prava-pravookhorontsiv-pid-chas-tsohorichnykh-vyboriv/>

24. Співпраця з поліцією: на шляху до законності виборів. Громадянська мережа ОПОРА. URL : <https://www.oporaua.org/news/vybory/20202-politsiia-na-viborakh>

РОЗДІЛ 5

ЗАХОДИ, СПРЯМОВАНІ НА ЗАПОБІГАННЯ ПРАВОПОРУШЕННЯМ ВИБОРЧОГО ЗАКОНОДАВСТВА, ЩО ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ СЕКТОРІВ (ГРУП) РЕАГУВАННЯ ПАТРУЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Наказ МВС України «Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України» від 27.04.2020 № 357¹ визначає, що **сектор реагування патрульної поліції** (далі – СРПП) – це підрозділ патрульної поліції, який цілодобово забезпечує оперативне реагування на повідомлення про правопорушення або події, у межах компетенції здійснює їх розгляд, а також комплекс превентивних заходів шляхом патрулювання території обслуговування, виявлення та припинення правопорушень, застосування визначених законодавством поліцейських та інших заходів.

Для підтримання постійної готовності сил та засобів поліції реагування на повідомлення про правопорушення або події, відповідним чином (відповідно до вимог Інструкції) призначаються відповідальні по органу (підрозділу) поліції. Задля забезпечення реагування на повідомлення про правопорушення чи події в органах поліції формуються наряди поліції у кількості, необхідній для своєчасного їх прибуття на місце події, із безпосереднім урахуванням наявної штатної чисельності.

Контроль за станом реагування на заяви і повідомлення про правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) поліції здійснюється уповноваженими посадовими особами, визначеними

⁹⁸ Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України: Наказ МВС України від 27.04.2020 № 357 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20>

пунктом 1 та підпунктами 1, 4 пункту 2 розділу XI Інструкції чергової служби. Перевірка стану реагування органів (підрозділів) поліції на повідомлення про правопорушення або події можуть проводитися з наданням увідних завдань про вчинені правопорушення або події, що суттєво не перешкоджатимуть повсякденній службовій діяльності органу (підрозділу) поліції, а також шляхом проведення звірок записів у реєстраційних журналах, передбачених Інструкцією чергової служби, з іншими джерелами інформації (реєстраторами документування мовленнєвої інформації, шляховими листами, бортовими журналами службових транспортних засобів).

Група реагування патрульної поліції (далі – ГРПП) – це наряд патрульної поліції у складі не менше двох поліцейських, які в зоні оперативного реагування виконують завдання із забезпечення публічної безпеки і порядку, взаємодії з населенням, безпеки дорожнього руху, запобігання правопорушення або подіям та їх припинення, оперативного реагування на них.

Порядок реагування ГРПП на повідомлення про правопорушення чи іншу подію, повинен відповідним чином містити в собі комплекс заходів, які полягають:

- працівникам поліції, які відповідним чином перебувають у складі ГРПП, у разі безпосереднього отримання інформації про правопорушення чи іншу подію, необхідно у невідкладному порядку прибути на місце події. Час відповідного прибуття у містах складає до 5 хвилин (за умови перебування ГРПП на дільниці, що попередньо визначається для несення служби) та до 7 хвилин (у разі, якщо відповідна група ГРПП з іншої дільниці). Час прибуття у сільській місцевості відповідним чином складає до 15 хвилин (при перебуванні ГРПП на дільниці, визначеної для несення служби) та до 20 хвилин (якщо заподіяна група з іншої дільниці);

- за умов певних випадків ускладнення погодних умов, дорожньої обстановки та особливостей відповідної місцевості чи інших непередбачуваних обставин, загальний час прибуття

ГРПП на місце події не повинен перевищувати часу, за який можливим є подолання відстані від місця перебування наряду до місця події (тобто ГРПП повинні використати на дорогу мінімальний час, що тільки є можливим);

- старший групи РПП як тільки прибуває на місце події повинен в обов'язковому порядку проінформувати начальника СРПП чи його заступника, про прибуття та візуальне обстеження місця події (за наявності, необхідним є зазначення ступеня пошкодження майна, стан здоров'я заявників, заходи, які були застосовані задля встановлення та затримання правопорушника та інше);

- ГРПП вживають безпосередніх та необхідних заходів для забезпечення охорони місця події;

- за наявності на місці події заявника чи інших осіб, вони повинні з'ясувати стан їх здоров'я та за необхідності викликати швидку медичну допомогу. Також відповідним чином з'ясовують персональні дані особи-заявника, а також зручний для нього спосіб отримання відповіді про безпосередні результати розгляду його заяви (повідомлення);

- ГРПП повинні встановити свідків події, а також певні прикмети осіб, які вчинили протиправні діяння та в подальшому здійснити заходи стосовно його затримання;

- при реагуванні на кримінальні правопорушення ГРПП, після безпосереднього прибуття СОГ (слідчо-оперативної групи), за необхідністю, повинні виконувати всі доручення старшого СОГ;

- при безпосередньому реагуванні на повідомлення, що не містять ознак кримінального правопорушення, працівники ГРПП вживають певні заходи (у межах свої повноважень), що цілком направлені на забезпечення повного та всебічного вивчення інформації, а також здійснюють збір необхідних матеріалів (пояснення, складають рапорти та інше). Також, за необхідності вони можуть скласти протокол про адміністративне правопорушення, оформляють застереження чи попередження, проводять профілактичні бесіди тощо;

- якщо відповідна подія не потребує проведення додаткової перевірки, то старший ГРПП складає рапорт, у якому в повному обсязі викладає обставини події, а також відповідним чином зазначає вжиті заходи та наявні результати розгляду звернення, а також готує письмову відповідь громадянину про результати перевірки заяви чи скарги і безпосередню суть прийнятого рішення.

Поліцейський незалежно від місця перебування, територіально чи структурного підпорядкування, після відповідного отримання доручення диспетчера чи оперативного чергового щодо реагування на правопорушення або подію, зобов'язаний негайно вжити всіх необхідних заходів щодо безумовного виконання такого доручення.

Особливістю діяльності поліцейських ГРПП є те, що вони несуть службу за встановленим графіком і не залучаються до несення служби на виборчі дільниці. Проте під час своєї діяльності в період проведення виборів вони реагують на повідомлення про порушення виборчого законодавства, а також можуть самостійно виявляти такі факти під час несення служби. Вони забезпечують фіксування протиправних дій та в подальшому здійснюють виклик слідчо-оперативної групи задля ефективного оформлення обставин вчиненого правопорушення.

До заходів, спрямованих на запобігання правопорушення виборчого законодавства, що застосовуються поліцейськими секторів (груп) реагування патрульної поліції відносяться:

1. Патрулювання території обслуговування. Наявність поліцейських на вулицях саме по собі є засобом попередження правопорушень, адже громадяни знатимуть, що поліція працює і виявляє правопорушення, зокрема, порушення виборчого законодавства. Безпосереднє виявлення правопорушень виборчого законодавства під час патрулювання (виготовлення або розповсюдження друкованих матеріалів передвиборної агітації, які не містять відомостей про установу, що здійснила друк, їх тираж, інформацію про

осіб, відповідальних за випуск; порушення порядку розміщення агітаційних матеріалів чи політичної реклами або розміщення їх у заборонених законом місцях; порушення обмежень щодо ведення передвиборної агітації, агітація в день проведення референдуму, тощо), забезпечує в подальшому реагування поліцейських на вищезазначені фактори порушення чинного законодавства та зобов'язує їх вчинити необхідні та можливі заходи задля відповідного припинення протиправних дій.

2. Профілактичні бесіди, роз'яснювальна робота серед населення про недопущення порушень виборчого законодавства під час несення служби поліцейськими ГРПП. Така робота має індивідуальний характер і проводиться з особами, щодо яких є підозра, що вони можуть порушити виборче законодавство.

3. Застосування у разі потреби (наприклад під час зустрічей кандидатів на посади з виборцями, тощо) такого поліцейського заходу, як вимога залишити місце та обмеження доступу на визначену територію. Так, відповідно до статті 36 Закону України «Про Національну поліцію» поліцейський уповноважений вимагати від особи (осіб) залишити визначене місце на певний строк або заборонити чи обмежити особам доступ до визначеної території або об'єктів, якщо це необхідно для забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони життя і здоров'я людей, для збереження та фіксації слідів правопорушення¹.

Поліцейський може обмежувати або забороняти рух транспорту та пішоходів на окремих ділянках вулиць і автомобільних доріг у разі затримання осіб відповідно до закону, під час аварій, інших надзвичайних ситуацій, якщо це необхідно для забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони життя і здоров'я людей².

⁹⁹ Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

¹⁰⁰ Так само (у попередньому джерелі).

Слід зазначити, що в даних випадках, за необхідністю поліцейські повинні негайно викликати медичних працівників до місця фактичного знаходження таких осіб, а також проінформувати членів сім'ї, якщо дана дія є можливою в створеній ситуації.

4. Співпраця з дільничними офіцерами поліції щодо застосування превентивних заходів стосовно осіб, які схильні до вчинення правопорушень виборчого законодавства (отримання інформації від дільничних офіцерів поліції про таких осіб, застосування спільних заходів до таких осіб, тощо).

5. Вживання заходів щодо припинення правопорушень під час виборчого процесу шляхом повідомлення до чергової частини та виклику слідчо-оперативної групи у разі наявності ознак злочину у діях винних осіб, повідомлення безпосередньому керівникові про виявлені факти правопорушень виборчого законодавства, повідомлення про виявлені факти правопорушень виборчого законодавства членам виборчої комісії і вжиті у зв'язку з цим заходи.

Правові засади забезпечення охорони громадського порядку (у тому числі при запобіганні вчинення правопорушень відносно виборчого законодавства), відповідним чином полягають у припиненні порушень та притягнення винних до відповідальності, а також попередження таких порушень і, тим самим, безпосереднє створення сприятливих умов задля реалізації громадянами своїх конституційних прав і свобод.

Сферу громадського порядку становлять переважно ті відносини, що певним чином виникають і розвиваються у громадських місцях, до яких належать, насамперед, місця праці, відпочинку, виборчі дільниці та інше.

Відповідні заходи щодо забезпечення охорони громадського порядку, як і під час проведення виборчої діяльності, включають в себе:

1) Прийняття нормативних актів, що визначають завдання охорони громадського порядку;

2) Формування системи державних органів, до повноважень яких, відповідним чином належить забезпечення громадського порядку та його безпосередня охорона;

3) Надання певних правових можливостей інститутам громадськості брати участь у охороні публічного (громадського) порядку та здійснювати контроль за державними органами з цього приводу;

4) Діяльність уповноважених органів державної влади та громадських організацій щодо відповідної реалізації змісту нормативних актів із забезпечення охорони громадського порядку (Навчальний посібник «Адміністративна діяльність Національної поліції. Київ. 2016. 230 с.).

У період проведення виборів, на практиці, дуже часто зустрічаються випадки, коли громадяни своєю свавільної поведінкою порушують чинне законодавство України, шляхом порушення порядку розміщення агітаційних матеріалів або політичної реклами чи розміщення їх у заборонених законом місцях, а також порушення обмежень щодо ведення передвиборної агітації, агітація в день проведення референдуму.

Також до певних порушень можна віднести дії, які направлені на підкуп виборців чи членів комісії, навмисне пошкодження бюлетенів, здійснення публічних провокацій на місцях проведення виборів (виборчих дільницях), а також вчинення аналогічних дій відносно правоохоронних органів, що відповідно до чинного законодавства тягне за собою відповідальність.

Теми рефератів:

1. Поняття та професійна діяльність групи реагування патрульної поліції.
2. Порядок створення секторів реагування патрульної поліції.
3. Основні завдання та функції груп реагування патрульної поліції.

4. Порядок реагування ГРПП на повідомлення про правопорушення чи іншу подію.
5. Правові засади забезпечення охорони громадського порядку під час проведення виборів.
6. Організація роботи секторів реагування патрульної поліції.

Ситуаційні завдання до теми:

Завдання 1

При здійсненні патрулювання на визначеній території ГРПП було виявлено осіб, які розповсюджували друковані матеріали передвиборної агітації, які не містять відомостей про установу, що здійснила друк, їх тираж, інформацію про осіб, відповідальних за випуск. Яким чином повинні діяти працівники поліції? Які норми чинного законодавства України було порушено?

Завдання 2

До чергової служби відділення поліції надійшло повідомлення від громадянина М. про те, що біля школи №139 за адресою: м. Дніпро, вулиця Березинська, 4, двоє невідомих чоловіків та одна жінка запропонували йому грошову винагороду у розмірі 700 гривень за те, що він проголосує за кандидата, на якого вони вкажуть. Як повинна діяти ГРПП при отриманні даного повідомлення? Охарактеризуйте її подальші дії.

Завдання 3

Екіпаж ГРПП «Буран 1587» отримав на службовий планшет повідомлення від заступника голови виборчої комісії Б. про те, що до виборчої дільниці №12-85/41 підїхав мікроавтобус «Мерседес Спринтер» чорного кольору, р.н. АЕ1111СА з великою кількістю осіб чоловічої статі міцної, спортивної статури. У декількох із них заявник побачив предмети схожі на вогнепальну зброю, імовірно (за описом) автомат Калашникова та пістолети Макарова.

Просить направити екіпаж поліції за вищевказаною адресою та встановити зв'язок із ним, щоб скоординувати його подальші дії. Охарактеризуйте дії ГРПП.

Завдання 4.

У день виборів до відділення поліції надійшло повідомлення про вчинення порушення виборчого права (розповсюдження друкованих матеріалів передвиборної агітації) та дрібне хуліганство на іншій частині поліцейської ділянки. Як має діяти наряд ГРПП? Чи існує пріоритет правопорушень у системі реагування ГРПП?

Завдання 5.

При здійсненні патрулювання на визначеній території ГРПП було виявлено осіб, які неподалік від виборчої ділянки роздавали виборцям пакети з продуктами, заохочуючи виборців до голосування. Особи, які роздавали харчі, не агітували за жодного кандидата, проте були вдягнені у кольори передвиборчої компанії одного з них. Яким чином повинні діяти працівники поліції? Які норми чинного законодавства України було порушено?

Питання для самостійної підготовки:

1. Які заходи, встановлено законодавством щодо запобігання правопорушенням виборчого законодавства?
2. Охарактеризуйте вимоги щодо формування груп реагування патрульної поліції?
3. Означить порядок реагування ГРПП на повідомлення про правопорушення чи іншу подію?
4. Встановіть основні завдання та функції груп реагування патрульної поліції.
5. Визначить правові засади забезпечення охорони громадського порядку під час проведення виборів.

Рекомендована література до розділу :

1. Виборчий кодекс України: Кодекс від 19.12.2019 № 396-IX. Відомості Верховної Ради України. 2020. № 7, № 8, № 9. Ст. 48. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20>
2. Довідник працівника поліції превентивної діяльності: навч. посібник / кол. авт.; кер. авт. кол. канд. юрид. наук, Засл. юрист України А.Є. Фоменко. Дніпро: ДДУВС, 2018. 180 с.
3. Зарубіжний досвід діяльності поліції у сфері реалізації законодавства про вибори та референдуми. Форум права. 2012. № 3. с. 386-390.
4. Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України: Наказ МВС України від 27.04.2020 № 357. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20>
5. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
6. Навчальний посібник «Адміністративна діяльність Національної поліції». Київ. 2016. 230 с.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Глава 15-А¹⁰¹ Кодексу України про адміністративні правопорушення

АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ЩО ПОСЯГАЮТЬ НА ЗДІЙСНЕННЯ НАРОДНОГО ВОЛЕВИЯВЛЕННЯ ТА ВСТАНОВЛЕНИЙ ПОРЯДОК ЙОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Стаття 212-7. Порушення порядку ведення Державного реєстру виборців, порядку подання відомостей про виборців до органів Державного реєстру виборців, виборчих комісій, порядку складання та подання списків виборців, списків громадян України, які мають право брати участь у референдумі, та використання таких списків

Порушення встановлених законом порядку ведення Державного реєстру виборців, порядку та строків подання відомостей про виборців до органу Державного реєстру виборців, виборчої комісії, порушення порядку складання та подання списку виборців, списку громадян України, які мають право брати участь у референдумі, посадовою особою, на яку законом покладено такий обов'язок, –

тягнуть за собою накладення штрафу від двадцяти до тридцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Порушення встановлених законом порядку та строків надання списку виборців, списку громадян, які мають право брати участь у референдумі, відповідним виборчим комісіям, комісіям із референдуму, надання недостовірного списку виборців, списку громадян, які мають право брати участь у референдумі, посадовою особою, на яку законом покладено такий обов'язок, –

тягнуть за собою накладення штрафу від двадцяти п'яти до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Порушення вимог закону про виготовлення нового примірника списку виборців для повторного голосування з урахуванням уточнень, внесених до списку виборців у день голосування, –

тягне за собою накладення штрафу на членів виборчої комісії від десяти до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

¹⁰¹ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 року № 8073-X URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>

**Стаття 212-8. Порухення права громадянина на
ознайомлення з відомостями Державного реєстру виборців, зі
списком виборців, списком громадян, які мають право брати
участь у референдумі**

Порухення права громадянина на ознайомлення в установленому законом порядку з відомостями Державного реєстру виборців, зі списком виборців, списком громадян, які мають право брати участь у референдумі, а також відмова у видачі громадянину копії мотивованого рішення про відхилення його скарги (звернення) про внесення змін до відомостей Державного реєстру виборців або запиту щодо відомостей Державного реєстру виборців, про внесення змін до списку виборців, списку громадян, які мають право брати участь у референдумі, або порухення строків видачі копії такого рішення –

тягнуть за собою накладення штрафу від десяти до тридцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

**Стаття 212-9. Порухення порядку ведення передвиборної
агітації, агітації під час підготовки і проведення референдуму з
використанням засобів масової інформації та порядку участі в
інформаційному забезпеченні виборів**

Порухення передбаченого законом порядку ведення передвиборної агітації, агітації під час підготовки і проведення референдуму з використанням друкованих, електронних (аудіовізуальних) засобів масової інформації чи надання переваги в інформаційних телерадіопередачах чи друкованих засобах масової інформації, у продукції інформаційного агентства будь-якому кандидату, політичній партії (блоку), їх передвиборним програмам власниками, посадовими чи службовими особами, творчими працівниками засобів масової інформації, інформаційних агентств –

тягнуть за собою накладення штрафу від десяти до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Порухення заборони протягом визначеного законом часу у будь-якій формі коментувати чи оцінювати зміст передвиборної агітаційної теле-, радіопрограми відповідного кандидата, політичної партії (блоку), давати будь-яку інформацію щодо цього кандидата, цієї політичної партії (блоку) власниками, посадовими чи службовими особами, творчими працівниками засобів масової інформації, інформаційних агентств –

тягне за собою накладення штрафу від сорока до сімдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Супроводження офіційних повідомлень у період виборчого процесу коментарями, що мають агітаційний характер, а також відео-, аудіозаписами, кінозйомками, фотоілюстраціями про дії посадових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування як кандидатів у депутати та на посади сільських, селищних, міських голів –

тягне за собою накладення штрафу від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 212-10. Порухення обмежень щодо ведення передвиборної агітації, агітація в день проведення референдуму

Здійснення передвиборної агітації особою, участь якої у передвиборній агітації заборонена законом, проведення передвиборної агітації поза строками, встановленими законом чи в місцях, що заборонені законом, здійснення передвиборної агітації у формах і засобах, що суперечать Конституції чи законам України, або інше порушення встановлених законом обмежень щодо ведення передвиборної агітації, окрім випадків, передбачених статтями 212-9, 212-13 та 212-14 цього Кодексу, а також агітація в день проведення референдуму –

тягнуть за собою накладення штрафу на громадян від тридцяти до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб – від п'ятдесяти до вісімдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 212-11. Ненадання можливості оприлюднити відповідь щодо інформації, поширеної стосовно суб'єкта виборчого процесу

Ненадання відповідному суб'єкту виборчого процесу, щодо якого оприлюднено інформацію, що він вважає недостовірною, на його вимогу (звернення) можливості у визначеному законом порядку оприлюднити відповідь щодо такої інформації –

тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб від ста до ста п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 212-12. Порухення права на користування приміщеннями під час виборчої кампанії

Порухення встановленого законом права кандидатів, політичних партій (блоків) на використання на однакових умовах будинків (приміщень) для проведення передвиборного публічного заходу чи передвиборної агітації –

тягне за собою накладення штрафу від вісімдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 212-13. Виготовлення або розповсюдження друкованих матеріалів передвиборної агітації, які не містять відомостей про установу, що здійснила друк, їх тираж, інформацію про осіб, відповідальних за випуск

Виготовлення або замовлення виготовлення під час виборчого процесу друкованих матеріалів передвиборної агітації, що не містять відомостей про установу, яка здійснила друк, їх тираж, інформацію про осіб, відповідальних за випуск, або у яких така інформація означена неправильно чи неповно, –

тягнуть за собою накладення штрафу на громадян від десяти до тридцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на

посадових осіб – від п'ятдесяти до сімдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Розповсюдження (рознесення, вивішування, роздавання) під час виборчого процесу друкованих матеріалів передвиборної агітації, які не містять відомостей про установу, що здійснила друк, їх тираж, інформацію про осіб, відповідальних за випуск, або у яких така інформація означена неправильно чи неповно, а також організація такого розповсюдження –

тягнуть за собою накладення штрафу на громадян від трьох до п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб – від двадцяти до тридцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 212-14. Порухнення порядку розміщення агітаційних матеріалів чи політичної реклами або розміщення їх у заборонених законом місцях

Порухнення встановленого законом порядку розміщення агітаційних матеріалів або політичної реклами або розміщення їх у заборонених законом місцях громадянином –

тягнуть за собою накладення штрафу від п'яти до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Порухнення встановленого законом порядку розміщення агітаційних матеріалів або матеріалів політичної реклами підприємствами – розповсюджувачами реклами –

тягнуть за собою накладення штрафу на посадових осіб від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 212-15. Порухнення порядку надання або отримання внеску на підтримку політичної партії, порухнення порядку надання або отримання державного фінансування статутної діяльності політичної партії, порухнення порядку надання або отримання фінансової (матеріальної) підтримки для здійснення передвиборної агітації або агітації з всеукраїнського або місцевого референдуму

Порухнення встановленого законом порядку надання або отримання внеску на підтримку політичної партії, порухнення встановленого порядку надання або отримання державного фінансування статутної діяльності політичної партії, а також порухнення встановленого законом порядку надання або отримання фінансової (матеріальної) підтримки для здійснення передвиборної агітації, агітації з всеукраїнського або місцевого референдуму –

тягнуть за собою накладення штрафу на громадян від сімдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб – від ста до ста тридцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією суми внеску на підтримку політичної партії, наданої або отриманої з порухненням закону.

Стаття 212-16. Замовлення або виготовлення виборчих бюлетенів понад встановлену кількість

Замовлення чи виготовлення виборчих бюлетенів понад встановлену рішенням відповідної виборчої комісії кількість – тягне за собою накладення штрафу від двадцяти п'яти до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 212-17. Ненадання копії виборчого протоколу

Ненадання у випадках та порядку, встановлених законом, головою відповідної виборчої комісії або особою, яка відповідно до закону виконує його обов'язки, копії виборчого протоколу – тягне за собою накладення штрафу від двадцяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 212-18. Невиконання рішення виборчої комісії, комісії з референдуму

Невиконання рішення виборчої комісії, комісії з референдуму, прийнятого в межах їх повноважень, –

тягне за собою накладення штрафу на громадян від п'ятнадцяти до двадцяти п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб – від тридцяти до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 212-19. Відмова у звільненні члена виборчої комісії від виконання виробничих чи службових обов'язків або його безпідставне звільнення з роботи

Відмова у звільненні члена виборчої комісії від виконання виробничих чи службових обов'язків за основним місцем роботи на час виконання ним повноважень члена виборчої комісії –

тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб від двадцяти до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Звільнення члена виборчої комісії з роботи або переведення його на нижчу посаду з підстав, пов'язаних із виконанням його обов'язків у виборчій комісії, –

тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб від шістдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 212-20. Порухення порядку опублікування документів, пов'язаних з підготовкою і проведенням виборів, референдуму

Порухення встановленого законом порядку опублікування документів та іншої інформації, пов'язаних з підготовкою і проведенням виборів, референдуму виборчою комісією чи засобом масової інформації, –

тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб від десяти до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 212-21. Порушення порядку подання фінансового звіту про надходження і використання коштів виборчого фонду, звіту партії про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру

Порушення встановленого порядку або строків подання фінансового звіту про надходження і використання коштів виборчого фонду, звіту політичної партії про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру або подання фінансового звіту, оформленого з порушенням встановлених вимог, –

тягнуть за собою накладення штрафу від трьохсот до чотирьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 212-22. Публічне розголошення виборцем, учасником референдуму результатів волевиявлення в приміщенні для голосування

Публічне розголошення виборцем, учасником референдуму результатів свого волевиявлення шляхом демонстрації бюлетеня в приміщенні для голосування –

тягне за собою накладення штрафу від ста до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 212-23. Пошкодження, приховування, знищення свого виборчого бюлетеня, бюлетеня для голосування на референдумі або винесення його за межі приміщення для голосування

Пошкодження, приховування, знищення виборцем, учасником референдуму свого виборчого бюлетеня або бюлетеня для голосування на референдумі, або винесення його за межі приміщення для голосування –

тягнуть за собою накладення штрафу від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 212-24. Перешкоджання здійсненню виборчого права або права брати участь у референдумі, або діяльності суб'єкта виборчого процесу, процесу референдуму

Перешкоджання здійсненню виборцем, учасником референдуму свого виборчого права або права брати участь у референдумі, перешкоджання діяльності іншого суб'єкта виборчого процесу, процесу референдуму, ініціативної групи референдуму, комісії з референдуму, члена виборчої комісії, члена ініціативної групи референдуму, члена комісії з референдуму або офіційного спостерігача при виконанні ними своїх повноважень і/або здійсненні своїх прав –

тягне за собою накладення штрафу на громадян від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб – від двохсот до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

**СУПУТНІ АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ЩО
НАЙЧАСТІШЕ ВЧИНЯЮТЬСЯ ПІД ЧАС ВИБОРІВ**

– ст. 173 КУпАП (Дрібне хуліганство);

– ст. 178 КУпАП (Розпивання алкогольних напоїв у громадському місці);

– ст. 179 КУпАП (Розпивання, алкогольних напоїв або перебування в нетверезому стані на робочому місці);

– ст. 183 КУпАП (Завідомо неправдивий виклик спеціальних служб)

– ст. 212-10 КУпАП (Порушення обмежень щодо ведення передвиборної агітації, агітація в день проведення референдуму);

Додаток 3

**Розділ V Кримінального кодексу України¹⁰²
ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ВИБОРЧИХ, ТРУДОВИХ ТА ІНШИХ
ОСОБИСТИХ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА**

**Стаття 157. Перешкоджання здійсненню виборчого права
або права брати участь у референдумі, роботі виборчої комісії
або комісії з референдуму чи діяльності офіційного
спостерігача**

1. Перешкоджання вільному здійсненню громадянином свого виборчого права чи права брати участь у референдумі, перешкоджання діяльності іншого суб'єкта виборчого процесу, ініціативної групи референдуму, комісії з референдуму, члена виборчої комісії, члена ініціативної групи референдуму, члена комісії з референдуму або офіційного спостерігача при виконанні ними своїх повноважень, поєднані з обманом або примушуванням, а також ухилення члена виборчої комісії у роботі комісії без поважних причин –

караються обмеженням волі на строк до трьох років або позбавленням волі на той самий строк.

2. Тотожні діяння, поєднані із застосуванням насильства, знищенням чи пошкодженням майна, погрозою застосування насильства або знищення чи пошкодження майна, –

караються обмеженням волі на строк від двох до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк.

3. Діяння, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені за попередньою змовою групою осіб або членом виборчої комісії чи іншою службовою особою з використанням свого службового становища, –

караються позбавленням волі на строк від трьох до семи років, із позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від двох до трьох років.

4. Втручання службової особи з використанням службового становища у здійснення виборчою комісією чи комісією з референдуму їх повноважень, установлених законом, вчинене шляхом незаконної вимоги чи вказівки з метою вплинути на рішення виборчої комісії чи комісії з референдуму, –

карається позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років, із позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від двох до трьох років.

¹⁰² Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

Стаття 158. Надання неправдивих відомостей до органу ведення Державного реєстру виборців або фальсифікація виборчих документів, документів референдуму, підсумків голосування або відомостей Державного реєстру виборців

1. Умисне подання до органу ведення Державного реєстру виборців неправдивих відомостей про виборців, умисне внесення неправдивих відомостей до бази даних Державного реєстру виборців, несанкціоновані дії з інформацією, що міститься в базі даних Державного реєстру виборців, чи інше несанкціоноване втручання у роботу бази даних Державного реєстру виборців –

караються позбавленням волі на строк від двох до чотирьох років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк від одного до трьох років.

2. Підробка або незаконне виготовлення, використання або зберігання незаконно виготовлених або підроблених виборчих документів (виборчого бюлетеня, бюлетеня для голосування на референдумі, протоколу про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці, про підсумки голосування на виборах чи референдумі, про результати виборів або референдуму та інших документів, що, відповідно до законодавства, відносяться до виборчих документів) –

караються позбавленням волі на строк від трьох до семи років із позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк від двох до трьох років.

3. Викрадення чи приховування виборчої скриньки з бюлетенями або протоколу про підрахунок голосів виборців чи учасників референдуму, про підсумки голосування в межах виборчого (територіального виборчого) округу на виборах чи референдумі, про результати виборів або референдуму або незаконне знищення чи псування виборчої скриньки з бюлетенями, або підписання протоколу про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці, протоколу про підсумки голосування чи результати виборів або референдуму до його заповнення, або складення чи підписання такого протоколу не на засіданні виборчої комісії чи комісії з референдуму, на якому здійснюється підрахунок голосів виборців чи встановлення підсумків голосування чи результатів виборів або референдуму, або включення до такого протоколу завідомо недостовірних відомостей –

караються позбавленням волі на строк від п'яти до семи років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від одного до трьох років.

4. Дії, передбачені частинами першою, другою або третьою цієї статті, вчинені повторно чи за попередньою змовою групою осіб, членом виборчої комісії чи комісії з референдуму, службовою особою з використанням службового становища, кандидатом на виборах, представником чи уповноваженою особою політичної партії, місцевої організації політичної партії, довіреною особою кандидата на виборах або офіційним спостерігачем, або у разі якщо такі дії призвели до неможливості встановлення підсумків голосування на виборчій

дільниці, у відповідному виборчому окрузі чи до визнання голосування на виборчій дільниці недійсним, –

караються позбавленням волі на строк від семи до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк від двох до трьох років.

Стаття 158-1. Незаконне використання виборчого бюлетеня, бюлетеня для голосування на референдумі, голосування виборцем, учасником референдуму більше ніж один раз

1. Надання або отримання виборчого бюлетеня чи бюлетеня для голосування на референдумі особою, яка не має права його надавати чи отримувати, або викрадення чи приховування виборчого бюлетеня, бюлетеня для голосування на референдумі, або надання виборцю заповненого виборчого бюлетеня чи бюлетеня для голосування на референдумі, або голосування виборцем, учасником референдуму понад один раз –

караються штрафом від ста до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до трьох років.

2. Діяння, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, кандидатом на виборах, членом виборчої комісії чи комісії з референдуму, довіреною особою кандидата на виборах, представником політичної партії чи місцевої організації політичної партії у виборчій комісії чи комісії з референдуму, уповноваженою особою політичної партії чи місцевої організації політичної партії, членом ініціативної групи референдуму, офіційним спостерігачем на виборах або референдумі, –

караються позбавленням волі на строк від п'яти до семи років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк від двох до трьох років.

Стаття 158-2. Незаконне знищення виборчої документації або документів референдуму

1. Незаконне знищення виборчої документації або документів референдуму поза встановленим законом строком зберігання у державних архівних установах та в Центральній виборчій комісії України після проведення виборів або референдуму, а також пошкодження виборчої документації або документів референдуму –

карається обмеженням волі на строк від трьох до п'яти років або позбавленням волі на строк від двох до чотирьох років.

2. Ті самі діяння, вчинені за попередньою змовою групою осіб або членом виборчої комісії чи іншою службовою особою з використанням влади або службового становища, –

караються позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

Стаття 159. Порухення таємниці голосування

1. Умисне порушення таємниці голосування під час проведення виборів або референдуму, що виявилось у розголошенні змісту волевиявлення громадянина, який взяв участь у виборах або референдумі, –

карається штрафом від ста до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до трьох років.

2. Те саме діяння, вчинене членом виборчої комісії або комісії з референдуму чи іншою службовою особою з використанням свого службового становища, –

карається штрафом від трьохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк, із позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк від одного до трьох років.

Стаття 159-1. Порухення порядку фінансування політичної партії, передвиборної агітації, агітації з всеукраїнського або місцевого референдуму

1. Подання завідомо недостовірних відомостей у звіті партії про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру або у фінансовому звіті про надходження та використання коштів виборчого фонду партії, місцевої організації партії, кандидата на виборах –

карається штрафом від ста до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на той самий строк, із позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

2. Умисне здійснення внеску на підтримку політичної партії особою, яка не має на те права, або від імені юридичної особи, яка не має на те права, умисне здійснення внеску на користь політичної партії фізичною особою або від імені юридичної особи у великому розмірі, умисне надання фінансової (матеріальної) підтримки для здійснення передвиборної агітації, агітації з всеукраїнського або місцевого референдуму фізичною особою або від імені юридичної особи у великому розмірі чи особою, яка не має на те права, або від імені юридичної особи, яка не має на те права, а також умисне отримання внеску на користь партії від особи, яка не має права здійснювати такий внесок, або у великому розмірі, умисне отримання у великому розмірі фінансової (матеріальної) підтримки у здійсненні передвиборної агітації, агітації з всеукраїнського або місцевого референдуму, умисне отримання такої фінансової (матеріальної) підтримки від особи, яка не має права надавати таку фінансову (матеріальну) підтримку, –

караються штрафом від ста до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на той самий строк, із позбавленням

права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені повторно, –

караються штрафом від трьохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на той самий строк, із позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

4. Дії, передбачені частиною другою цієї статті, вчинені за попередньою змовою групою осіб, організованою групою або поєднані з вимаганням внеску чи фінансової (матеріальної) підтримки у здійсненні передвиборної агітації, агітації з всеукраїнського або місцевого референдуму, –

караються обмеженням волі на строк до трьох років або позбавленням волі на той самий строк, із позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Примітка. Великим розміром у цій статті визнається розмір суми грошових коштів, вартість майна, пільг, послуг, позик, переваг, нематеріальних активів, будь-яких інших вигод нематеріального чи негрошового характеру, що у два чи більше разів перевищує встановлений законом максимальний розмір внеску на підтримку політичної партії чи максимальний розмір фінансової (матеріальної) підтримки на здійснення передвиборної агітації й агітації з референдуму.

Стаття 160. Підкуп виборця, учасника референдуму

1. Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання виборцем, учасником референдуму для себе чи третьої особи неправомірної вигоди за вчинення чи невчинення будь-яких дій, пов'язаних із безпосередньою реалізацією ним свого виборчого права або права голосу (відмова від участі в голосуванні, голосування на виборчій дільниці (дільниці референдуму) більше одного разу, голосування за окремого кандидата на виборах або відмова від такого голосування, передання виборчого бюлетеня (бюлетеня для голосування на референдумі) іншій особі), незалежно від фактичного волевиявлення особи та результатів голосування –

караються штрафом від ста до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на той самий строк.

2. Пропозиція, обіцянка або надання виборцю чи учаснику референдуму неправомірної вигоди за вчинення або невчинення будь-яких дій, пов'язаних із безпосередньою реалізацією ним свого виборчого права чи права на участь у референдумі (відмова від участі в голосуванні, голосування на виборчій дільниці (дільниці референдуму) більше одного разу, голосування за окремого кандидата на виборах, кандидатів від політичної партії, місцевої організації політичної партії або відмова від такого голосування, передача виборчого бюлетеня іншій особі), –

караються обмеженням волі на строк до трьох років або позбавленням волі на той самий строк з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від одного до трьох років.

3. Здійснення передвиборної агітації (агітації референдуму) шляхом надання підприємствам, установам, організаціям неправомірної вигоди або надання безоплатно товарів (крім товарів, що містять візуальні зображення найменування, символіки, прапора політичної партії, вартість яких не перевищує розміру, встановленого законодавством), робіт, послуг –

карається обмеженням волі на строк від двох до чотирьох років або позбавленням волі на той самий строк із позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від одного до трьох років.

4. Дії, передбачені частиною другою або третьою цієї статті, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб або членом виборчої комісії чи комісії з референдуму, членом ініціативної групи референдуму, кандидатом або його довіреною особою на виборах, представником політичної партії чи місцевої організації політичної партії у виборчій комісії чи комісії з референдуму, уповноваженою особою політичної партії чи місцевої організації політичної партії, офіційним спостерігачем на виборах або референдумі, –

караються позбавленням волі на строк від п'яти до семи років із позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від одного до трьох років.

Примітка. У цій статті під неправомірною вигодою слід розуміти кошти чи інше майно, переваги, пільги, послуги або нематеріальні активи, вартість яких перевищує три відсотки розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб, які пропонують, обіцяють, надають чи одержують без законних на те підстав.

Додаток 4

ПАМ'ЯТКА ГРОМАДЯНАМ ПРО ЇХ ВИБОРЧІ ПРАВА

✓ Виборчі права громадян України – це гарантовані Конституцією України та Виборчим кодексом України їхні права на участь у виборах, які проводяться в Україні.

✓ Право голосу мають громадяни України, яким на день голосування виповнилося 18 років, крім недієздатних осіб.

✓ Підставою реалізації виборцем свого права голосу на виборах є його включення до списку виборців на виборчій дільниці.

✓ Право голосу на виборах мають виборці, які належать до відповідної територіальної громади (ст. 7 Виборчого кодексу), що визначається його виборчою адресою.

✓ Військовослужбовці строкової служби, громадяни України, які проживають за кордоном, а також особи, визнані судом недієздатними, та громадяни України, які за вироком суду перебувають у місцях позбавлення волі, вважаються такими, що не належать до жодної територіальної громади, та не мають права голосу на місцевих виборах.

✓ Будь-які прямі чи непрямі привілеї або обмеження виборчих прав громадян України за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, інвалідності та стану здоров'я, за мовними або іншими ознаками забороняються.

✓ З метою реалізації виборчих прав виборці з порушенням здоров'я (у зв'язку з інвалідністю, тимчасовим розладом здоров'я, віком) мають право на забезпечення розумним пристосуванням у відповідності до індивідуальних потреб для безперешкодної участі у виборчому процесі в порядку, визначеному цим Кодексом.

✓ Кожен виборець має один голос на кожних виборах, у яких він має право брати участь. Виборець може використати свій голос тільки на одній виборчій дільниці, де він включений до списку виборців.

- ✓ Вибори в Україні є вільними.
- ✓ Участь громадян України у виборах є добровільною.
- ✓ Голосування на виборах в Україні є таємним.
- ✓ Кожен виборець голосує на виборах особисто.
- ✓ Вибірчі права громадян України захищаються законом.
- ✓ **Документи, які підтверджують особу та громадянство виборця:**

1) паспорт громадянина України (у вигляді паспортної книжечки або картки); 2) тимчасове посвідчення громадянина України (для осіб, недавно прийнятих до громадянства України); 3) картка (довідка) установи кримінально-виконавчої системи, що повинна містити: прізвище, ім'я, по батькові, число, місяць, рік народження, громадянство, фотографію особи, підпис керівника та печатку установи (для осіб, які перебувають в установах виконання покарань або слідчого ізолятора); 4) паспорт громадянина України для виїзду за кордон; 5) дипломатичний паспорт; 6) службовий паспорт; 7) військовий квиток (для військовослужбовців строкової служби).	ці документи є підставою для отримання виборчого бюлетеня і може бути використаний на спеціальній виборчій дільниці, утвореній у відповідній установі виконання покарань або слідчому ізоляторі, під час голосування на загальнодержавних виборах.
--	--

Додаток 5

ПАМ'ЯТКА

**Під час проведення виборчої агітації
КАТЕГОРИЧНО ЗАБОРОНЯЄТЬСЯ:**

- поширення у будь-якій формі матеріалів, що містять заклики до ліквідації незалежності України, зміни конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, підриву її безпеки, незаконного захоплення державної влади, пропаганду війни, насильства та розпалювання міжетнічної, расової, національної, релігійної ворожнечі, посягання на права і свободи людини, здоров'я населення;
- розповсюдження завідомо неправдивих відомостей про кандидата на пост Президента України;
- проводити передвиборну агітацію, що супроводжується наданням виборцям грошей чи безоплатно або на пільгових умовах товарів, послуг, робіт, цінних паперів, кредитів, лотерей. Така передвиборна агітація або надання виборцям грошей чи безоплатно або на пільгових умовах товарів, послуг, робіт, цінних паперів, кредитів, лотерей, що супроводжується закликами або пропозиціями голосувати чи не голосувати за певного кандидата або згадуванням його імені, вважається підкупом виборців;
- укладення з виборцями за рахунок коштів виборчого фонду оплатних договорів на проведення передвиборної агітації;
- переривати передачі передвиборних програм кандидатів на пост Президента України рекламою товарів, робіт, послуг та іншими повідомленнями;
- розміщення політичної реклами в одному блоці з комерційною чи соціальною рекламою, або використання комерційної чи соціальної реклами для здійснення передвиборної агітації у будь-якій формі;
- проведення передвиборної агітації в зарубіжних засобах масової інформації, що діють на території України;
- засобам масової інформації усіх форм власності, що діють на території України, забороняється протягом останніх двох днів перед днем виборів та днем повторного голосування поширювати інформацію про результати опитувань громадської думки щодо кандидатів на пост Президента України;

– кандидатам на пост Президента України, які займають посади, у тому числі за сумісництвом, в органах виконавчої влади, органах влади Автономної Республіки Крим та органах місцевого самоврядування, на державних, комунальних підприємствах, у закладах, установах, організаціях, військових частинах (формуваннях), забороняється залучати для передвиборної агітації або використовувати для будь-якої роботи, пов'язаної з проведенням передвиборної агітації, підлеглих їм осіб, службовий транспорт, зв'язок, устаткування, приміщення, інші об'єкти та ресурси за місцем роботи, а також використовувати службові чи виробничі наради, збори колективу для проведення передвиборної агітації;

– виготовлення та розповсюдження друкованих передвиборних агітаційних матеріалів, що не містять відомостей про установу, яка здійснила друк, їх тираж, інформацію про осіб, відповідальних за випуск, та замовника відповідних матеріалів;

– публікація агітаційних матеріалів у засобах масової інформації, розповсюдження виборчих листівок, розклеювання виборчих плакатів, публічні заклики голосувати за чи проти кандидатів на пост Президента України та розповсюдження політичної реклами з часу припинення передвиборної агітації забороняється. Передвиборні агітаційні матеріали знімаються з 24 години останньої п'ятниці, що передує дню виборів чи дню повторного голосування, відповідними службами місцевих органів виконавчої влади, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування;

– оприлюднення в день виборів результатів опитування виборців щодо їх волевиявлення під час голосування до його закінчення.

Додаток 6

**ЗМІСТ ІНФОРМАЦІЙНОЇ РОБОТИ ПІДРОЗДІЛІВ ПРЕВЕНЦІЇ,
СПРЯМОВАНОЇ НА НЕДОПУЩЕННЯ ПОРУШЕНЬ
ВИБОРЧОГО ЗАКОНОДАВСТВА ВИЗНАЧАЄТЬСЯ З УРАХУВАННЯМ**

ПАМ'ЯТКА ПОЛІЦЕЙСЬКОМУ ПІД ЧАС ВИБОРІВ

ОБОВ'ЯЗКИ:

- 1) постійна охорона сейфів (металевих шаф або окремих кімнат) окружної виборчої комісії до передачі виборчих бюлетенів дільничним виборчим комісіям;
- 2) охорона транспортування членами дільничної виборчої комісії звичайних і спеціальних виборчих дільниць (крім дільниць на суднах, що перебувають на цей час у плаванні під державним прапором України, та на полярній станції України) отриманих ними виборчих бюлетенів до приміщення дільничної виборчої комісії;
- 3) постійна охорона виборчих бюлетенів, що зберігаються у приміщенні дільничної виборчої комісії в сейфі (металевій шафі) до початку підготовчого засідання комісії;
- 4) протидія порушенням виборчого законодавства України у день голосування на виборах, а у випадку їх вчинення документування фактів протиправної поведінки;
- 5) охорона транспортування членами дільничної виборчої комісії виборчих документів після підрахунку голосів **виборців** на виборчій дільниці

ПРАВА:

1. Завчасно знати на якій виборчій дільниці здійснюватиме охорону громадського порядку для оформлення **Посвідчення, що підтверджує тимчасову зміну місця голосування виборця**
2. Проголосувати на виборчій дільниці, де несе службу, за **Посвідченням, що підтверджує тимчасову зміну місця голосування виборця**
3. Звертатись до голови виборчої комісії та адміністрації закладу, де розміщена виборча дільниця, за сприянням щодо облаштуванні місць для виконання обов'язку забезпечення громадського порядку та безпеки під час виборів (ст. 43 Конституції України: " Кожен має право на належні, безпечні і здорові умови праці")
4. Мати обладнане місце за межами виборчої дільниці для забезпечення якісного виконання обов'язку щодо охорони громадського порядку протягом більше 12 годин та забезпечення швидкого реагування на порушення виборчого законодавства
5. Мати обладнане місце для цілодобового забезпечення збереження бюлетеней у сейфі протягом декількох діб
6. Під час виконання службових обов'язків у вихідні, святкові та неробочі дні, крім поліцейських, які працюють у змінному режимі, на відповідний час для відпочинку в порядку компенсації, що надається протягом двох наступних місяців (ч. 5 ст. 91 ЗУ «Про Національну поліцію»)

ЗАБОРОНИ:

- 1) поліцейський не може бути :
 - офіційним спостерігачем (ст. 58 Виборчого кодексу);
 - уповноваженим представником кандидата (ст. 110 Виборчого кодексу)
 - представником партії (ст.165 Виборчого кодексу)
 - представником організації партії у виборчій комісії (ст. 236 Виборчого кодексу)
 - довіреною особою кандидата (ст. 238 Виборчого кодексу)
- 2) виконувати злочинні чи явно незаконні розпорядження та накази (ст. 8 ЗУ "Про Національну поліцію")
- 3) використовувати будь-які предмети, на яких зображена символіка політичних партій, та провадити політичну діяльність (ст. 10 ЗУ "Про Національну поліцію")
- 4) висловлювати особисте ставлення до діяльності політичних партій під час виконання службових повноважень, а також використовувати службові повноваження у політичних цілях (ст. 10 ЗУ "Про Національну поліцію")
- 5) знімати з однострою чи приховувати нагрудний знак, а також будь-яким іншим чином перешкоджати прочитанню інформації на ньому або фіксуванню її за допомогою технічних засобів (ст. 20 8 ЗУ "Про Національну поліцію")
- 6) перебування поліцейських у приміщенні для голосування без запрошення голови або заступника голови дільничної виборчої комісії для вжиття до порушника передбачених законом заходів - **ЗАБОРОНЯЄТЬСЯ** (ст. 248 Виборчого кодексу)

Додаток 8

**ПЕРІОД, ПРОТЯГОМ ЯКОГО СЛІД ПРОВОДИТИ
ІНФОРМАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ПРЕВЕНТИВНИМ ПІДРОЗДІЛАМ
ПОЛІЦІЇ ЩОДО НЕДОПУЩЕННЯ ПРАВОПОРУШЕНЬ**

за **дев'яносто днів** до дня
голосування на чергових
виборах Президента
України (**Стаття 78**
Виборчого кодексу)

за **шістдесят днів** до дня
голосування на чергових
виборах народних
депутатів (ст. **136**
Виборчого кодексу)

за **п'ятдесят днів** до дня
чергових, позачергових
місцевих виборів (ст. **195**
Виборчого кодексу)

СУБ'ЄКТИ, З ЯКИМИ ВЗАЄМОДІЮТЬ ПІДРОЗДІЛИ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Суб'єкти виборчого процесу • 1) виборець, який має право голосу на відповідних виборах • 2) виборча комісія, уповноважена здійснювати підготовку і проведення відповідних виборів • 3) партія (організація партії), що висунула кандидатів на відповідних виборах • 4) кандидат, зареєстрований для участі у відповідних виборах у порядку, встановленому цим Кодексом • 5) офіційний спостерігач від кандидата чи партії (організації партії) - суб'єкта відповідного виборчого процесу або від громадської організації, зареєстрований у порядку, встановленому Виборчим Кодексом	Органи публічної влади • органи місцевого самоврядування • органи виконавчої влади • органи судової гілки влади	Інститути громадянського суспільства • 1) громадські об'єднання, • 2) професійні спілки та їх об'єднання, • 3) творчі спілки, • 4) організації роботодавців та їх об'єднання, • 5) благодійні і релігійні організації, • 6) органи самоорганізації населення, • 7) недержавні засоби масової інформації
Суб'єкти господарювання • державні • комунальні • приватні • змішаної форми власності • та інші	Фізичні особи, що не є суб'єктами виборчого процесу • іноземці • апатриди • біженці	Іноземні спостерігачі • урядових організацій • не урядових організацій

ЗАСАДИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ПІДРОЗДІЛІВ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В ПРОЦЕСІ ЗДІЙСНЕННЯ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ ЗА ЇЇ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІД ЧАС ВИБОРІВ

громадський контроль

Суб'єкти:

виборці,
кандидати,
офіційні спостерігачі від кандидатів, партій
(організацій партій),
офіційні спостерігачі від громадських
організацій, які отримали дозвіл мати
офіційних спостерігачів на відповідних
виборах ,
офіційні спостерігачі від іноземних держав і
міжнародних організацій,
представники засобів масової інформації
Цілі:
1) забезпечити політичну нейтральність
діяльності Національної поліції
унеможливленням її втягнення у виборчу
боротьбу на боці певного кандидата або
політичної партії, які беруть участь у виборах;
2) не допустити використання
співробітниками Національної поліції, які
балотуються на виборах в Україні, свого
службового становища на власну користь під
час виборчого процесу;
3) сприяти поінформованості Національної
поліції про виявлені громадськістю факти
порушень виборчого законодавства України
та більш активного й об'єктивного реагування
поліції на ці порушення;
4) посилити прозорість, відкритість та
підзвітність Національної поліції під час
проведення виборів в Україні перед
суспільством;
5) підвищити професійність співробітників
Національної поліції під час проведення
виборів в Україні

Особливості громадського контролю за
діяльністю Національної поліції під час
проведення виборів в Україні :

- 1) обмежено чіткими строками здійснення
виборчого процесу;
- 2) обмежений лише питаннями, що
стосуються порядку підготовки та
проведення виборів;
- 3) особливий суб'єктний склад громадського
контролю за діяльністю Національної поліції
під час проведення виборів в Україні, який
обумовлений специфікою суб'єктів
виборчого процесу
- 4) політизація форм і методів громадського
контролю за діяльністю Національної поліції
під час проведення виборів

працівники поліції

Суб'єкти:

працівники патрульної поліції,
працівники підрозділів ювенальної превенції,
працівники відділів охорони порядку, д
працівники підрозділів озвільної системи
дільничні офіцери поліції
працівники інших підрозділів поліції, залучені до
охорони громадського порядку під час виборів

Засади взаємодії із суб'єктами громадського
контролю під час виборів згідно із ЗУ «Про
Національну поліцію»:

- 1) поліція здійснює свою діяльність на засадах
відкритості та прозорості в межах, визначених
Конституцією та законами України (ч. 1 ст. 9) ;
- 2) поліція забезпечує постійне інформування органів
державної влади та органів місцевого
самоврядування, а також громадськості про свою
діяльність у сфері охорони та захисту прав і свобод
людини, протидії злочинності, забезпечення публічної
безпеки і порядку (ч. 2 ст. 9);
- 4) поліція у своїй діяльності є незалежною від рішень,
заяв чи позицій політичних партій та громадських
об'єднань (ч. 2 ст. 10);
- 5) діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та
взаємодії з населенням, територіальними громадами
та громадськими об'єднаннями на засадах
партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб
(ч. 1 ст. 11);
- 8) керівники територіальних органів поліції з метою
підвищення авторитету та довіри населення до поліції
систематично інформують громадськість про стан
правопорядку, заходи, які вживаються щодо
попередження правопорушень (ч. 2 ст. 88);
- 9) поліція взаємодіє із громадськістю шляхом
підготовки та виконання спільних проєктів, програм і
заходів для задоволення потреб населення та
покращення ефективності виконання поліцією
покладених на неї завдань (ч. 1 ст. 89);
- 10) співпраця між поліцією та громадськістю
спрямована на виявлення й усунення проблем,
пов'язаних зі здійсненням поліцейської діяльності, і
сприяння застосуванню сучасних методів для
підвищення результативності й ефективності
здійснення такої діяльності (ч. 2 ст. 89);

Додаток 11

**ЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ
ПРАЦІВНИКІВ ПІДРОЗДІЛІВ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПІД ЧАС ВИБОРІВ ІЗ ГРОМАДСЬКІСТЮ**

поліцейський виконує свої
службові обов'язки в тісній
співпраці та взаємодії з
населенням, територіальними
громадами та громадськими
об'єднаннями на засадах
партнерства

поліцейський спрямовує свою
діяльність на задоволення
потреб населення,
територіальними громад та
громадських об'єднань

відносинах із населенням поліцейський
зобов'язаний:

- бути тактовним та доброзичливим;
- висловлювати вимоги чи зауваження, що
стосуються особи, у ввічливій та
переконливій формі;
- надати можливість особі висловити
власну думку;
- до всіх потерпілих від злочинів або інших
правопорушень проявляти повагу,
охороняти їх безпеку та право на

з будь-яких обставин і відносно
будь-якої людини як у робочий,
так і в неробочий час
поліцейський зобов'язаний
дотримуватися норм
професійної етики

при зверненні до особи
поліцейському заборонено бути
зверхнім, погрожувати,
іронізувати, використовувати
ненормативну лексику

з метою зменшення кількості
випадків застосування
поліцейських заходів примусу
поліцейський повинен проявляти
розсудливість, відкритість, почуття
справедливості, володіти
комунікативними навичками
(переконання, ведення переговорів
тощо)

**Наказ Міністерства внутрішніх
справ України 09.11.2016 № 1179
"Про затвердження Правил етичної
поведінки поліцейських"**

**IV «Взаємодія поліції з
громадськістю та іншими
державними органами» Про
затвердження Правил етичної
поведінки поліцейських**

Додаток 12

**СХЕМА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ
ПІДРОЗДІЛІВ ПРЕВЕНЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ**

СХЕМА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІЛЬНИЧНИХ ОФІЦЕРІВ ПОЛІЦІЇ ДЛЯ ЗАПОБІГАННЯ ПОРУШЕННЯМ ВИБОРЧОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Додаток 14

**ПРАВА ВИБОРЦІВ НА УЧАСТЬ У ВИБОРЧОМУ ПРОЦЕСІ,
ПОВ'ЯЗАНІ З ПРАВОМ ГОЛОСУ (ст. 9 Виборчого кодексу)**

- 1) бути членами виборчих комісій, що організовують підготовку та проведення відповідних виборів;
- 2) отримувати та поширювати інформацію, що стосується підготовки та проведення відповідних виборів;
- 3) брати участь у проведенні передвиборної агітації на відповідних виборах;
- 4) здійснювати спостереження за проведенням відповідних виборів;
- 5) оскаржувати порушення власних виборчих прав, інших власних особистих прав та законних інтересів, пов'язаних з участю у виборчому процесі.

ЗАБОРОНЯЄТЬСЯ ВИБОРЧИМ КОДЕКСОМ!!!

застосування насильства, погроз, обману, підкупу чи будь-яких інших дій, що перешкоджають вільному формуванню та вільному виявленню волі виборця (ст. 14)

прихована передвиборна агітація, а також розміщення або поширення матеріалів передвиборної агітації, не позначеної відповідно до вимог Виборчого кодексу (ст. 51)

передвиборна агітація у період виборчого процесу поза строками визначеними Виборчим кодексом; передвиборна агітація напередодні дня голосування та в день голосування (ст. 52)

забороняється проведення агітаційних заходів, розповсюдження матеріалів передвиборної агітації, демонстрація агітаційних фільмів чи кліпів, розповсюдження виборчих листівок, плакатів, інших друкованих агітаційних матеріалів чи друкованих видань, у яких розміщено матеріали передвиборної агітації, публічні заклики голосувати за чи не голосувати на заходах організованих суб'єктами владних повноважень (ст. 57)

поширення у будь-якій формі матеріалів, що містять заклики до ліквідації незалежності України, зміни конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, підриву її безпеки, незаконного захоплення державної влади, пропаганду війни, насильства та розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, посягання на права і свободи людини, здоров'я населення (ст. 57)

оприлюднення чи поширення в інший спосіб результатів опитування громадської думки, пов'язаного з виборами, у тому числі щодо кандидатів, партій (організацій партій) - суб'єктів виборчого процесу, протягом останніх двох днів перед днем голосування.

прихована передвиборна агітація, а також розміщення або поширення матеріалів передвиборної агітації, не позначеної відповідно до вимог Виборчого кодексу (ст. 51)

передвиборна агітація у період виборчого процесу поза строками визначеними Виборчим кодексом; передвиборна агітація напередодні дня голосування та в день голосування (ст. 52)

проведення передвиборної агітації або надання виборцям, закладам, установам, організаціям незалежно від їх підпорядкування та форми власності грошей, подарункових сертифікатів, продуктів харчування та спиртних напоїв, товарів тощо (ст. 57)

розміщення друкованих передвиборних агітаційних матеріалів, політичної реклами та повідомлень про перебіг виборчого процесу на пам'ятках архітектури, а також у місцях, де такі матеріали можуть перешкоджати безпеці дорожнього руху (ст. 57)

Діяльність підрозділів превенції щодо запобігання правопорушенням виборчого законодавства

використання приміщень, в яких розташовуються органи державної влади, органи місцевого самоврядування, для проведення заходів передвиборної агітації та розміщення там агітаційних матеріалів (ст. 57)

публікація агітаційних матеріалів у засобах масової інформації, поширення виборчих листівок, розклеювання виборчих плакатів, публічні заклики голосувати за чи проти кандидатів, партій (організацій партій), розповсюдження політичної реклами з часу припинення передвиборної агітації забороняються (ст. 57)

розміщення матеріалів передвиборної агітації у транспортних засобах громадського користування та на їх зовнішній поверхні, у тому числі таксі, розміщення таких матеріалів у приміщеннях та на будівлях станцій метрополітену, автобусних та залізничних вокзалів, портів та аеропортів, зупинках громадського транспорту, а також розповсюдження матеріалів передвиборної агітації через телерадіотрансляційні або інші інформаційні мережі сповіщення пасажирів та інформаційні табло у приміщеннях станцій та вагонах метрополітену, автобусних та залізничних вокзалів, портів та аеропортів, на зупинках громадського транспорту, на проїзних разових, місячних чи інших квитках (ст. 57)

залучати для передвиборної агітації або використовувати для будь-якої роботи, пов'язаної з проведенням передвиборної агітації, підлеглих їм осіб, службовий транспорт, зв'язок, устаткування, приміщення, інші об'єкти та ресурси за місцем роботи, а також використовувати службові чи виробничі наради, збори колективу для проведення передвиборної агітації. (ст. 57)

контроль за змістом волевиявлення виборців, встановлення або розголошення змісту волевиявлення конкретного виборця будь-яким чином (ст. 16)

чинити будь-які дії чи розголошувати відомості, які дають можливість встановити зміст волевиявлення конкретного виборця (ст. 16)

голосування за інших осіб чи передання виборцем права голосу будь-якій іншій особі (ст. 17)

оприлюднення в день голосування результатів опитування виборців щодо їх волевиявлення під час голосування до закінчення голосування (ст. 50)

голосування за інших осіб чи передання виборцем права голосу будь-якій іншій особі (ст. 17)

під час заповнення виборчого бюлетеня забороняється присутність інших осіб, здійснення фото- та відеофіксації у будь-який спосіб (ст. 118)

під час заповнення виборчого бюлетеня забороняється присутність інших осіб, здійснення фото- та відеофіксації у будь-який спосіб (ст. 118)

передавати свій виборчий бюлетень іншим особам, отримувати виборчий бюлетень від інших осіб (крім уповноваженого члена виборчої комісії, який видає бюлетені), заохочення або змушування шляхом підкупу, погроз або в інший спосіб виборців до передачі бюлетеня іншим особам (ст. 118)

Додаток 16

Анкета вивчення думки працівників поліції щодо якості організації служби під час виборів

1. Чи знали Ви завчасно про місце несення служби під час виборів?

2. Чи змогли взяти Посвідчення, що підтверджує тимчасову зміну місця голосування виборця?

3. Чи отримали Ви можливість здійснювати свої службові обов'язки із охорони громадського порядку в приміщенні виборчої дільниці в належних умовах?

4. Чи отримали Ви можливість здійснювати свої службові обов'язки із охорони громадського порядку за межами виборчої дільниці в належних умовах?

5. Чи роздавались Вам за місцем роботи пам'ятки про Ваші права та обов'язки під час виборів?

6. Чи проводились інструктажі про забезпечення громадського порядку під час виборів?

7. Чи проводили Ви роз'яснювальну роботу серед громадян на підготовчому етапі виборів? Якщо так, то яким чином?

8. З якими суб'єктами Ви найчастіше взаємодіяли?

9. Взаємодія з якими учасниками виборчого процесу викликала найбільше складностей?

10. Які питання, звернені до Вас учасниками виборчого процесу, були найскладнішими та потребують методичної розробки?

11. Які порушення виборчого законодавства зустрічались найчастіше під час несення служби під час виборів?

12. Які недоліки організації служби під час виборів заважали Вам здійснювати охорону громадського порядку?

13. Які ситуації під час забезпечення громадського порядку в процесі виборів, на Ваш погляд, потребують дослідження та методичного супроводження?

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Blinova G.O. International and foreign experience of legal regulation of the process of information support of public administration bodies in the conditions of digitization of public administration. Juridical sciences and their role in the formation of legal culture of a modern person : collective monograph. Lviv : Liha- Pres, 2019. pp. 1–30.

2. Blinova G.O. Legal regulation of the use of state electronic information resources by public administration bodies in the conditions of formation of Ukraine as a digital state . Issues of the state of modern legal education and professional culture of lawyers : collective monograph. Lviv : Liha-Pres, 2019. pp. 1–27.

3. Declaration on Criteria for Free and Fair Elections. Unanimously adopted by the Inter-Parliamentary Council at its 154th session (Paris, 26 March 1994). URL: <http://www.ipu.org/Cnl-e/154-free.htm>

4. Report on electoral law and electoral administration in Europe. Synthesis study on recurrent challenges and problematic issues (CDL-AD (2006) 018): Adopted by the Council for Democratic Elections and the Venice Commission. Strasbourg, 2006. 51 p.

5. Алексеев С. С. Право: азбука – теория – философия: Опыт комплексного исследования. Москва. “Статут”, 1999. 712 с.

6. БЛИНОВА А.А. Понятие и содержание информационного обеспечения органов публичной администрации. *Legea si Viata*. № 12. 2018. С. 17-21

7. Блінова Г.О. The mechanism of information support bodies public administration: concept, content, elements. *Visegrad Journal on Human Rights*. № 6. 2018 p. P. 44 - 48.

8. Блінова Г.О. Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система та державні електронні інформаційні ресурси: проблеми взаємодії та правового регулювання. *Вісник Вищої кваліфікаційної комісії суддів України*. 2019. № 3. С. 2–16.

9. Блінова Г.О. Інформаційне забезпечення органів публічної адміністрації в Україні: адміністративно-правові засади : монографія. Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2019. 503 с.

10. Блінова Г.О. Правове регулювання взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів у концепції електронного урядування в Україні. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2019. № 5. С. 39–44.

11. Боняк В.О. Органи охорони правопорядку в сучасному вимірі: конституційно-правовий аспект : монограф. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, Аіра, 2015. 372 с.

12. Бучин М. Демократичні принципи виборів: суть та типологія. Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. 2008. Випуск 20. С. 37– 42

13. В Україні почала діяти інформаційно-аналітична система «Вибори-2019»: URL : <https://glavcom.ua/country/society/v-ukrajini-pochala-diyati-informaciyno-analitichna-sistema-vibori-2019-572468.html>

14. Виборчий кодекс України: Кодекс від 19.12.2019 № 396-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 7, № 8, № 9. Ст. 48. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20>

15. Виборчі права поліцейських мають бути забезпечені. URL : <https://www.prostir.ua/?news=vyborchi-prava-pravoohorontsiv-mayut-buty-zabezpecheni>

16. Використання електронних реєстрів у виборчому процесі в Україні та шляхи оптимізації: Видавництво Ради Європи (F-67075 Strasbourg Cedex. URL : <http://book.coe.int>); Рада Європи, березень 2020 р. <https://rm.coe.int/study-elections-lists-andrii-magera/16809ec314>

17. Відповідальність за порушення законодавства України про вибори. URL : <http://ochakiv-rada.gov.ua/index.php/352-vidpovidalnist-za-porushennya-zakonodavstva-ukrajini-pro-vibori>

18. Декларація про критерії вільних та чесних виборів. Прийнята на 154-й сесії Ради Міжпарламентського Союзу 26 березня 1994 року. URL : yuriy-shveda.com.ua/communion/.../374-dekla

19. Довідник працівника поліції превентивної діяльності: навч. посібник / кол. авт.; кер. авт. кол. канд. юрид. наук, Засл. юрист України А.Є. Фоменко. Дніпро: ДДУВС, 2018. 180 с.

20. Доповідь про часові рамки та перелік політичних критеріїв оцінки виборів (CDLAD(2010)037). Європейський демократичний доробок у галузі виборчого права: Матеріали Венеціанської Комісії / пер. з англ.; за ред. Ю. Ключковського. 3-є вид., випр. і доповн. В 2-х част. Київ: Логос, 2016. Ч. 1. С. 284-290.

21. Зарубіжний досвід діяльності поліції у сфері реалізації законодавства про вибори та референдуми. Форум права. 2012. № 3. с. 386-390.

22. Варченко І.: «Завдання поліції під час виборів – забезпечити правопорядок для спокійного волевиявлення громадян, реагувати на всі повідомлення про правопорушення і не допустити провокацій». URL : https://mvs.gov.ua/ua/news/18331_Ivan_Varchenko_Zavdannya_policii_pid_chas_viboriv_zabezpechiti_pravoporyadok_dlya_spokiynogo_voleviyavlennya_gromadyan_reaguvati_na_vsi_povidomlennya_pro_pravoporushennya_i_ne_dopustiti_provokaciy.html

23. Інформаційно-аналітична система «Вибори-2019». URL : https://mvs.gov.ua/ua/pages/5496_Informaciyno_analitichna_sistema_Vibori_201.html

24. Ключковський Ю.Б. Принципи виборчого права: доктринальне розуміння, стан та перспективи законодавчої реалізації в Україні: монографія. Київ: Баїте, 2018. 908 с.

25. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 року № 8073-X. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>

26. Колодій А. М. Права людини і громадянина в Україні : навч. посібник. Київ : Юрінком Інтер, 2003. 336 с.

27. Колодій А. М., Князєв В. Г. Виборче законодавство: аналіз та перспективи розвитку. Бюлетень законодавства і юридичної практики України. 1998. № 2. С. 156–173.

28. Конституція незалежної України: навч. посіб. / кол. авт. за ред. В. Ф. Погорілка, Ю. С. Шемшученка, В. О. Євдокимова. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Спілка юристів України, 2000. 428 с.

29. Конституція України: Закон України від 28. 06. 1996 р. №254/96/ URL : zakon.rada.gov.ua/go/254к/96-вр

30. Кравченко В.В Конституційне право України/ В.В.Кравченко. К.: Атіка, 2002. 480 с.

31. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

32. Лізунова О. Д Конституційно-правові основи інформаційного забезпечення виборів в Україні. дисертації на здобут. Наук. ступ. к.ю.н. 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право. Київ, 2019.

33. Лист Національної поліції України «Про надсилання проекту Методичних рекомендації щодо забезпечення публічної безпеки та порядку органами та підрозділами Національної поліції України у зв'язку з проведенням масових заходів» від 01.02.2018 № 1309/04/20-2018

34. МВС України запустило он-лайн-сервіс «Вибори-2019». URL : <https://mind.ua/news/20194183-mvs-ukrayini-zapustilo-onlajn-servis-vibori-2019>

35. Михайленко А. Р. Основы государства и права. Київ.: Феміна, 1994. 120 с.

36. Наказ Національної поліції України № 123 – 27.11.2015 «Про затвердження Положення про Департамент превентивної діяльності Національної поліції України» (в редакції наказу НПУ № 377 - 18.04.2019)

37. Напередодні й під час виборів кількість нарядів поліції збільшать. 26.03.2019 10:00. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-elections/2667222-naperedodni-j-pid-cas-viboriv-killist-naradiv-policii-zbilsat.html>

38. Пам'ятка щодо дій працівників поліції під час виборчого процесу в Україні / [кол. авт.- уклад.: Безпалова О. І., Котелюх М. О., Макаренко В. С. та ін.] ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2019. 48 с.

39. Повідомити про порушення на виборах можна онлайн. URL : https://zib.com.ua/ua/136582-povidomiti_pro_porushennya_na_viborah_mozhna_onlayn.html

40. Половина опитаних українців не знають про повноваження поліції під час виборів. URL : <https://www.unian.ua/elections/10459329-polovina-opitanih-ukrajinciv-ne-znayut-pro-povnovazhennya-policii-pid-chas-viboriv.html>

41. Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі: Закон України від 1 грудня 1994 року № 264/94-ВР. Голос України від 03.01.1995 р.

42. Про вибори народних депутатів України: Закон України від 17 листопада 2011 р. № 4061-VI. Офіційний вісник України. 2011. № 97. Ст. 3526.

43. Про вибори Президента України: Закон України від 5 березня 1999 р. № 474-XIV. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 14. Ст. 81.

44. Про Державний реєстр виборців: Закон України від 22 лютого 2007 року № 698-V. Голос України від 27.03.2007. № 53.

45. Про затвердження Вимог до програмно-технічного комплексу інформаційно-аналітичної системи «Вибори Президента України» Єдиної інформаційно-аналітичної системи «Вибори» окружної виборчої комісії з виборів Президента України: Постанова Центральної виборчої комісії від 04.08.2020 №157. URL : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/W190177.html

46. Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції: Наказ МВС України від 28.07.2017 № 650. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17>

47. Про затвердження Інструкції з організації планування в системі Національної поліції України: Наказ Національної поліції України від 24.12.2015 №202. URL : <http://tranzit.ltd.ua/nakaz>.

48. Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції

України: Наказ МВС України від 27.04.2020 № 357. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20>

49. Про затвердження Концепції Єдиної інформаційно-аналітичної системи «Вибори»: Постанова Центральної виборчої комісії від 21 березня 2003 року № 16. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0016359-03/print>.

50. Про затвердження Концепції запровадження в діяльність органів та підрозділів Національної поліції України скандинавської моделі забезпечення публічної безпеки та порядку під час проведення масових заходів: Наказ МВС України від 23.08.2018 № 706.

51. Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України від 5 листопада 2008 р. № 976. Урядовий кур'єр від 14.11.2008. № 214.

52. Про затвердження Правил етичної поведінки поліцейських: Наказ Міністерства внутрішніх справ України 09.11.2016 № 1179. Офіційний вісник України від 06.01.2017. 2017 р. № 2. стор. 522. стаття 55. код акта 84380/2016

53. Про заходи щодо забезпечення безпеки функціонування інформаційно-аналітичної системи «Вибори народних депутатів України» Єдиної інформаційно-аналітичної системи «Вибори» від 5 червня 2019 року № 945: Постанова Центральної виборчої комісії від 04.08.2020 №157. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0945359-19#Text>

54. Про звернення до Національної поліції України: Постанова Центральної виборчої комісії від 04.08.2020 №157. URL : <https://www.cvk.gov.ua/pls/acts/getd7ac9.html?id=48256&ptext=>

55. Про місцеві вибори: Закон України від 14 липня 2015 р. № 595-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 37-38. Ст. 366.

56. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

57. Про Порядок використання окружними виборчими комісіями з виборів народних депутатів України інформаційно-аналітичної системи «Вибори народних

депутатів України» Єдиної інформаційно-аналітичної системи «Вибори»: Постанова Центральної виборчої комісії від 6 червня 2019 року N 954. URL : http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/W190979.html

58. Про Порядок тимчасової зміни місця голосування виборця без зміни його виборчої адреси: Постанова Центральної виборчої комісії від 2 грудня 2019 року № 1969. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1969359-19#Text>

59. Саркісян В.М. Конституційно-правові засади здійснення громадського контролю за діяльністю Національної поліції під час проведення виборів в Україні. Право і суспільство №6. 2019. С. 68-74. URL : http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2019/6_2019/part_1/14.pdf

60. Святокум І. О. Особливості здійснення поліцейського піклування в Україні: наук.-метод. рек. Харків: Харк. нац. ун-т. внутр. справ, 2018. 31 с.

61. Сергій Яровий: Підрозділи МВС забезпечили правопорядок на виборах і продовжують свою роботу після закриття дільниць. URL : 19577_Sergiy_YAroviy_Pidrozdili_MVS_zabezpechili_pravoporyadok_na_viborah_i_prodozhuyut_svoyu_robotu_pislya_zakritya_dilnic_

62. Тодика Ю. М., Клименко Г. Б. Основи конституційного права України: навч. посіб. Харків: Фірма «Консум», 1998. 117 с.

63. У Нацполіції проводиться максимальна концентрація сил для надійного забезпечення публічної безпеки під час виборів, – Сергій Князєв. URL : <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/u-nacpoliciyi-provoditsya-maksimalna-koncentraciya-sil-dlya-nadijnogo-zabezpechennya-publichnoyi-bezpeki-pid-chas-viboriv-sergij-knyazyev>

64. Чи дотримувались права правоохоронців під час цьогорічних виборів? URL : <https://uplan.org.ua/analytics/chy-dotrymuvalysia-prava-pravookhorontsiv-pid-chas-tsohorichnykh-vyboriv>

65. Співпраця з поліцією: на шляху до законності виборів. Громадянська мережа ОПОРА. URL : <https://www.opora.ua.org/news/vybory/20202-politsiia-na-viborakh>

Тестові завдання:

1. Принцип чесних виборів вимагає, щоб офіційні результати виборів відображали:
 - а) реальність волевиявлення;
 - б) недопустимість будь-якої фальсифікації та спотворення;
 - в) реальність волевиявлення виборців (без їх фальсифікації та спотворення);
 - г) волевиявлення виборців (без їх фальсифікації).

2. Принцип таємного голосування передбачає:
 - а) контроль дотримання принципу таємниці голосування;
 - б) неприпустимість будь-якого контролю чи нагляду за волевиявленням виборців;
 - в) волевиявленням виборців без нагляду;
 - г) учасники голосують анонімно.

3. Право голосу на референдумах мають громадяни України, які досягли:
 - а) 21 року на день проведення;
 - б) 18 років на день включення у списки учасників;
 - в) 16 років у рік проведення;
 - г) 18 років на день їх проведення.

4. Позачергові вибори до Верховної Ради України ким призначаються і в який період проводяться?
 - а) Президентом України, за погодженням із Верховною Радою України і проводяться в період шістдесяти днів після дня опублікування рішення про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України;
 - б) Верховною Радою України за погодженням з Президентом України і проводяться в період шістдесяти днів після дня опублікування рішення про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України;
 - в) Верховною Радою України за поданням Президента України і проводяться в період шістдесяти днів після дня опублікування рішення про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України;
 - г) Президентом України і проводяться в період шістдесяти днів із дня опублікування рішення про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України.

5. Складання уточнених списків виборців відомості чергового періодичного їх поновлення персональних даних Державного реєстру виборців подаються органами, закладами, установами:

- а) за десять днів до дня голосування.
- б) не пізніше як за одинадцять днів до дня передачі уточнених списків виборців;
- в) за одинадцять днів до дня голосування;
- г) через десять днів після дня передачі попередніх списків виборців.

6. Яка типологія виборчої системи спирається на суто партійні вибори для міських голів у містах з кількістю виборців 90 тисяч і більше осіб, коли партії, що беруть участь у виборах, формують виборчі списки, за які голосують виборці:

- а) пропорційна;
- б) мажоритарна абсолютної більшості;
- в) змішана;
- г) мажоритарна відносної більшості.

7. Визначить типологію виборчої системи, що використовується для виборів сільських, селищних, міських голів, старост з голосуванням в єдиному одномандатному окрузі:

- а) пропорційна;
- б) мажоритарна абсолютної більшості;
- в) змішана;
- г) мажоритарна відносної більшості.

8. Встановить тип виборів, сутнісною ознакою яких є завчасне, з точки зору чинного законодавства, проведення:

- а) традиційні;
- б) термінові;
- в) позачергові та дострокові;
- г) чергові та повторні.

9. Урегульована законом діяльність індивідів, органів, організацій та груп із підготовки та проведення виборів до державних і самоврядних органів:

- а) виборча система;
- б) виборча квота;
- в) передвиборча агітація;
- г) виборчий процес;

10. Підставою реалізації виборцем свого права голосу на виборах є:

- а) його право голосу;
- б) його включення до списку виборців на виборчій дільниці;
- в) його право обирати та бути обраним;
- г) його бути обраним.

11. Визначте урегульовані законом основні виборчі права громадян України, які включають:

- а) право голосу;
- б) право вільно обирати;
- в) право вільно обирати (право голосу на виборах) і право бути обраним;
- г) право бути обраним.

12. Законодавством встановлене «Право висувати кандидатів на виборах», що мають лише:

- а) громадяни України;
- б) громадяни України, які є виборцями, мають таке право, яке реалізується ними через політичні партії та місцеві організації або шляхом самовисування;
- в) громадяни України й іноземці, які є виборцями;
- г) громадяни України, які є виборцями, реалізують таке право через політичні партії.

13. Принцип особистого голосування проявляється в наступних законодавчих аспектах:

- а) голосування за інших осіб чи передання виборцем права у зв'язку з сімейними обставинами іншій особі не забороняється;
- б) виборець голосує на виборах особисто, допомога виборцю, з інвалідності (виконання дій його волевиявлення) не порушує зазначений принцип;
- в) виборець голосує на виборах особисто;
- г) виборець, з інвалідністю голосує на виборах особисто.

14. До якого виду юридичної відповідальності притягаються особи, винні в порушенні законодавства про вибори, виборчих прав виборців, кандидатів, партій, суб'єктів виборчого процесу:

- а) дисциплінарної, адміністративної відповідальності;
- б) кримінальної, адміністративної або іншої відповідальності передбаченої законодавством;
- в) матеріальної і адміністративної відповідальності;
- г) кримінальної відповідальності.

15. Визначить категорію, що відповідає поняттю: «Здійснення протягом встановленого періоду часу суб'єктами виборчого процесу, виборчих процедур, пов'язаних із підготовкою і проведенням відповідних виборів, встановленням та офіційним оголошенням (офіційним оприлюдненням) їх результатів» :

- а) вибори Президента України;
- б) виборчий процес;
- в) передвиборна агітація;
- г) виборча реклама.

Навчальне видання

ФОМЕНКО Андрій Євгенович,
НАЛИВАЙКО Лариса Романівна,
БАХЧЕВ Костянтин Вікторович,
БОЧКОВИЙ Олексій Васильович,
МОРОЗ Сергій Петрович,
БОНЯК Валентина Олексіївна,
САЄНКО Марина Іванівна,
ДРОК Ірина Сергіївна,
САМБОР Микола Анатолійович.

ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДРОЗДІЛІВ ПРЕВЕНЦІЇ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ПОРУШЕННЯМ ВИБОРЧОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Навчально-практичний посібник

Технічний редактор *О.В. Бочковий*
Комп'ютерне верстання *О.В. Бочковий*
Редактори, оригінал-макет –
Є. В. Коваленко-Марченкова, А.В. Самотуга
Редактор – Н. В. Леонова

Підп. до друку 15.12.2021. Формат 60х84/16. Друк – трафаретний,
цифровий. Гарнітура – Bookman. Ум.-друк. арк. 9,56. Обл.-вид. арк. 10,25.
Тираж – 45 прим. Зам. № 10/21-нп

Надруковано у Дніпропетровському державному
університеті внутрішніх справ
49005, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26, rvv_vonr@dduvs.in.ua
Свідоцтво про внесення до державного реєстру ДК № 6054 від 28.02.2018